

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 10 (676) 2009 m. gegužės 23 d. Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

2

Astrida PETRAITYTĖ:

Apie
savęs
atradimą

„Vorutos“ skaitytojų dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2009 metams.

Galima „Vorutą“ užsiprenumeruoti ir internetu, adresu: www.post.lt

Prenumeratos kaina:

1 mėn.	3,00 Lt
3 mėn.	9,00 Lt
6 mėn.	18,00 Lt
7 mėn.	21,00 Lt

Taip pat galima užsiprenumeruoti ir elektroninį laikraščio „Voruta“ variantą. Reikia atsiųsti prašymą į „Vorutos“ redakciją el. paštu, adresu: vorutosfondas@voruta.lt.

Laikraštis bus išsiųstas el. paštu nurodytu adresu. Kaina kaip ir prenumeratos pašte.

„Vorutos“ administracija

Lietuvos ir Lenkijos parlamentarų asamblėja Vilniuje

Bendra asamblėjos narių nuotrauka. Iš kairės: G. Songaila, V. Stundys, J. Liesys, J. Kalinovski, Č. Juršėnas, U. Augustyn, A. Kašėta, R. Stankevičius

Gegužės 8-10 d. Vilniuje surengta Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos Seimo bei Senato narių asamblėjos XIX-oji sesija „Penkiolika Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties metų. Kas toliau?“

Dvi dienas parlamentarai svarstė penkiolikos metų nueitą kelią, tautinių mažumų Lietuvoje ir Lenkijoje problemas, kultūros paveldo išsaugojimo, švietimo, kalbos ir kitus dalykus.

Abiejų šalių parlamentarų diskusijos vyko labai korektiškai, vienos ir kitos pusės turėjo svarių argumentų. Pirmą kartą per 15 metų nebuvo priimta bendra rezoliucija. Beje, asamblėjos dalyviai išklausė labai argumentuotą Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkės Irenos Gasperavičiūtės kalbą (kalbos tekstas spausdinamas šiame numeryje).

Iš Lietuvos pusės kalbėjo Lietuvos lenkų sąjungos atsakingasis sekretorius Eduard Trusevič, paminėjęs Paluknio (Trakų r.) lietuviškos ir lenkiškos mokyklų jungimo į vieną problemas. Tuo reikalu buvo kreiptasi net į teisimą.

Laikraštyje spausdiname kai kurių asamblėjos dalyvių pasisakymus, palikdami skaitytojams patiems padaryti išvadas.

Nukelta į 4 p.

Lietuvos vardo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose tūkstantmečiui

Dar kartą apie šv. Brunono 1009 metų misiją į Lietuvos pasienį

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Akad. Zigmas Zinkevičius

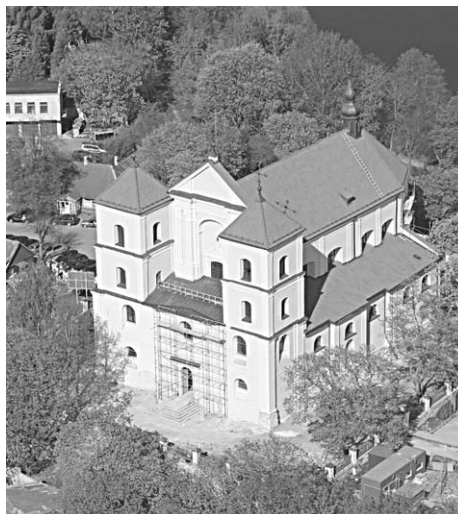
Pasirodžius straipsniui Lietuvos vardo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose tūkstantmetis (Voruta, 2009 m. Nr. 2) gavau nemažą atsiliepimą. Ypač svarbus gerbiamojo Telšių vyskupo dr. Jono Borutos, kuriame atkreipiamas dėmesys į žymaus Lietuvos vienuolynų istoriko Viktoro Vinco Gidžiūno OFM straipsnį Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje, išspausdintą Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštyje, t. 6, Roma, 1985, p. 1-188. Šio didelio straipsnio p. 45-57 yra įdomių ir žinotinų duomenų apie šv. Brunoną Kverfurtietį, kurio žūties 1009 m. proga pirmą kartą (bent taip manoma) istorijos šaltiniuose buvo paminėtas Lie-

tuvos vardas. Už šio straipsnio nurodymą esu labai dėkingas gerbijamajam Vyskui. Su svarbesnėmis jo mintimis noriu supažindinti Vorutos skaitytojus.

Konstatavęs, kad 1009 m. misijos dalyviai prūsų bei jotvingių krašte iš pradžių nerado greito Kristaus mokslui pritarimo, V. Gidžiūnas rašo, jog Brunonas, matydamas tokį didelį karaliaus (t. y. Netimero) tikėjimą į savuosius dievus, liepė atnešti jų status ir, kai jie buvo atnešti, karaliui matant, juos įmetė į ugnį, kurioje jie greit sudegė. Tada susijaudinęs ir pasipiktinęs, karalius liepęs kuo greičiausiai patį vyskupą įmesti į ugnį ir taręs: „Jei ji ugnis degins ir sunaikins, supraskite, kad jo mokslas tuščias, bet jei ne, tai tuoj pat į jo dievą įtikėsime“. Karalius įsakė sukurti didelį laužą ir į ugnį įmesti vyskupą. Vyskupas gi, apsitaikęs vyskupiškais drabužiais, liepęs ugnyje pastatyti savo sostą ir ant jo ugnies viduje atsėdęs, tiek ugnyje išsėdėjo, kiek kunigams užtruko atgiedoti 7 psalmes. Tada karalius, matydamas stebuklą, su 300 vyrų įtikėjo ir priėmė krikštą (p. 54).

Nukelta į 14 p.

2009 m. gegužės 24 d. Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo parapija švęs 600 metų jubiliejų

Trakų bažnyčios naujasis rūbas

Trakų Dievo Motinos paveikslas

Sveikiname visus buvusius ir esamus parapijiečius, visus trakiškius, kurie šešis šimtus metų saugojo, rūpinosi savo šventove ir kuriems Trakų Dievo Motina buvo ir yra Lietuvos Globėja.

„Vorutos“ redakcijos darbuotojai

Apie savęs atradimą

Aušra KALINAUSKIENĖ, Vilnius

Astrida Petraitytė

Praėjusius metus palydinti novelistė Astrida Petraitytė, plačiai pasirodžiusi kaip knygos „Šaktarpio metas“ autorė, Lietuvos ir ypač Klaipėdos krašto gyventojus pradžiugino malonia dovana: skaitytojui pateikė biografinę apybraižą „Minjotų Donkichotas“ (leidykla „Versus Aureus“). Jau džiaugiamės, turėdami Mažosios Lietuvos enciklopediją, tačiau išsamesnių dokumentinių, o tuo labiau beletrizuotų pasakojimų apie tą kraštą ir jo istorijos lietuviškąją pusę dar turime per mažai. „Ak, kaip per mažai“, - tarsi girdžiu ištariant Astridą, kuri ir bando užpildyti šią spragą.

„Minjotų Donkichotą“ autorė dedikuoja „visų Mažosios Lietuvos donkichotų atminimui...“ - taip tarsi pabrėždama, jog tie lietuviškai nusiteikę Rytprūsių ir Klaipėdos krašto gyventojai visais laikais buvo (ir liko) pasmerkti kovai su vėjo malūnais.

Apybraiža pradedama pristatant sovietinės Lietuvos kaime - Kelmiškėje - gyvenantį „pablukusių, akinukais pridengtų akių, netgi pablukusio, išsivadėjusios emocinės raiškos veido“ tarybinio ūkio buhalteriu dirbantį garbaus amžiaus vyrą Joną Aušrą. Ir iš tiesų niekas tuo sovietmečio istorinės tylos periodu neturėjo net įtarti, jog tai 1935 m. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino Garbės ženkle kavaliere. Ak, (sakyti savo herojų lūpomis Astrida Petraitytė) juk jeigu būtų įtarę, nežinia, ar Jonas Aušra būtų turėjęs galimybę į viršų pamėtyti atžalėles. Bet ne už tirškaliojimą Jonas Aušra ši ordiną yra pelnęs. Iki jo būta daug smarkaus veikimo...

Pats Jonas Aušra tokiais žodžiais yra nusakęs savo veiklą: „...vienas mano didžiausių rūpesnių buvo tas, žmonėms išrodyti, kad Lietuvių dvasia gyva yra ir kad Lietuvis gimdamas gavo kaip savo dalį tan pareigą Lietuvių dvasią kiek galėdamas stiprinti... Labai pajaučiau, kaip yra peiktina, kad tūli lietuviai kaip zuikiai duoda į kojas, kuomet tik reikia pasirodyti Lietuviais, arba visiems Lietuvius peikėjams pritaria. Už tai berods mane „Lietuviu“ ir pravadžiojo“.

Ką Mažojoje Lietuvoje XIX a. pabaigoje ir XX a. pirmoje pusėje reiškė „būti „Lietuviu“ - „Vorutos“ skaitytojams aiškinti nereikia.

Pasišventęs puoselėti lietuviybę, J. Aušra prieš I pasaulinį karą įkūrė Mažosios Lietuvos jaunimo draugiją „Vainiką“ Katyčiuose, aktyviai talkino Vydūnui „Santaros“ būrimo reikaluose, pasibaigus I pasauliniam karui drauge su kitais lietuvininkais dėjo pastangas,

kad Mažoji Lietuva būtų prijungta prie Didžiosios. Kaip sekėsi Mažajai Lietuvai ir jos aktyviausiems veikėjams po to, kai įvyko „prisiglaudimas“? Ar tokią lietuvininkai išvaizdavo savo ateitį sąjungoje su Lietuva, kas ir kaip keitėsi, kokie nauji iššūkiai kilo? O vėliau? Kodėl 1938 metais „Lietuvos keleivyje“ pasirodo žinutė apie tai, kad „...Jono Aušros butan ėmė kristi geležies gabaliukai ir byrėti langų stiklai“? Kur buvo dingęs Jonas Aušra, kad jo žmona Mėta turėjo viena blaškytis tarp besikeičiančių valdžių, ieškodama galimybės išlikti sau ir vaikams? Kodėl, jau patyrę pirmuosius raudonojo teroro baisumus, Aušros nepasitraukė į Vakarus, o liko čia, kur „...jokios didybės, jokio šaunumo, jokio reikšmingumo. Ne, anūkai nesužinos kažkur giliai įgrūstus Gedimino ordinus esant, hm, ką dar?, nesužinos, ir ką dar...“ Taip arba panašiai galėjo mąstyti gyvenimo saulėlydyje „...opapa: senas, pilkas, liūdnu, geru, bet kiek baugių akių...“

Laimei, nebuvo jis teisus. Suskambus Atgimimo varpai nuošė, nuvilnijo per kraštą geroji LAISVĖS ir ATMINTIES žinia. O jo vaikaitis Agluonėnuose iškėlė Mažosios Lietuvos vėliavą, pranešdamas „Mes esame“. Todėl šiandieną mažais žingsneliais iriamasi į priekį, siekiant sudėlioti atskirus atminties fragmentus į vientisą įvykių ir juos vienaip ar kitaip veikusių asmenybių panoramą.

Bet... ką apie tai mano pati knygos autorė Astrida Petraitytė? Kuo ji, gimusi Šilutėje, augusi Telšiuose, laiko save, kodėl jai tokia svarbi Mažosios Lietuvos tematika? Ak, (sakyti ji) gal todėl, kad senelius vadinau opapa ir omama?..

Tačiau kodėl spėliojame? Verčiau imkime ir apie visa tai paklauskime pačios Astridos. Skaitytojų dėmesiui - šio straipsnio autorės valia Astridos monologais virtęs interviu (kalbėjomės kovo 13 dieną).

Istorinės pervartos arba kaip Mažoji Lietuva atėjo pas Astridą

Kovo 11-osios proga galiu pasakyti: man keistai atrodo žmonių dejavimai, neįvertinant lūžio, kurį patyrėme prieš 19 metų. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas man kartu tapo ir grįžimu į savo tapatybę, savo šaknis ir savo asmeninę istoriją.

Nuo mažų dienų augau Telšiuose, tarp žemaičių. Ir nuo mažų dienų jaučiau kažkokį sunkiai įvardijamą svetimumą. Visai nenoriu ižeisti ar konfrontuoti su žemaičiais, tačiau man buvo negraži tarmė, nesimpatiškas jų dažnai stačiokiškas, grubus būdas. Tik subrendusi suvokiau, iš kur tas svetimumas: matyt, manyje prabudo lietuvininkų genai. Kad ir kiek dabar žemaičiai pretenduoti į Klaipėdos kraštą ir vadintų jį Žemaitija, realybė ta, kad istoriškai tai kitokio mentaliteto, kitokių tradicijų kraštas. Atgimimo laikotarpiu įvykęs sąmonės lūžis, savotiškas „nušvitimas“ reiškėsi ir kaltės jausmu, kad nieko tam kraštui nepadariau. Tuo metu įsikūrė lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“. Aš į ją įsijungiau, tačiau, turėdama kitų darbų (dirbo Lietuvos radijuje ir televizijoje - red. past.), aktyviai nesireiškiau. Daugiausiai paakinimų sulaukdavau iš Mažosios Lietuvos tematikai pasišventusios grafikės Evos Labutytytės. Suvokiau, kad reiktų pasidomėti, kuo ir kaip gyveno tavo protėviai, tačiau... Dabar galiu pasakyti, jog mane ištiko „laiminga nelaimė“ - bedarbinystė (vyko LRT reorganizacija ir daugelis ilgamečių darbuotojų atsidūrė už durų - red. past.), kuri privertė iš naujo „susidėlioti prioritetus“, taigi galėjau atsigręžti į gimtąjį kraštą, savo

Mėtos ir Jono Aušrų šeima, 1929 m.

šaknis. Parašiau projektą Mažosios Lietuvos tematika, kurį Kultūros ministerija palaimino, gavau kūrybinę dvejų metų stipendiją... Dabar turiu pasakyti: kuo labiau gilinuosi, tuo sudėtingesnė man atrodo to krašto istorija. Šiandien nebepaliu jo atžvilgiu užimti vienareikšmės pozicijos. Nebepaliu ten matyti vien lietuvišką, vien baltišką paveldą - tame krašte persipynusios vokiška ir lietuviška tradicijos. Ir viena, ir kita dabar man brangu - aš nebegalėčiau būti vienoje kurioje barikadų pusėje. Nebegalėčiau būti vien lietuviškos gerbėja, nes to krašto žmonės, 700 metų gyvenę Prūsijos valdžioje, buvo natūraliai perėmę abiejų kultūrų tradicijas, visa buvo taip glaudžiai persipynę. Juk ir didieji veikėjai lietuvininkai, kovoję dėl Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos, patys pabrėžė, kad siekia susijungimo autonomijos teisėmis. Jie siekė išlaikyti krašto, tradicijų, tikybos ir pan. savitumą...

Lietuvininkai: teorija ir asmeninis suvokimas

Kas yra lietuvininkai? Lietuvininkais aš laikau Mažosios Lietuvos lietuviškos kilmės gyventojus, kurių veikla ir gyvenimo būdas orientuoti į lietuviybę.

Nuo lietuvininko sampratos neatskiriama ir liuteronybė. Mažojoje Lietuvoje gyvavusi surinkimų tradicija lietuvininkų būdai suteikė santūrumo, netgi griežtumo ar asketiškumo. Surinkiminė tradicija akcentuoja vidinį žmogaus tikėjimą, šios pamaldos rengtos namuose; galbūt tai įtakoję ir „bažnytinę tradiciją“: štai krikštynų apeigas atlikti kunigas neretai būdavo kviečiamas į namus. Nežinau, ar mano jaunesnieji pusbroliai Klaipėdoje taip krikštinti saugantis nuo sovietmečio grėsmių... Bet ir prieškarui, pavyzdžiui, mano tetą kunigas V. Gaigalaitis krikštijo namuose. Ta „naminio“ tikėjimo tradicija, man rodos, padėjo sovietmečiu išvengti konflikto su vyrausia ideologija.

Kadangi tėvai, matyt, saugodami, ir kalbas apie praeitį nesileisdavo, augant ir bręstant mankurtizmo tikrai būta. Vaikystėje buvau pakankamai „sąmoninga“ pionierė, man nerūpėjo jokia bažnyčia. Tiesa, žinojau, kad mes priklausom liuteronų bažnyčiai. Tačiau, galima sakyti, patyriau nemenką vidinį konfliktą, kai sulaukus 14 metų, tėvai vis dėlto prispaudė rengtis Konfirmacijai. Esu Klaipėdoje įžegnota, dabar galiu tuo tik pasidžiaugti...

Apie šeimos, genties praeitį šeimoje nebuvo ypatingų kalbų. Negaliu pasigirti ir tuo, kad mes, kaip dabar populiariau visuotinai minėti, užsidangstę langus būtume šventę religines ar valstybines šventes.

Žinojau, kad mes esame iš Klaipėdos krašto. Tačiau nebūdavo didelių kalbų apie Joną Aušrą: mamos tėvą ir mano senelį. Šeima pasirinko tylėjimą apie praeitį. Tad tikrai Atgimimas bei Kovo 11-osios lūžis Lietuvoje buvo revoliucinis ir mano viduje. Suvokiau, kaip svarbu identifikuoti savo tapatybę ir ją puoselėti.

Kas padėjo susivokti? [Oi, ne, juk ne apie susivokimą toliau - apie „Šaktarpio“ ir „Minjotų Donkichoto“ šaltinius - A. P.]

Labiausiai ir pirmiausiai - dar gyvi to krašto įvykių ir jų tradicijų liudininkai. Be abejo, pirmiausiai tarp jų - mama, teta. Atsiminimų knygos, kuriose radau paminėtą ir Joną Aušrą. Bet bene turtingiausias, gaiviausias šaltinis - to meto spauda. Kai rinkau medžiagą „Šaktarpiui“, norėjau suplakti fantaziją su dokumentika. Tačiau itin dažnai prieškario spaudoje sutikdama Aušros pavardę, pradėjau abejoti ar verta tą daryti, gal reiktų rašyti vien dokumentiką. Tad „Šaktarpi“ parašiau kaip ir buvau užsibrėžusi: ten yra fantazijos, yra įvairių linijų persipynimas. Tačiau tai, kad randu daug autentiškos medžiagos apie Aušrą, kuris dalyvavo Mažosios Lietuvos reikaluose, posėdžiavo, partiją kūrė... pasiūlė ir kitą - būtent dokumentinės biografijos žanrą. Nusprendžiau tą medžiagą surinkti, sukonspikuoti be jokių mano fantazijų, paliekant vien faktografiją.

Kas mano knygos „Minjotų Donkichotas“ skaitytojas?

Pirmiausiai tie, kurie su tuo kraštu susiję arba juo domisi. Tikiuosi, kad kai kam ši knyga bus kaip faktografijos rinkinys tolesniems darbams.

Knygoje atsispindi laikmetis ir didžiųjų lietuvininkų, kurie buvo orientuoti į lietuviybę, veikla. Beje, ją nusiunčiau daktarui Arthurui Hermannui, kuris parašė, jog knyga vertinga, nes iki šiol daugiau buvo veikalų apie klaipėdiškius vokiečius ir labai trūko medžiagos apie lietuviškai orientuotų klaipėdiškių siekius ir jų tikslus.

Kaip sugrįžta omamų tarmė...

Tartis, kurią bendraudavo Mažosios Lietuvos gyventojai, jų vartojamas žodynas - tai taip pat bruožai, kurie išskiria to krašto žmones tarp kitų Lietuvos regionų. Deja, autentiška tarmė vartojančius žmones galima suskaičiuoti ant pirštų. Knygoje „Šaktarpio metas“ buvo mėginta perkelti tą stilistiką. To meto kalbėseną galiu šiek tiek prisiminti iš vaikystės, iš savo omamos (aš močiutę vadinau omama) pokalbių su kokia senų laikų drauge.

Kad knygos taptų šiandienos kultūros ženklais

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Kaip ir buvo žadėta, leidykla „Druka“ bei Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka uostamiesčio gyventojus ir šiemet pakvietė savaip paminėti Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną. Konferencijos „Leidybos kompetencija rytdienos sėkmei“ rėmuose ir per juos gaivališkai liejosi poezija, optimistiškos krizės atomazgos vizijos, o ištikimybę knygai prisiekinėjo pirmieji būsimosios lėtojo skaitymo draugijos nariai.

Sveikindamas Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos (gegužės 7-osios) paminėti atvykusius, Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės bibliotekos direktorius, rašytojas Juozas Šikšnelis priminė dažną situaciją - jeigu susirenka draugė knygos darbininkai, tai įprastai paverkia vienas kitam į atlapą, paaimanuoja ir pagrūmoja. Kam? Neaišku. Dangui ar valdžiai. Bet yra žmonių, kurie pro tamsius krizės debesis mato ateitį, ištikines J. Šikšnelis. Viena iš jų - konferencijos vėliavneše pakrikštyta leidyklos „Druka“ vadovė Renata Būdvytienė, knygos mylėtojų linkėjusi dosnios, laisvos minties ir ištikimos tarnystės, kuriant knygos kalbos kultūrą, kuriant knygas kaip vertingą palikimą, knygas - kaip kultūros ženklą. Būtent šiais žodžiais atidaryta pirmoji konferencijos dalis „Knyga - kaip vertingas palikimas“.

Pasak R. Būdvytienės, susirinkus būtent Klaipėdoje laibai norisi akcentuoti klaipėdietiškos knygos kultūrą, kurios kontekste kartais tenka išgirsta ir šiuos žodžius - periferija, provincialumas. Tačiau periferinis mąstymas, anot leidėjos, negali apsiriboti vien geografija. Dažnai jis išsisknįs mūsų širdyse, mūsų mąstyme ir požiūryje.

„Knyga negali būti galutinis tikslas. Knyga turi būti priemonė pasiekti kur kas aukštesniems tikslams. Šia konferencija mes nenorime skustis ar dejuoti, susirinkome tam, kad rytoj mūsų knygas skaitytų kaip šiandienos kultūros ženklą“, - kalbėjo R. Būdvytienė.

„Neįsivaizduoju nė vienos savo gyvenimo dienos be tokio fenomeno, kaip knyga, kurią glostai, skaitai, grįžti prie jos“, - sakė filosofas, eseistas, kultūros kritikas Leonidas Donskis, ir čia pat imasi prieštarauti Klaipėdos - periferijos sampratai.

Anot L. Donskio, šitokio grožio knygos, kurias į pasaulį paleidžia leidykla „Druka“, darosi retenybė net užsienyje. O graži knyga, filosofo žodžiais, pati savaime yra kultūros stebuklas, ji priverčia ją kitaip paliesti ir neužmiršti jos.

„Klaipėda neprovincialėja. Bent aš to nematau. Dar keletas metų ir nebeteks prasmės centro ir periferijos sąvokos. Netrukus ims kurtis nedidelės skaitančios ir kuriančios bendruomenės, ir jos taps centrais. Prie to eina visas pasaulis. Daugiau optimizmo, Klaipėda“, - kalbėjo L. Donskis.

Pristatydamas savo pranešimą tema „Lėtas skaitymas“, filosofas prisiminė greitą maisto sąvoką. Kaip pasipriešinimas ir alternatyva jam atėjo „lėtas maistas“, kai domimasi, žinoma, iš kur ir kaip atsirado tai, ką valgai.

Lygiai taip ir su skaitymu. Greitas skaitymas, anot L. Donskio, tai - neoriginalus skaitymas. Ir čia nekalbama apie vertimus, kurie, pasak filosofo, neretai yra verti ir prilygsta originalui.

„Vertimas nėra problema. Problema yra tame, jog žmonės vis dažniau skaito adaptacijas - supaprastintus originalų variantus. Originalus kūrinys tokiu būdu tarsi nužudomas, - kalbėjo L. Donskis. -

Tai ypač juntama užsienyje, kur, tarkim, vokiečių jaunimas nebeperkaito J. V. Gėtės kūrinį.“

Filosofo žodžiais, jeigu žmonės sutiktų skaityti lėtai, šios problemos nebūtų. Lėtas skaitymas reikalauja sukurti tam tikrą hermeneutinę aplinką, kurioje žmogus galėtų interpretuoti kūrinį ir jį suprasti. Skaitymo sulėtinimas reikštų sutikimą sukurti mažą biblioteką aplink skaitomą knygą. Labai gera knygą visada prašosi papildomos literatūros, ištikines L. Donskis.

„Žinoma, jūs galite paklausti, ar tai apskritai įmanoma prabanga šiandienos pasaulyje, tačiau lėtas skaitymas nėra vien tik inteligentų gestas. Sugebėjimas skaityti dingsta mūsų akyse. Lėtas skaitymas galėtų tapti ta pedagogine intelektualine aplinka, kuri taptų atsvara beprasmiams tekstų rijimams“, - sakė L. Donskis.

Savo pranešimu „Knygos meno pagrindai“ ilgamete patirtimi leidybos srityje konferencijoje dalijosi dailininkas Bronius Leonavičius. Pasak jo, knyga visų pirma yra vizualinis objektas. Ji prasideda nuo rankraščio, tačiau rankraštis ir šūsnis iliustracijų dar nėra knyga. Todėl, dailininko žodžiais, čia didelis vaidmuo tenka leidyklai.

Požiūris į pateiktą medžiagą, anot B. Leonavičiaus, lemiamas, ir vienas iš svarbiausių šame etape yra dailininko arba dizainerio darbas. Jis skiriamas į dvi dalis: apipavidalinimą-konstrukciją ir iliustracijas.

„Stipriausia mūsų dailininkų vieta dar nuo tarybinių laikų - iliustracija, teksto interpretacija. Silpniausia, kaip buvo, taip ir liko - konstrukcija“, - savo pastebėjimus dėstė B. Leonavičius.

Leidinių tipus ir jų meninius ypatumus, remdamasi šiemet apginta daktaro disertacija tema „Lietuvos šiuolaikinės tiražinės knygos meniniai ypatumai“, pristatė menotyrininkė Danutė Zovienė. Pasak jos, šiuolaikiniame knygų mene vėl prisimenamos tipografikos taisyklės ir grįžtama prie detalizuoto dizaino, kuris atspindi ir knygos meno specifiką.

„Jei postmodernizmas smarkiai pakeitė klasikinius knygos meno kanojus, tai XXI a. globalizacijos procesas panaikino daugelį nacionalinio stiliaus skirtumų. Nors technologijos atvėrė neribotas spaudos maketavimo galimybes, tačiau skaitmeninės informacijos epochoje gąsdinimai apie knygos mirtį buvo dar ganėtinai ankstyvi“, - kalbėjo menotyrininkė.

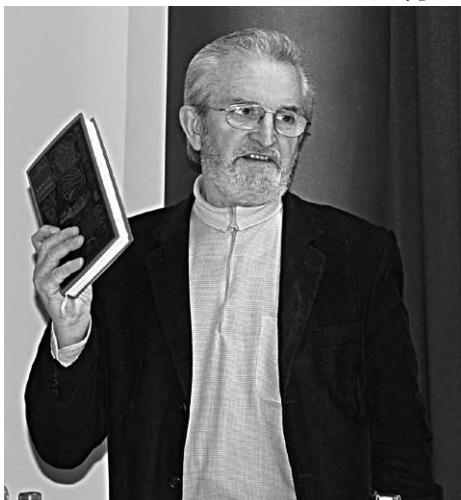
D. Zovienės žodžiais, atsiradus naujoms žiniasklaidos formoms ir informacinei visuomenei orientuojantis į virtualų interneto pasaulį, imta pranašauti net knygos amžiaus pabaigą, tačiau knygos meno istorija liudija, kad išivyravus vienam ar kitam meniniam stiliui, tobulėjant spaudos technologijoms, kaskart buvo bandoma naujai pažvelgti į knygos apipavidalinimo principus, juos keisti ir pademonstruoti savo požiūri.

„Kaip byloja knygos meno istorija, varijuoją tik spaudos būdai ir medžiagos, ir išimais, iš dalies proporcijos ir formatai, o konstrukcijos prasme knyga išlieka konservatyvi struktūra. Dėl savo specifikos ir gebėjimo perteikti vartotojui nuosaukią sutvarkytą ir vizualizuotą informaciją knyga neprarado individualumo ir ypatingo statuso“, - sakė D. Zovienė.

Poetas, eseistas, dramaturgas, vertėjas Rolandas Rastauskas, pradėdamas savo monologą tema „Autoriaus ir skaitytojo santykis su knyga“, taikliai atsispjė nuo kolegės L. Donskio išsakytos minties apie galimas ar net būtinas lėtojo skaitymo

Menotyrininkė D. Zovienė kvietė pasidovanoti Dailininkų sąjungos leidyklos išleistą katalogą „Gražiausios metų knygos“

Dailininkas B. Leonavičius dalinasi ilgamete patirtimi leidybos srityje

mėgėjų draugijas, kurių būsimu nariu R. Rastauskas pasižadėjo tapti.

Poetas pasiūlė prisiminti filmą „Mirusių poetų draugija“, kur jautrūs Amerikos mokiniai, išprovokuoti literatūros mokytojo, rinkdavosi oloje skaityti eilėraščių.

„Neišvengiama mes kalbame apie poezijos knygą, rinkinį, tomą, kuris ir kaip fizinis objektas yra kitoks. Aš įsivaizduoju, kaip fizinio objekto, poezijos knygos vietą kažkur tarp užrašų knygutės ir maldaknygės. Užrašų knygutė paprastai telpa kišenėje, maldaknygė - delne, tai poezijos tomelis galėtų būti vadinamas „delnaknyge“, - kalbėjo poetas, demonstruodamas atsineštas įvairių epochų „delnaknyges“.

Sugrįždamas prie lėtojo skaitymo temos, R. Rastauskas konstatavo, jog poezijos greitai skaityti neįmanoma.

„Tam tikra poezijos eilutė ar posmas tarsi palenda po oda, bet ne kaip rakštis. Tai - kaip užkeikimas, bet ir kaip poterio gabalėlis“, - kalbėjo poetas.

Jeigu prozoje galime perdėlioti žodžius ir nuo to niekas nepasikeis, tai eilėraštyje, anot R. Rastausko, žodžių perdėlioti negalima. Būtent dėl to poezija neišverčiama.

„Mes negalime marmure įkaltų žodžių perkalti iš naujo, jie yra vienatiniai, bet sykiu tie vienatiniai žodžiai tampa visuotiniais, mes juos pasisaviname. Tą įkvėpimo ir meistrištos suadies kūdikį arba eilėrašį mes galime padaryti visuotiniu, išmokdami jį atmintinai, žinodami, kur jis stovi lentynoje, ir tą tomelį ištraukdami iš lentynos, - kalbėjo R. Rastauskas, dovanodamas valandėlę meninio skaitymo „Mano mažoji XX a. poezijos antologija“.

Iš poezijos aukštumų arčiau žemės kvietusi antroji konferencijos dalis „Ivaizdžio formavimas leidyboje šiandien“ pradėta rinkodaros strategijų ir sistemų patarėjo Raimundo Vaitiekūno pranešimu „Ivaizdžio palaikymo ypatybės šiandienos rinkodaroje“, ku-

Leidyklos „Druka“ vadovė R. Būdvytienė linkėjo kurti knygas kaip vertingą palikimą

Konferenciją atidarė Klaipėdos apskr. I. Simonaitytės bibliotekos direktorius, rašytojas J. Šikšnelis

riame kalbėta apie pagrindines priežastis, dėl kurių rinkodaroje pralaimime formuodami įvaizdžio dalykus.

Anot R. Vaitiekūno, Lietuva vis dar pradinėje, augimo būsenoje, o tai - taurus, tačiau lėtas procesas.

„Formuojant įvaizdį ir galvojant apie krizinį etapą, reiktų pasakyti, kad krizė - ne bausmė. Krizė skatina mus tobulėti, - sakė R. Vaitiekūnas. - Nereikia vadovautis principu, jog kažkas jus turi stumti. Jokių būdu nereikia bėgti ir bandos prekyje. Formuojant įvaizdį būtina atsižvelgti į tai, ko nori pirkėjai arba orientuoti juos tam tikra kryptimi.“

Kaip išeiti jis skatino prisiminti savo šaknis.

„Šis Lietuvos kraštas buvo labai pripažintas Romos imperijoje. Mes prekiaavome gintaru, vikingai - ir tie mūsų nelietė, kadangi buvome geri prekeiviai. Mūsų šaknys geros, ir jeigu mes dar surasime savyje išskirtinumą, tikrai pergyvensime krizę lengviau“, - tikino R. Vaitiekūnas.

Ivaizdžio kūrimo grupės „Made in LT“ direktorius, redaktorius Saulius Gudeliauskas savo pranešimu „Kokybės pozicionavimas kuriant ir palaikant įvaizdį“ apeliavo į pačių lietuvių savęs vertinimo viziją ir kvietė pasvarstyti, kodėl Lietuva šiandien yra būtent tokioje pozicijoje.

S. Gudeliausko žodžiais, įvaizdžio formavimo strategijos šiandienos Lietuvoje nėra: šalies įvaizdį formuoja vos keletas lietuviškų įmonių bei Lietuvos, kaip valstybės, dalyvavimas tarptautinėse parodose.

„Lietuviams reikia ieškoti naujovių. Tai - didžiulė problema, kurią galėsime spręsti tik tada, kai kažkokiu būdu pasikeis biurokratų mąstymo mechanizmai. Tik tada mes pradėsime formuoti savo įvaizdį“, - kalbėjo S. Gudeliauskas.

Autorės nuotr.

Lietuvos ir Lenkijos parlamentarų asamblėja Vilniuje

LR URM sekretoriaus Žygimanto PAVILIONIO pasisakymas Lietuvos Seimo ir Lenkijos Seimo ir Senato narių asamblėjos posėdyje, skirtame Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties penkioliktosioms metinėms

Vilnius, 2009 05 09

Atkelta iš 1 p.

Žygimantas Pavilionis

Draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties pasirašymo jubiliejui.

Žiūrint iš dabarties perspektyvos, per tuos 15 metų nuėjome tikrai išpūdingą kelią: tapome ES ir NATO nariais, sukūrėme abiejų šalių strateginę partnerystę, kartu išsprendėme nemažai dvišalių, regioninių, net Europinių klausimų. Tačiau tokio jubilėjaus proga ir tuo pačiu prisimenant istorinę abiejų šalių draugystę bei naujas mūsų laukiančias su-kaktis - Liublino unijos 440-metį, Žalgirio mūšio 600-metį – nori nenori susimąstai apie ateitį. Todėl leiskite man šiandien pabandyti **nubrėžti naują 15 metų Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės perspektyvą**, kartu glaustai įvertinant nueitą 15 metų kelią.

Pirmas uždavinys – išlaikyti Lietuvos ir Lenkijos strateginę partnerystę. Nesenai spaudoje buvo gyvai diskutuojama ar tarp mūsų šalių strateginiai santykiai vis dar egzistuoja, ar tai nėra tik ne visuomet sutampančių interesų derinimas su kaimynine šalimi. Kai kas dar kelia klausimą, kuo skiriasi strateginė partnerystė nuo paprasto interesų derinimo. Atsakyčiau, kad strateginės partnerystės rėmuose abi šalys siekia ilgalaikių tikslų, kurie ne visą laiką atitinka trumpalaikius interesus, pvz. mūsų bendros kovos už energetinę nepriklausomybę juk nėra lengvos, ypač atsižvelgiant į trumpalaikę naudą ar kainą, kurią sumokame, tačiau mes juk žinome, kad energetinis saugumas kainuoja ir kad ilgalaikė nauda išryškės gal net po gero dešimtmečio. Beje, Lenkijos investiciją į Mažeikių naftą priskirčiau prie tokių strateginių sprendimų. Lietuvos ir Lenkijos rytų ar saugumo politikas taip pat būtų sunku suprasti, jeigu nesivadovautume strategine vizija ir atsižvelgti tik į pragmatinius šios dienos interesus. Galų gale pažvelgus į šimtametę praeitį gauname atsakymą: kai tik mes būdavome kartu, visame regione nuo Baltijos iki Juodosios jūros būdavo ramu, mūsų žmonės džiaugdavosi laisve ir kurdavo savo gerovę; kai tik susipykdavome, iškeldavome save nacionalines ambicijas virš vienas kito, nesugebėdavome pamatyti platesnio horizonto, mūsų žmonės kentėdavo nuo išorės priešų, o laisvė ir gerovė žlugdavo. Kad ir kas vadovautų Lietuvai ir Lenkijai po 15 metų, tikiu, kad mūsų ateities vadovams užteks išminties daugiau nekartoti lemtingų klaidų, kurias padarė tiek lietuviai, tiek lenkai XX amžiaus pradžioje. Tikiu, kad sugebėsime į vienas kitą žvelgti per daugiau nei šešių šimtų metų išminties prizmę, nesureikšminti detalių, matyti platų horizontą ir būtent jo kontekste kartu kurti būsimus mūsų abiejų tautų šimtmečius. Neatradę savyje stiprybės bei išminties būti strateginiais partneriais vienas iš mūsų, o gal net dalis mūsų regiono gali būti palikta trečiosios šalies privilegijuotoje kaimynystėje, o šitą vaizdą XX amžiuje mes jau matėme. Mes negalime sau leisti tokios prabangos. Tai tikrai per brangiai kainuoja.

Antras, išvestinis, uždavinys – per 15 metų užbaigti Europos kūrimą Rytuose. Manau, kol kas niekas neabejoja, kad Lietuva ir Lenkija pastaraisiais metais buvo vienas svarbiausių ES ir NATO atsivėrimo į Rytus variklių. Prieš kelias dienas bendromis pastangomis patvirtinta ES Rytų partnerystės doktrina suteikė Ukrainai, Moldovai, Baltarusijai, Kaukazo šalims tuos pačius ir net geresnius instrumentus, kuriuos prieš 10 metų gavo Lietuva ir Lenkija. Esu asmeniškai tvirtai įsitikinęs, kad šių instrumentų pagalba mes sugebėsime išplėsti ES į tokias mums visapusiškai svarbias šalis, kaip Ukraina. Šiuo metu mums, lietuviams ir lenkams, svarbiausia tai, kad turime ypatingai svarbų veiklos barą dar bent dešimčiai metų – mūsų patirtis transformuojant savo visuomenes šiuo metu yra neįkainojama Kijeve, Kišiniove, Tbilisyje ir kitur. Tačiau svarbiausia mums išmokyti veikti kartu, sutelkti geriausias savo pajėgas Briuselyje, Varšuvoje ir Vilniuje, Rytų partnerystės šalių sostinėse ir pasiekti konkretų rezultatą – kad mūsų vaikai ir anūkai galėtų lygiai taip pat laisvai ir nevaržomai po 15 metų nuvykti į Minską ar Kijevą, Lvovą ir Gardiną, kaip šiuo metu mes vienas pas kitą vykstame. Ta patį galiu pasakyti ir apie NATO. Kalbama, kad ši kartą ES plėtra galbūt eis pirmiau NATO plėtros. Aš asmeniškai manau, kad NATO garantuojamas saugumas ir stabilumas su aštriais šaltojo karo recidyvais susiduriančioms mums draugiškoms šalims Rytuose ypač dabar kaip niekada joms svarbus, todėl turime, kaip ir iki šiol, dėti pastangas tiesiant dažnai vingiuotus mūsų rytinių draugų euroatlantinės integracijos kelius, spartinant tiek politinį suartėjimą, tiek praktinį jų sąveikumą su Aljansu. Kuri integracija – ES ar NATO – beįvyktų pirma, aišku, kad jos papildys ir seks viena kitą. Uždavinys šiems metams ES rėmuose: metų pabaigoje pasirašoma Asociacijos sutartis su Ukraina bei tokių sutarčių inicijavimas su Moldova ir Gruzija, taip pat vizų režimo palengvinimas Baltarusijai bei Kaliningrado gyventojams, čia turime padirbėti kartu. Kalbant specifiskai apie svarbiausią šalį Rytuose – Ukrainą, noriu paprašyti Lietuvos ir Lenkijos parlamentarų aktyviai prisidėti skatinant Ukrainos suartėjimą su Europa, stiprinant bendradarbiavimą su šios šalies parlamentarais trišalės Asamblėjos rėmuose.

Trečiasis uždavinys – sujungti transporto bei energetikos infrastruktūrą bei užtikrinti abiejų šalių energetinį saugumą bei nepriklausomybę. Šioje srityje darbuojamės jau gerą dešimtmetį, bandome panaikinti abiejų šalių izoliaciją, dirbtinai sukurtą dar nuo paskutinio Abiejų Tautų Respublikos padalijimo XVIII amžiuje. Be abejonės, darbas nėra lengvas, tačiau, manau, kad per artimiausią dešimtmetį mes jį galime užbaigti. Transporto projektams įgyvendinti sudėti geri pagrindai, mes puikiai žinome savo grafikus: Via Baltika turi būti užbaigta iki 2015 metų; žinoma, mes labai norėtume, kad Lenkijos pusė paspartintų kelio statybą, nes pastaruoju metu vėl jaučiame neigiamą nesibaigiančių aplinkosauginių debatų poveikį šiam projektui; Railbaltica – taip pat iki 2015 metų abi pusės turi stengtis laiku vykdyti numatytus darbus, čia turėčiau priekaištų ir Lietuvos pusei. Daromi ryžtingi žingsniai jungiant mūsų šalių elektros energijos sistemas: prieš kelis metus iš mirties taško pajudėjo Elektros tiltas, tikimės, kad per šiuos

bus baigtas investicinis projektas ir jau kitais metais prasidės konkretūs statybos darbai. Nauja atominė elektrinė Lietuvoje iki 2018 m. ir bendradarbiavimas su Lenkija yra strategiškai neatsiejami, kadangi visos trys Baltijos šalys su Lenkijos pagalba siekia įsijungti į Vakarų Europos elektros sistemą (UCTE). Naftos srityje didžiuojamės didžiausia Lenkijos investicija užsienyje, t. y. „Mažeikių naftoje“, kaip minėjau, tai strateginės Lietuvos-Lenkijos energetinės partnerystės pavyzdys, kuris labai konkrečiai prisideda prie abiejų šalių energetinės nepriklausomybės. Džiaugiuosi, kad ir ilgai brandintas Sarmatijos projektas, užtikrinantis alternatyvų naftos tiekimą, gali netrukus rimtai pajudėti. Kol kas nepajudinti lieka svarbūs išsūkiai dujų sektoriuje: Lietuva privalo demonopolizuoti rinką bei sujungti savo dujų tinklus su Lenkija, artimiausiu metu turime surengti šiuo klausimu atskirą abiejų šalių ekspertų susitikimą. Mus domino ir domina galimybės per Lenkiją prisijungti prie Danijos ir Norvegijos tinklų. Lietuva dar neišnagrinėjo visų suskystintų dujų tiekimą alternatyvų, kur Lenkija yra akivaizdžiai labiau pažengusi. Taip pat abiem šalims dar daug reikės nuveikti kuriant alternatyvią arba žaliąją energetiką. Tam, kad visus šiuos tikslus pasiektume, reikės ir toliau aktyviai veikti ES ir NATO viduje, siekiant sukurti ne tik ES, bet ir visos transatlantinės šeimos bendrą energetinę politiką.

Ketvirtas uždavinys - turime panaikinti likusias kliūtis ir užbaigti mūsų valstybių integraciją į ES bei išsikvoti Europos Sąjungoje stiprias pozicijas. Mūsų balsas ES turi būti labai aiškiai girdimas. Nei lietuviai, nei lenkai nenori būti ES antrarūšiais nariais, tačiau tokie dar vis esame dėl savo atsilikimo, pvz. iki šiol nesame ES Ekonominės ir pinigų sąjungos nariai, t. y. dar neįsivedėme euro, o aš manau, kad mūsų finansų ministrai turėtų ne tik intensyviai siekti šio tikslo, bet ir derinti savo veiksmus šioje srityje. Mūsų šalių darbo jėgą ir paslaugas atskirose ES šalyse dar vis bandoma diskriminuoti, dėl to turime kovoti kartu. Mūsų protus dar vis medžioja kitos ES šalys, nes nesame sukūrę pakankamos infrastruktūros inovacijoms mūsų pačių šalyse – tai verčia mus kooperuotis. Mūsų šalių kaip ir kitų naujųjų šalių piliečiams ne visada pavyksta užimti svarbius postus Briuselyje, todėl turime remti vienas kitą ne tik žodžiais, bet ir darbais. Į mūsų balsą užsienio politikoje, kartais net labai svarbiais klausimais, dar ne visada išsiklausoma arba nenorima išsiklausyti, todėl turime dažniau kalbėti vienu balsu, kaip per pastaruosius penkerius metus iš esmės pavyko Rytų politikos ar energetikos klausimais. Iš mūsų požiūrio į istoriją ar Rytų politiką kartais šaipomasi, nes kitos ES valstybės Vakaruose tiesiog nieko nežino apie komunizmo nusikaltimus. Tai mus skatina imtis aktyvesnės bendros veiklos siekiant pasmerkti bet kokias totalitarizmo atmainas Europoje, tai aktu- alu šiais metais, minint Molotovo-Ribentropo pakto septyniadešimtmetį, kartu įamžinant ir Katynės aukų atminimą, įsk. Lietuvoje. Tai - tik keli pavyzdžiai bendro galimo veikimo ES, siekiant sumažinti atotrūkį tarp vadinamųjų „senųjų“ ir „naujųjų“ šalių. Esu įsitikinęs, kad Lietuvos ir Lenkijos stiprybė ES viduje slypi mūsų strateginėje partnerystėje ir gebėjime suburti aplink save visą Vidurio Europos, Baltijos bei Šiaurės šalių regioną (ateityje – ir dalį Rytų Europos regiono),

o ne aklaais bandymais prisitaikyti prie kelių didžiųjų ES senbuvų. Be abejonės, turime intensyviai dirbti su visomis ES šalimis, tačiau ne bet kokia kaina ir visų pirma ne mūsų strateginių interesų kaina. Tikiuosi, kad po Lenkijos ir Lietuvos pirmininkavimų ES atitinkamai 2011 bei 2013 m. daugelis šių problemų bus išspręsta, o mūsų balsas po šio laikotarpio bus labai aiškiai girdimas.

Penktas uždavinys - turime pasirūpinti savo saugumu. Praėjusieji metai labai skaudžiai parodė, kad romantinės svajonės apie pasibaigusią istoriją yra su realybe prasilenkiančios fantazijos. Daugiau nei penkis kartus didesnės Rusijos pajėgos Gruzijoje nei leidžia pačios Rusijos pasirašyti tarptautiniai susitarimai bei juos akivaizdžiai pažeidžiančios visai neseniai pasirašytos gynybinės sutartys tarp Rusijos bei okupuotų Gruzijos dalių, manau, mums visiems labai aiškiai priminė mūsų istoriją ir grėsmes, kurios yra netoli mūsų. Kiekvienas lietuvis ir lenkas, manau, šiandien neabejoja, kodėl mums buvo būtina įstoti į NATO. Kiekvienas lietuvis šiandien didžiuojasi, kad Lenkija suvokia Baltijos šalis kaip neatskiriamą savo pačios saugumo dalį. Džiaugiamės, kad Lenkijos karinės oro pajėgos jau du kartus patruliavo mūsų oro erdvę ir rengiasi tai daryti ateityje. Žiūrint plačiau, per artimiausius metus mes turime padaryti viską, kad būtume praktiškai pasirengę prisidėti atremiant bet kokią grėsmę mūsų šalių laisvei ar saugumui, kad ir iš kur ji kiltų. Mes esame dėkingi Lenkijai už jos paramą NATO diskusijose bei svarbių Baltijos šalims klausimų, savo ruožtu, visapusiškai remiame bet kokias saugumą stiprinančias priemones Lenkijoje, įskaitant priešraketinės gynybos skydo elementų dislokavimą Lenkijoje, nes tai reikšmingai padidintų viso regiono saugumą. Savo ruožtu, bendromis diplomatinėmis pastangomis turime siekti, jog mūsų partneriai kitose ES ir NATO valstybėse adekvačiai suvoktų situaciją Rusijoje ir kurtų tokią politiką, kuri atneštų naudą tiek ES ir NATO, tiek pačiai Rusijai.

Šeštasis uždavinys - turime sujungti ne tik „karūnas“, bet ir visuomenes atviram dialogui ir partnerystei. Kol kas strateginės Lietuvos – Lenkijos partnerystės įgyvendinimas buvo paliktas vadinamajam abiejų šalių „elitui“, kuris pasimokė iš ankstesnių klaidų ir nebenori jų kartoti. Turime padaryti viską, jog strateginė Lietuvos-Lenkijos partnerystė nepriklausytų tik nuo atskirų prezidentų, premjerų, užsienio reikalų ministrų ar Seimų vadovų simpatijų ar antipatijų. Mes, ir ypač jaunoji karta, turi siekti, kad lietuviai ir lenkai atskratytų neigiamų stereotipų ir sugebėtų pažvelgti į ateitį, kurioje jie atras ir daug gražios praeities detalių. Be abejonės, turime didžiuotis, kad sutarties pasirašymas prieš 15 metų leido sukurti unikalią Europoje bendrų institucijų sistemą, ką liudija ir sėkminga Lietuvos ir Lenkijos parlamentų asamblėjos veikla. Tačiau dar labiau džiugina, jog jau turime ir bendrą prezidentų globojamą fondą, bendrai lietuvių ir lenkų kalba išleistą mūsų bendros Konstitucijos leidinį, bendrą istorinių nuotraukų albumą, tikiuosi greitai turėsime ir bendrus abiejų šalių istorikų vadovėlius. Džiugu, kad mūsų premjerai sutarė įkurti bendrą intelektualų forumą, jau kelerius metus sėkmingai įgyvendinami Lietuvos ir

Nukelta į 5 p.

Lietuvos ir Lenkijos parlamentarų asamblėja Vilniuje

Lietuvos Respublikos Seimo nario Gintaro SONGAILOS pasisakymas

Gintaras Songaila

penkiolikos metų sukaktį, kartu minime ir istorinio **abiejų tautų susitaikymo pradžią**.

Šiandien prasminga savęs paklausti: Ar jau iki galo susitaikėme? Kokia šio susitaikymo kokybė? Ar užtenka vien šio tokio susitaikymo? Ar minimoje sutartyje sureštas abiejų tautų bendradarbiavimo pastatas stovi ant pakankamai tvirtų abipusės pagarbos ir pasitikėjimo pamatų?

Savo pasisakyme aš trumpai paliesiu tiek bendrą abiejų tautų pasitikėjimo stiprinimo uždavinį, labai svarbų Rytų Europai ir visai europinės politikos aplinkai, tiek kai kurias konkrečias aktualijas, metančias mūsų santykiams nepasitikėjimo ir nesusipratimų šešėlius. Tarp jų pakalbėsiu ir apie Lenko kortos problemą.

Pirma aptarkime klausimą: **kas gi labiausiai apsunkina lenkų ir lietuvių tarpusavio pasitikėjimą?** Jau daugelį metų esu karštas senosios ir šiuolaikinės istorijos mėgėjas, tautų kultūros bei socialinės psichologijos tyrinėtojas, ir nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo sistemai gilinausi lenkų-lietuvių santykių srityje, todėl jaučiu tvirtą pagrindą sakydamas, kad Lenkijos-Lietuvos strateginės partnerystės vizija dar gali pasiteisinti, dar gali tapti tikrove. Šiandien tokios partnerystės dar nėra.

Praktiniu dvišalių santykių aspektu abi šalys turėtų vienareikšmiškai išsiaiškinti, kaip jos supranta Lenkijos ir Lietuvos strateginės partnerystės koncepciją. Studijuojant viešosios politikos apraiškas, kartais susidaro išpuodis, kad Lenkijos pusė strateginių santykių srityje domisi daugiausia klausimais, susijusiais su konstituciniu lietuvių kalbos statusu, o Lietuvos pusės atstovai strateginio bendradarbiavimo uždavinį neretai sutapatina su šuniuko prie žmogaus kojų

vaidmeniu. O juk strateginė partnerystė pagrįsta sąmoningai suvoktais bendrais interesais.

Akivaizdžiai trūksta gyvo, valingo suvokimo, kad Lietuvos energetinio saugumo prioritetą – taip pat ir Lenkijos saugumo prioritetą. Transporto infrastruktūros vystymas – ne tik Lenkijos ar Lietuvos, bet ir viso Rytų Europos regiono gyvybinis ekonominis interesas. Asamblėjos deklaracijos projekte jau atsispindi kai kurie strateginio bendradarbiavimo bruožai, tačiau artimiausioje ateityje reikėtų ir **išsamesnio dvišalio dokumento**.

Ilgalaikėje perspektyvoje - strateginiam bendradarbiavimui stiprinti būtina veiksmingiau panaudoti abiejų šalių politinius ir kultūrinius resursus.

Aš manau, kad Lenkijos pusė intelektualiai yra pajėgi savo viešąjį santykį su Lietuva apibrėžti ne tik lenkiškumo plėtros plotmėje, bet ir nuoširdaus rūpesčio negausios lietuvių tautos autentiškos egzistencijos ir ateities šiuolaikiniame pasaulyje plotmėje.

Lenkijos pusė neturėtų peržengti ribos, kai natūralus rūpestis, kad Lietuvos lenkų tautine mažuma nebūtų asimiliuota ar kaip nors skriaudžiama, jau tampa nekorektišku spaudimu, Lenkijos įtakos didinimo instrumentu, Lietuvos konstitucinių vertybių negerbimu ar net laužymu. Proporcingai gana gausi Lietuvos lenkų tautinė mažuma Lietuvoje turi su niekuo pasaulyje nesulyginamas teises ir galimybes, nors Lenkijos viešojoje erdvėje fonas sudarytas visai priešingas.

Užtenka paminėti kad per penkiolika metų moksleivių, besimokančių Lietuvos mokyklose, kurių dėstomoji kalba yra lenkų, skaičius padvigubėjo. Iš nedidelio Lietuvos valstybės biudžeto šiuo metu pilnai išlaikoma beveik šimtas keturiasdešimt lenkų tautinės mažumos mokyklų, ir jos dar gauna 20 nuošimčių papildomą finansavimą, kai didelė Lenkija nedidelei lietuvių mažumai nesugeba užtikrinti net tokio finansavimo, kurį gauna kitos mokyklos Lenkijoje; Lietuvoje išleista keli šimtai vadovėlių lenkų kalba. Niekur kitur lenkų tautinė mažuma neturi tokių žiniasklaidos galimybių arba universiteto, kur pagrindinė dėstyto kalba yra lenkų.

Lenkai, kaip ir kitos tautinės mažumos

Lietuvoje, tiek privačiai, tiek ir viešai laisvai vartoja savo kalbą. Visų piliečių, taip pat ir lenkų tautybės asmenvardžiai oficialioje raštvedyboje rašomi pagal skambesį, taip, kaip Lietuva išipareigojo pagal sutartį su Lenkija.

Tačiau susidaro išpuodis, kad dalis Lenkijos politikų santykiuose su Lietuva iki šiol matė tarsi tik vieną strateginį tikslą – išpešti iš Lietuvos maksimumą, kuris tik įmanomas pagal Europos Tarybos tautinių mažumų konvenciją, tarsi Lietuvoje lenkų tautinės mažumos padėtis palyginti būtų vos ne prasčiausia. Tai neproporcinga politika ne tik todėl, kad pvz., Baltarusijoje yra tik dvi lenkiškos mokyklos, o Ukrainoje vos viena, ar kad Lietuvai, kaip nedidelei valstybei, tai yra didelė našta ir net grėsmė, bet ir dėl to, kad neatsižvelgia, jog Lietuvos pusė įitariai vertina tokį vienašališką Lenkijos „rūpestingumą“, ižiūri šios politikos dvigubą dugną.

Siame kontekste reikėtų paminėti, kad pasirašant minimą Lietuvos ir Lenkijos sutartį, manau, buvo padaryta strateginė klaida, kad šalys neįvertino Pilsudskio-Želigovskio avantiūros ir kad Lenkija iki šiol nepripažino prieškarinės aneksijos neteisėtumo, nepasmerkė okupacinės politikos, kai Rytų Lietuvoje buvo sunaikintas lietuviškas švietimas, uždaryta arti šimto keturiasdešimt lietuviškų mokyklų. Susitaikymas dėl Armijos Krajovos veiklos Lietuvoje irgi nėra galutinis, nes nebuvo objektyviai įvertinta jos vykdyta etninio valymo politika, nepagerbtas atminimas 4000-ių šios karinės formuotės civilių aukų.

Taigi pagrindinis „nepasitikėjimo sindromo“ lietuvių visuomenėje šaltinis – abiejų valstybių požiūrio skirtumas į prieškarinės Lenkijos agresiją.

Tačiau niekas dar neprarasta. Lenkijos ir Lietuvos sutartis numato, kad istoriniais klausimais apsisprendžia pačios šalys. Sunku būtų pervertinti teigiamą poveikį Lenkijos ir Lietuvos santykiams, iskaitant ir tautinių mažumų savijautą, jei Lenkijos pusė pati savo iniciatyva žengtų teisingą žingsnį.

Kita vertus, savikritiškai turime pripažinti - Lietuvos pusė taip pat nedaug tepadarė, kad išsivaduotų iš provincialaus uždardumo, aktyviau domėtusi Lenkijos viešuoju gyvenimu, atpažintų Lenkijos

istorijoje Lietuvos istoriją, lenkakalbėje kultūroje – Lietuvos kultūrą, aktyviau pateiktų lenkams dar mažai jiems pažįstamą autentišką lietuvių kultūrą, jos paveldą ir šiuolaikinę raišką. Juolab, kad Lenkijos visuomenėje susidomėjimas lietuvių tik auga.

Gyvi, pasitikėjimu paremti Lenkijos ir Lietuvos santykiai padėtų konstruktyviau spręsti įvairias dvišalio problemas ir atvirkščiai – valia spręsti dvišalio problemas atvers kelią gyvesniams santykiams, stiprins pagarbą abiejų šalių konstitucinėms vertybėms.

Ta proga trumpai paminėsiu Lietuvai primestą Lenko kortos problemą. Lietuvos konstitucijos 56 straipsnis aiškiai sako, kad Seimo narys gali būti ištikimas tik Lietuvos valstybei. Net ir draugiškiausių valstybių interesai kartais gali skirtis, todėl negali būti abejonių, kieno interesus gina Lietuvos Seimo narys.

Lenko kortos įstatymo nuostata, kad Lenko korta gali būti atimta, jei asmuo pažeis pagrindinius Lenkijos interesus, galimai nesuderinama su Lietuvos Seimo nario statusu, jei Seimo narys turi tokią kortą.

Yra dvi galimybės: arba Lietuvoje prasidės konstitucinio tyrimo procedūra, arba Lenkija pakeis Lenko kortos įstatymą, išbraukdama minėtą sakinį. Teiginiai, kad Lenko korta susijusi tik su tautybe (atseit yra tik tautybės pripažinimas) yra, švelniai tariant, abejotini, nes juk Lenkijos konsului atėmus kortą tuomet jis atimtų ir lenko tautybę.

Jau pusė metų praėjo, kai Lietuvos politikai bando tai išaiškinti, o Lenkijos politikai, nors tarsi ir siunčia signalus, kad suprato, jokios pažangos nepadarė. Santykių aiškinimasis Konstituciniame teisme psichologinį santykių klimatą gali pabloginti, ypač turint omenyje, kad du Seimo nariai, turintys kortą, iki šiol daugiau reikėsi Lenkijoje, o ne Lietuvoje. Kita vertus, Lenkijos pusė turi įvertinti, kad Lietuva dar pavasario sesijoje tikrai priims nutarimą kreiptis į Konstitucinį teismą.

Baigdamas noriu palinkėti asamblėjai atviros diskusijos, abipusio supratimo dvasios, nes tik taip sugebėsime žengti naują žingsnį kokybiškesnio bendradarbiavimo ir tikros strateginės partnerystės link, įveiksime visus nesusipratimus.“

LR URM sekretoriaus Žygimanto PAVILIONIO pasisakymas Lietuvos Seimo ir Lenkijos Seimo ir Senato narių Asamblėjos posėdyje, skirtame Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties penkioliktosioms metinėms

Vilnius, 2009 05 09

Atkelta iš 4 p.

Lenkijos jaunimo mainų projektai. Turime sugalvoti dar kūrybingesnių būdų, kaip paskatinti mūsų piliečius pažinti ne tik įprastines turistines vietas Lietuvoje ir Lenkijoje, bet ir bendrą kultūros paveldą. Vadinamieji „senieji lietuviai“, kurių nemaža dalis šiuo metu gyvena Lenkijoje, t. y. senoji mus jungianti aristokratija ir jos palikuonys, su visa savo šimtamete išmintimi taip pat turėtų aktyviau prisidėti prie naujų lietuvių ir lenkų kartų ateities kūrimo, ypač išvengiant praėjusio amžiaus nesutarimų ir klaidų, kurias jie turėtų atsiminti.

Septintas, ir paskutinis, uždavinys - vienas kito iki galo nesuprasime, jeigu nesugebėsime į mūsų strateginę partnerystę pažiūrėti ir abiejų šalių tautinių mažumų akimis. Esu tikras, kad tautinių mažumų klausimai, dėl kurių neretai emociškai diskutuojama Lietuvoje ir Lenkijoje, yra išsprendžiami. Tam reikia politinės valios ir nuolatinio dialogo, tačiau turime atvirai pripažinti,

kad abipusiai kaltinimai ar spaudimas tikrai nepadės to pasiekti, bet gali sukelti priešingą reakciją. Abi pusės gerai žino savo išipareigojimus ir savo „namų darbus“ ir tikų, žingsnis po žingsnio judėjime į priekį, vadovaudamiesi europietiška tokių klausimų sprendimo praktika. Kaip galime matyti iš aukščiausiųjų mūsų pareigūnų pasisakymų, Lietuvoje stiprėja politinė valia išspręsti vardų ir pavardžių rašybos originalo kalba klausimą. Savo ruožtu noriu tikėti, kad pagaliau pasieksime pažangos sprendžiant kompaktiškos lietuvių tautinės mažumos Seinų krašte švietimo ir kultūros paveldo įamžinimo klausimus, kad Lenkijos pusė taip pat geranoriškai supras Baltijos šalių nepasitenkinimą dėl Lenkų kortos naudojimo buvusios Sovietų Sąjungos ribose. Kalbant apie tautinių mažumų klausimus labai svarbu vadovautis **objektyviais faktais**, vengti stereotipų ir išankstinių nuostatų. Kaip pavyzdį galima paminėti žemės grąžinimo Lietuvoje procesą ar tautinių mažumų švietimo padėtį, kai

padėtis kartais vertinama vadovaujantis gandais, o ne objektyvia informacija. Kaip naujausias tendencingai pateiktos informacijos pavyzdys galėtų būti š. m. gegužės 6 d. Lenkijos „Rzeczpospolita“ dienraščio priedas „Bez Kresy“, prie kurio rengimo prisidėjo draugija „Wspolnota Polska“, manau, žinoma, Lenkijos Senatui. Šio priedo įvairiuose straipsniuose gausu netikslios ir neteisingos informacijos apie lenkų tautybės Lietuvos Respublikos piliečių padėtį, apie tariamą jų diskriminaciją, ar net jų persekiojimą. Ypatingą susirūpinimą mums sukėlė straipsnis apie lenkų autonomijos Lietuvoje planus 1988-1991 m. Šį straipsnį vertiname vienareikšmiškai kaip bandymą suklustoti istoriją. Naudodamasis proga norėčiau kreiptis į lenkų kolegas ir pagalvoti, kokią žalą mūsų santykiams gali padaryti tokios neatsakingos publikacijos, kurstančios nereikalingas emocijas ir lenkų visuomenės neigiamą požiūrį draugiškos Lenkijai šalies - Lietuvos atžvilgiu. Tuo pačiu noriu pasidžiaugti, kad Lenkijos

užsienio reikalų ir švietimo ministerijos atstovai neseniai visgi pripažino, kad lenkų švietimo padėtis Lietuvoje yra viena geriausių Europoje. Pasikartosiu, bet turime daugiau diskutuoti tarpusavyje, keistis informacija vengiant bereikalingos įtampos. Natūralu ir neišvengiamo, kad kaimyninių valstybių, kurias sieja bendra istorija, santykiuose visuomet atsiranda skirtingų vertinimų ir tam tikrų spręstinių klausimų, bet visų pirma turime matyti strateginius iššūkius mūsų šalims, visam regionui, turime žvelgti į ateitį ir mokyti iš praeities klaidų.

Dar kartą sveikindamas visus su mūsų draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties pasirašymo jubiliejumi, linkiu Lietuvos ir Lenkijos parlamentarams toliau puoselėti strateginę mūsų šalių ir tautų partnerystę bei atvirai, kūrybingai ir su pasitikėjimu žvelgti į mūsų santykių ateitį.

Dėkoju už dėmesį.“

Nukelta į 6 p.

Lietuvos ir Lenkijos parlamentarų asamblėja Vilniuje

Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkės Irenos GASPERAVIČIŪTĖS pasisakymas

Atkelta į 6 p.

Irena Gasperavičiūtė

„Gerbiami Ponai Pirmininkai, gerbiamos Ponios ir Ponai Seimo nariai, Ekscelecijos Ambasadoriai, kadangi esu tokioj geroj padėty, jog galiu pasirinkti kalbą, taip kad vis tiksliai kalbėsiu gimtąją kalbą. Iš tikrųjų labai įdomu dalyvauti posėdžiuose, kur viena iš pagrindinių temų yra Lenkijos lietuviai ir Lietuvos lenkai, kadangi esame būtent tie, apie kuriuos kalbama. Ypač svarbu mums pasisakyti, kaip mes visa tai matome, kaip jaučiamės ir kaip yra iš tiesų. Tiksliai mes vieni tai galime geriausiai žinoti.

Taigi mes, Lenkijos lietuviai Lenkijoje, tautinės mažumos sąlygomis gyvename jau 90 metų. Vis tiksliai tai yra nemažas laikotarpis. Per tą beveik šimtmetį yra buvę labai įvairių būtent šių valstybių - Lietuvos ir Lenkijos - santykių nuo to, kad jų išvis nebuvo iki šiandienos - tai yra strateginės partnerystės. Jeigu prisimintume prieš 15 metų būtent pasirašytą Lenkijos - Lietuvos bendradarbiavimo sutartį, tai noriu pabrėžti, kad mes, būtent Lenkijos lietuviai, jos labai laukėme ir dėjome daug vilčių, kad jinai reglamentuos ir išspręs esminius mūsų gyvenimo klausimus. Kaip jinai yra vykdoma, mes stebime dabar. Vykdo nemaža diskusija šiuo klausimu. Tačiau norėčiau sugrįžti prie to dalyko, kad mes 90 metų esame tautinė mažuma. Kas per tuos 90 metų įvyko konkrečiai mūsų atžvilgiu... Visų pirma per tą laikotarpį įvyko labai didelė asimiliacija. Jeigu dar prieš II pasaulinį karą mūsų buvo, kaip buvo teigiama, virš trisdešimt tūkstančių lietuvių, šiuo

metu mes džiaugiamės, kad dar mūsų yra keliolika tūkstančių, net sunku įvardinti kiek. Aišku, kas nenutautėjo, ta lietuvių dalis yra pilnai integravusi į Lenkijos gyvenimą, į Lenkijos valstybę. Taigi aš manyčiau, kad vienas ir čia buvo iškeltas tas integracijos klausimas, tai yra Lenkijos valstybės darbas lyg ir nebeaktualus. Aš manau, kad mūsų bendruomenės integruoti jau nebereikia, nes tikrai puikiai toje valstybėje esame integravęsi. Tačiau aš paminėjau, kad ta mūsų bendruomenė, gyvenanti 90 metų, deja, nestiprėja, o silpsta. Todėl manyčiau, kad kiekvienos valstybės žingsnis, kiekvienas judesys, būtent savo tautinės mažumos atžvilgiu, turėtų būti labai gerai apgalvotas ir į jį turėtų pažvelgti ypač jautriai. Per pastarąjį dešimtmetį, kaip čia buvo minėta, nuo 1999 metų, kai Lenkijoje buvo pradėta įgyvendinti švietimo reforma, mes praradome apie 50 procentų savo mokyklų. Aišku, mes girdime čia argumentus, kad tos mokyklos buvo negausios, nedidelės, tačiau, kaip jau minėjau, mūsų pati bendruomenė nėra didelė. Būtent kiekvienas žingsnis, mokyklos uždarymas ją dar labiau susilpnina. Taigi dabar su čia esančiais Lietuvos lenkais ir šiaip mes susitikę su tautinėmis mažumomis Lenkijoje pajauokujam, kad geriau nekurtų mums švietimo reformos strategijos.

2001 metais buvo sukurta Lenkijos lietuvių švietimo plėtros strategija, o po to laiko mūsų švietimas nukentėjo. Iš tų uždarytų 5 mokyklų buvo įkurta viena - Seinų „Žiburio“. Jinai pastatyta už Lietuvos valstybės pinigų ir šiuo metu išlaikoma 50 procentų iš Lenkijos valstybės lėšų ir 50 procentų - iš Lietuvos. Tai yra tokia reali švietimo padėtis. Kaip ją spręsti, nebandysiu atsakyti. Tačiau aš manau, kad reikia gerai susimąstyti, kaip būtent toliau turėtų funkcionuoti ir ši mokykla, ir apskritai Lenkijos lietuvių švietimas. Noriu pabrėžti - mums, mūsų bendruomenei, tai yra ypatingai svarbus, ypatingai gyvybiškas klausimas.

Taip pat noriu priminti, kad 2002 metais buvo uždaryta vienintelė Krasnopolio valsčiuje buvusi lietuviška mokykla. Nuo to laiko nebeliko ten lietuviško švietimo, nei švietimo, nei apskritai jokio visuomeninio gyvenimo. Tai yra gyvi pavyzdžiai, kaip nyksta vietos bendruomenė. Tokia objektyvi tiesa.

Kitas labai svarbus dalykas yra atmosfera, vyraujanti visuomenėje. Iš tikrųjų mes išgirstam pasisakymus, kad ten nesutinka iškabinti lenteles ant pastato, pavyzdžiui „Šaltinio“ ar Seinų kunigų seminarijos, kad leidžiama tiksliai viduje. Tai - tarytum kažkokia sausa informacija, tačiau jei pasigilintume, ką tai reiškia žmonėms... Kyla klausimas, kodėl? Žinau, kad vienas Seimo narys klausė, kodėl nesutinkama su Antano Baranauko gatvės vardu. Tai gal ir pabandysiu atsakyti, kodėl ir ką jaučia ta vietos bendruomenė, kuri irgi kelia sau klausimą, kodėl nesutinkama.

Kitas esminis dalykas, kaip jau buvo minėta, Berznyko kapinėse pastatytas paminklas. Iš tikrųjų čia taip pat buvo minėta, kad tai žeidžia vietos visuomenę. Aš manau, kad tai yra itin įžeidžiantis dalykas, jeigu jis pastatomas prie Savanorių kapų, ten, kur gyvena tautinė mažuma.

Kaip žinom, naktį išdygsta paminklas su užrašu, kad lietuviai žudė tūkstančius lenkų. Mes nesitapatinau su tais žudikais, o tarytum tai būtent į mus rodoma pirštu. Aš manau, kad tokių dalykų ypač reikėtų vengti. Vis dar trūksta būtent abiejų tautų pasitikėjimo viena kita. Aš manau, kad galėtų būti simbolinis paminklo iškėlimas iš tų kapinių, kuris parodytų žingsnį pasitikėjimo link. Visų pirma man atrodo, kad reikėtų baigti įžeidinėti vieni kitus ir tada galėtume žengti autentišką, tikrą žingsnį pirmyn. Taip pat mums labai dažnai argumentuojama, kad kai kurie sprendimai priklauso nuo vietos savivaldybės ar net nuo vietos parapijos klebono, tačiau šitokie atsakymai mūsų netenkina. Aš net sakčiau, kad truputį ir žeidžia, nes vis tik tarpvalstybinės sutartis

pasirašo Vyriausybės. Ta pati savivaldybė priklauso tai pačiai valstybei ir kažkokią atsakomybę nukelti vienam parapijos klebonui ar kokiam nors vienam ministrui yra net ir kažkoks pasityčiojimas, galima būtų taip interpretuoti.

Čia taip pat buvo kalbama apie vadovėlius ir kultūrinę veiklą, tačiau aš labai daug nesiplėsiu. Noriu atkreipti dėmesį į vieną aspektą. Buvo pastebėta, kad pas mus Lenkijoje, lietuviškų mokyklų vyresnėse klasėse, mokoma dalykų iš lenkiškų vadovėlių. Taip, tai yra tiesa. Nuo ketvirtos klasės dalykų vadovėliai nėra verčiami į lietuvių kalbą. Kita vertus, iki šiol nereikalavome, kad jie būtų verčiami. Tai parodo, kad mes puikiai sugebame išmokyti valstybinę kalbą ir mūsų mokiniai yra paruošiami studijuoti ir Lenkijoje lenkų kalbą, ir Lietuvoje lietuvių kalbą. Tai yra tokia lyg ir nauda iš dvikalbystės. Tačiau, aišku, trūksta ypatingai istorijos, geografijos vadovėlių lietuvių kalba. Vidurinėje mokykloje išleistas tik vienas vadovėlis. Joje nėra nei istorijos, nei geografijos lietuvių kalba, nei lietuvių literatūros vadovėlių. Taip pat nuo šių metų įvedama nauja švietimo reforma. Lig šiol buvę vadovėliai tampa nebeaktualūs. Mes kol kas nežinome nieko, ką, kaip, iš ko mokysime - nėra tam pasiruošta. Ateis rugsėjo 1-oji. Pirmokėliai neturės teisės mokytis iš iki šiol buvusių vadovėlių, neturės išvis mokymo priemonės...

Gal daugiau nesiplėsiu pasakodama apie mūsų realijas. Tiksliai nuoširdžiai kviečiu apsilankyti mūsų krašte, pažinti, pamatyti tą gyvą, autentišką bendruomenę. Norėčiau palinkėti Jums visiems būtent to išiklausymo ir išsijautimo, būtent kitataučių, tos mažumos bendruomenės, kažkokio priešiško nematymo, pasistengti suprasti jų poreikius ir įsivaizduoti, kaip jiems, aš turiu omeny konkrečiai ir mus, išlikti. Pratesti savo tautinę tapatybę ne visada yra lengva.

Taigi aš Jums linkiu supratimo ir išiklausymo. Labai ačiū.“

Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininko Edmundo PUPINIO pasisakymas

Edmundas Pupinis

reformas gražinimo klausimas yra ypatingos svarbos klausimas visose visuomenėse ir visais požiūriais: politiniu, ekonominiu, socialiniu. Ne išimtis ir Lietuva. Tačiau Lietuvoje ir kai kuriose kitose, ypač Baltijos, šalyse po okupacijos vykdyta ir tebevykdoma žemės reforma šia prasme yra ypatinga, nes okupacijos metais privati žemė buvo totaliai nacionalizuota, žmonės, turėję žemės, patyrė brutaliausią tremtį, kolektyvizaciją, o vėliau ir iškėlimą iš gyvenamųjų vietų prisidengiant melioracija. Dažniausiai žmonės sugrįžę iš tremčių jau nerasdavo savo namų vienkiesiuose, nes namai buvo nugriauti ir pervežti į kitas vietas arba sudeginti, todėl buvę gyventojai apsidėdavo kitose vietose, pas savo gimines, o nemažai daliai žmonių visai buvo visai uždrausta grįžti į

savo tėviškę. Lietuvai ir jos teritorijoje gyvenusiems žmonėms, dažnai nepriklausomai nuo jų tautybės ir tikėjimo, nuėjus toki pasityčiojimo iš žmonių ir jų nuosavybės kelią, kad ir po 50 metų Lietuvai atgavus nepriklausomybę, sugrąžinti viską į savo vietas praktiškai buvo neįmanoma. Atgavus nepriklausomybę, Lietuvos kaime gyveno apie 35 procentai šalies gyventojų, kurie kolūkinei ūkininkavimo formai patyrus bankrotą praktiškai liko be pragyvenimo šaltinio. Todėl šiandien sunku įvertinti, ar tai buvo klaida, ar ne, bet atsižvelgiant į tuometinę situaciją, siekiant sumažinti socialinę įtampą kaime ir išvengti galimo socialinio sprogo, kuris galėjo turėti įtakos net ir ką tik atkurtos valstybės tęstinumui, buvo nuspręsta suteikti galimybę kaimo vietovėse gyvantiems ir dirbantiems žmonėms kuo arčiau namų įsigyti po 3 hektarus žemės asmeniniam ūkiui kurti. Taip, tai buvo politinis sprendimas, tačiau jis palietė ne tik Vilniaus ar mano gimtosios Utenos apskrities žmones, jis palietė visą Lietuvą, tačiau nemažai daliai žmonių tuo sunkiu laikotarpiu leido išgyventi. Tuo pasinaudojo ir Vilnijos krašto žmonės. Taip jau yra, kad kuo arčiau didžiųjų miestų, tuo kaimo vietovėse gyventojų koncentracija yra didesnė, todėl ir jų asmeninių ūkių steigimo poreikiams patenkinti reikėjo nemažai žemės. Juk nėra galimybės žemę

grąžinti keliais aukštais. Nors šis sprendimas tolimesnei reformai ateityje padarė nemažai problemų, tačiau net ir Lietuvos Konstitucinis Teismas taip pat nusprendė, kad toks teisinis reglamentavimas mūsų šalies Konstitucijos nepažeidė.

Sprendimas asmeniniam ūkiui suteikti po 3 hektarus žemės ir dėl nacionalizacijos toli nuo tėviškos atsidūrusių žmonių lūkesčiai gauti žemę kuo arčiau savo gyvenamosios vietos lėmė kitą Lietuvos valdžios sprendimą - žmonėms arba jų žemės paveldėtojams, atsižvelgiant į iki nacionalizacijos turėtą nuosavos žemės ploto dydį ir jo vertę, persikelti žemę arčiau jų gyvenamosios arba į jų pageidaujamą vietą, nes dažnai žemės natūra ir negalima buvo atsiimti, nes ji jau buvo išdalinta po 3 hektarus anksčiau jau minėtam asmeniniam ūkiui steigti. Deja, vėl suveikė žmonių didesnės koncentracijos prie didžiųjų miestų faktorius ir atsirado kitas, pragmatiškumas ir kai kada nesąžiningumu paremtas, noras bet kokiom, kartais ir ne visai teisėtom, priemonėm gauti žemės kuo arčiau didžiųjų miestų, ežerų, miškų arba upių.

Deja, man taip pat sunku kai kada aiškintis savo ežeringumu pasižyminčioje Utenos rinkiminėje apygardoje, kodėl Utenos apskritis atsilieka nuosavybės atkūrimo požiūriu. Tenka aiškintis ir dėl ten dirbančių kai kurių žemėtvarkininkų

aplaidumo darbe ar net nesąžiningumo, kuris taip pat, deja, neturi tautybės.

Kad paremčiau šį teiginį ir parodyčiau, kad žemės gražinimą vykdė ne tik lietuviškas pavardes turintys žemėtvarkos specialistai, vieno Vilniaus apskrities rajono pavardžių sąrašą šįryt paėmiau iš Vilniaus apskrities internetinės duomenų bazės ir Jums leidus perskaitysiu. Štai jos:

Slavomir Sinkevič, Vesaļavas Gornostajus, Vitoldas Voroneckis, Julija Michalkevič, Galina Petrašun, Jolita Petriloivskienė, Renata Siliuk, Galina Michalkevič, Stanislava Sibik, Petras Jelenskas, Ivan Misiuro, Tamara Bogačiova, Voicech Čepelevskij, Anton Leonovič, Valerij Markin, Stanislava Sakovič, Voitech Čepelevskij.

Manau, kad Lietuva pasirinko vieną sudėtingiausių pasaulyje restitucijos modelių, o nuolatinė teisės aktų kaita šį procesą, deja, apsunkino ir kai kada stabdė. Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis, per 18 nepriklausomybės metų atkurta beveik 98 procentai piliečių prašymuose nurodyto žemės, miško ir vandens telkinių ploto, dėl kurio pateikti visi reikalingi nuosavybės teisę įrodantys ir giminystės ryšį su buvusiu savininku patvirtinantys dokumentai. Tuo tarpu didžiuosiuose miestuose ir aplink juos nuosavybės atkūrimo procentai kur kas

Nukelta į 7 p.

Lietuvos ir Lenkijos parlamentarų asamblėja Vilniuje

Parlamento asamblėjos vadovybė kalbasi per vertėją. Iš kairės: J. Kalinowski, vertėjas E. Piurka ir A. Kašėta

Lenkijos Seimo pirmininko pavaduotojas J. Kalinowski kalbasi su punskiečiais

Lietuvių pusė tariaisi. Iš kairės: Č. Juršėnas, J. Liesys ir A. Kašėta

Asamblėjos dokumentų aptarimas. Iš kairės: J. Liesys, A. Vidžiūnas ir LR ambasadorius Lenkijoje Egidijus Meilėnas

Konstitucijos salė, kurioje vyko asamblėjos posėdžiai

Lenkijos parlamentarų pusė svarsto asamblėjos parlamento projektus

Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininko Edmundo PUPINIO pasisakymas

Atkelta iš 6 p.

kuklesni. Tačiau noriu pabrėžti, kad problemų turime ne tik Vilniuje, bet ir Kaune, Klaipėdoje ar Palangoje. Dėl jau anksčiau įvardintų priežasčių Vilniaus apskrityje šis skaičius siekia 91,5 procento, tuo tarpu Tauragės, Telšių, Marijampolės apskrityse per 99 proc., bet mano gimtojoje Utenos apskrityje, kur, deja, nėra didelių miestų, bet yra dideli ežerai, taip pat grąžinta tik 95 procentai.

Per 2006 metus Vilniaus apskrityje buvo sugrąžinta 3,6 proc., o Vilniaus rajone - 3,5 proc. žemės, per 2007 metus atitinkamai 3,4 proc. ir 4,03 proc., o per 2008 atitinkamai 3 proc. ir 4,17 proc.

Kad būtų galima palyginti: per 2006 metus Šiaulių apskrityje buvo sugrąžinta 1,8 proc., per 2007 - 0,87 proc., o per

2008 metus - tik 0,79 proc. viso piliečių prašomo sugrąžinti žemės ploto. Pastarųjų metų nuosavybės grąžinimo tempas Vilnios krašte yra žymiai didesnis negu bet kur Lietuvoje, nors ir atsilikimas, kaip matome, taip pat nemažas. Tačiau, atsižvelgiant į pastarųjų metų žemės grąžinimo tempą, taip pat negalima sakyti, kad vyksta kažkoks dirbtinis stabdymas.

Tiesa, pastaraisiais metais Lietuva susidūrė ir su dar viena problema: -žmonių, norinčių ir galinčių dirbti žemės reformos srityje, stygiumi. Dažnai skelbiant konkursus žemėtvarkos projektams rengti atsirasdavo tik po vieną dalyvį, o kartais ir nei vieno, tai labai padidino reformos darbų kainas.

Tačiau atsakingai noriu pabrėžti (tą rodo statistika), kad Lietuva, svetimos

santvarkos nacionalizuotą žemę grąžina tuo pačiu pagrindu visiems savo piliečiams ir nesiremia jokiais kitais kriterijais. Todėl nebūtų teisingi ir pateisinami teiginiai, kad Vilniaus apskrityje nuosavybės teisių atkūrimas stringa būtent tautiniu pagrindu. Kaip ir minėjau, nacionalizaciją ir kitas negeroves išgyvenome visi kartu, kaip ir visi kartu privalome išeiti iš šios situacijos.

Gal šiek tiek sarkastiškai nuskambės, tačiau šiandien spaudoje perskaičiau gaisrų statistiką, susijusią su deginamomis pievomis Lietuvoje, kur Vilniaus apskritis yra tarp pirmaujančių. Savaime suprantama, suaktyvinę savo fantaziją ir turėdami blogų ketinimų tokiais ir visokiais kitokiais atvejais, galėtume ižiūrėti tautinį pagrindą,

galėtume pasiaiškinti, kas: lietuviai, lenkas, baltarusis ar rusas, ir ko siekdamas padegė pievą, tačiau, manau, to tikrai nedarysime, todėl gal ir žemės grąžinimo klausimus privalome išimti ne tik iš mūsų rezoliucijos, bet ir apskritai iš ateities asamblėjos darbotvarkių. Negaliu tvirtai pasakyti, kiek leidžia šio sunkmečio finansinės galimybės spartinti žemės nuosavybės atkūrimą Lietuvoje, taip pat ir čia gyvenantiems kitų tautybių žmonėms. Tačiau noriu priminti, kad praėjusiose kadencijose, ir Lietuvos lenkų rinkimų akcijos atstovai įėjo į valdančiąsias daugumas, todėl, manau, ir jie taip pat privalo priimti atsakomybę už ne visai sėkmingą žemės reformą Lietuvoje ir vengti kurstyti aistras tautiniu pagrindu."

Reportažas

Karybos festivalis – dangiška kelionė į praeitį

Monika VIRVIČIŪTĖ-RYBELIENĖ, Povilas VIRVIČIUS, Molėtai

Archeologija kiekvienam iš mūsų suteikia galimybę pažinti savo šaknis, rasti daiktai išsamiau supažindina su protėvių buitimi, tačiau, kaip sako Lietuvos karybos festivalio organizatoriai, patys daiktai už save nekalba, juos reikia prakalbinti tam, kad galėtumėme suvokti jų pagaminimo ir panaudojimo būdus. O tam geriausiai pasitarnauja gyvosios archeologijos festivaliai. Vienas iš tokių, pavadintas Lietuvis karybos festivaliu, minint Lietuvos vardo paminėjimo viduramžių metraščiuose 1000 metų sukaktį, praėjusį šeštadienį vyko Dubingių piliakalnyje (Molėtų rajonas). Kaip renginio pradžioje sakė vienas iš jo organizatorių - senovės baltų kovų brolijos „Vilkatlakai“ viršaitis Arūnas Bugvilionis, tokių renginių kaip šis dar nematė ne tik lietuviai, bet ir visas Pabaltijys. Pasak viršaičio, karybos festivalis iš kitų išsiskyrė jame dalyvavusių karybos klubų gausa. Nors iš pradžių renginio lankytojų dangus šiluma nelepino ir oras buvo ne itin palankus tokiam renginiui, tačiau vėliau - turbūt žynių burtai padėjo - lietų ir ūkaną pakeitė saulė. Renginys, sulaukęs svečių net iš Vokietijos, tiesa, kalbintieji Erika ir Markas sakė, netyčia pakliuvę į šį nuostabų renginį, unikalų tuo, kad jame buvo pristatyta įvairių epochų Lietuvoje gyvenusių ir mūsų valstybei padėjusių pagrindus genčių buitis bei šarvuotė.

„Užlipęs į piliakalnį negalėjau patikėti savo akimis. Buvome skaitę apie Radvilų palikimą Dubingiuose ir atvažiavome pasižiūrėti, kaip atrodo piliavietė, o radome žodžiais nenusakomus jausmus sukėlusį reginį. Niekada nebūčiau net galėjęs pasvajoti, jog dalyvausiu tokia renginyje, prisiliesiu prie pagal senovines tradicijas kurtų ginklų, šarvų, ragausių patiekalų iš XII-XVI a. pabaigos indų analogų“, - grožėdamasis dienai atgimusiu senoviniu kaimu sakė Markas. Ir iš tiesų, žavėtis

tikrai būta kuo, juk festivalyje daugiau nei 100 Lietuvos karinių-istorinių klubų narių pristatė įvairių epochų (nuo V iki XIX a.) lietuvių karybą. Vaikštinėdamas po senovine dvasia alsavusį Dubingių piliakalnį ir klausydamasis ginklų žvangėjimo, patrankų gaudesio, ragaudamas Vilniaus puodžių meistrų pagal senovines tradicijas pagamintų valgių, kiekvienas galėjo bent maža dalimi prisiliesti prie to, kuo anksčiau gyveno mūsų protėviai. Smalsiausieji galėjo išbandyti savo jėgas šaudydami archajiniu lanku, Napoleono laikmečio kareivių autentišku pabūklų. Drąsiausiems renginio svečiams klubų nariai iš dvylikos Lietuvos ir Latvijos klubų: senovės baltų kovų brolija „Vilkatlakai“, gyvosios istorijos klubai „Kovarnis“, „Varingis“, „Utgardas“, riterių brolijos „Šiaurinės šventyklos ordinas“ ir „Šiaurinės šventyklos ordino“ Klaipėdos komandorija, taip pat Kauno karo istorijos klubas „Ordo domus Sanctae Mariae Teutonicum“, riterių brolija „Hospitalierių ordinas“, 1812 m. prancūzų linijinis „129 de ligne“, Kauno karo istorijos klubas „1792-1794 m. LDK Grafo Rudolfo Tyzenhauzo raitosios artilerijos baterija“, karo istorijos klubas „1-as LDK Didžiosios Buožės pėstininkų regimentas“ bei svečių iš Latvijos klubas „Excalibur“, leido pasimatuoti šarvus ir šalmus, pakilnoti senovinius ginklus, pasakojo apie savo aprangos kūrimą.

Visą dieną ant Dubingių piliakalnio gyvenimas virte virė. Vyko įvairių epochų ginkluotės pristatymas, veikė, tiesa negausus, senųjų amatų turgus, kur galėjai ne tik pasižiūrėti, bet ir įsigyti unikalų, auksakalių atkurtų papuošalų, amatininkų darbų: medžio, molio, odos, stiklo ar kailio dirbinių. Festivalio metu žiūrovams teatralizuotai buvo pristatytos V-VII a. baltų ir germanų, keltų, IX-XII a. baltų (kuršių, žiemgalių, skalvių) ir

A. Bugvilionis ir jo darytų šalmų kolekcija bei juvelyro G. Cirulio darbai sulaukė didžiausio lankytojų susidomėjimo

Vilniaus puodžių meistrė Elena ruošė gardžius patiekalus pagal senovinius receptus

Baltų ir vikingų kautynės

Dvikovos ietimis

vikingų epochos. Taip pat ir X-XII a. baltai (rytų lietuviai, jotvingiai) bei slavai; XIII a. baltai ir vakarų Europos riterių ordinais (Livonijos ir Vokiečių/Prūsijos); XIV-XV a. lietuviai (Žalgirio mūšio) ir vakarų Europos riteriai (Prūsijos ordinas); XVIII-XIX a. LDK ir Napoleono kariuomenė.

Koks karybos festivalis be kovų, tad stebėtos baltų, vikingų, riterių kautynės, Napoleono laikmečio kareivių pasirodymai, V-VII a. dvikovos ietimis, IX-XII a. kovos ratas, IX-XII a. baltų, vikingų ir slavų masinės kautynės, XIII a. Vakarų Europos riterių turnyras, XIII a. baltų, vakarų Europos riterių masinės kautynės. Taip pat buvo pristatytos XV a. Žalgirio mūšio laikmečio bei XVIII-XIX a. kovos. Vakarėjant patiems ištvermingiausiems renginio svečiams buvo dovanotas archajinio folkloro ansamblio „Sedula“ koncertas.

Kodėl tokiam renginiui pasirinktas istorija alsuojantis Dubingių piliakalnis? Atsakymo toli ieškoti nereikia. Kaip renginio metu pasakojo vienas iš jo organizatorių Arūnas Bugvilionis, Dubingių apylinkės pasižymi ne tik išpūdinga gamta, bet ir sena, savita, beveik tūkstantį metų menančia istorija. Kad čia nuo seno buvo gyvenama, liudija dideli, gerai išsilaikę Jutonių, Žingių ir Degsnės pilkapynai. Pilkapiai mirusiems čia buvo pilami apie aštuonis šimtus metų. Asvejos ežero pakrantė į rytus nuo Dubingių dar tebe vadinama Alka, o šis vardas liudija, jog kadaise čia buvo senojo lietuvių kulto vieta – šventas miškas. Dubingiai pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėti 1334 m., o nuo XIV a. antros pusės jų pilis dažnai minima kryžiuočių kronikose,

aprašant ordino mūšius su lietuviais. Tą laikmetį mena ryškiausia Dubingių apylinkių kultūros paveldo vertybė – Dubingių piliavietė. Anksčiau buvusi ežero saloje, dabar jau siaura sąsmauka sujungtoje su krantu stūksa išpūdinga, ažuolais apaugusi kalva, ant kurios pilį pastatė dar Vytautas Didysis, joje lankėsi Jogaila, Kazimieras Jogailaitis ir kiti to meto didikai. Vėliau ant kalno išikūrusi Dubingių pilis bei dvaro rūmai buvo Radvilų, Tiškevičių rezidencija. Iki šiol yra išlikusios pilies mūrų ir kalvinistų bažnyčios griuvėsių liekanos. Rašytiniai istoriniai šaltiniai liudija, kad ir visas Asvejos ežeras buvo vadinamas Alkos vardu. Paskutinio apledėjimo ledynai bei jų tirpsmo vandenys vidurinėje Aukštaičių aukštumos dalyje suformavo beveik 60 km ilgio vingiuotą dubaklonį, besitęsiantį nuo Alionių pelkių, per Giedraičius ir Dubingius iki Buivydžių kalvų, kuriam Lietuvoje nėra lygių. Šiame dubaklonyje, išispraudusi tarp aukštų, brandžiais miškais apaugusių šlaitų, lyg vingiuojanti upė telkšo ilgiausias ir vienas iš giliausių Lietuvos ežerų – Asveja. Siauras ežeras su penkiomis salomis, vaizdingomis atšakomis, aukštais miškingais krantais, tęsiasi 22 kilometrus, o su Žalktynės ir Vyriogalos įlankomis - visus 30 km. Norint apeiti ežerą reikėtų žingsniuoti 72,5 km, nes ežero krantai vingiuoti, čia gausu įlankų ir pusiasalių. Jo vidutinis gylis - beveik 15 m, o didžiausias - siekia 50 m, tad kur dar rasi geresnę vietą gyvosios archeologijos festivaliui, jei ne Dubingiuose, kur viskas ir taip alsuoja senovine dvasia...

Autorės nuotr.

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai– 600 metų

Kunigas Petras Kraujalis ir Trakai

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Danos Buinickaitės nuotr.

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. 2005 m.

Tėsinys. Pradžia Nr. 8

Kraujaliui, geram pamokslininkui, arkivyskupijos vadovybė ilgainiui net ėmė trukdyti lankytis lietuviškose parapijose.

Ypatingo P. Kraujalio dėmesio susilaukė lietuviškų mokyklų likimas. Dėl to su lietuvių delegacija 1925 metais jis vyko į Varšuvą pas Lenkijos tikybų ir valstybinio švietimo ministrą S. Grabovskį.

1927 m. spalio 4-5 d. lenkų valdžia, neva reaguodama į tariamą lenkų mokyklų persekiojimą Nepriklausomoje Lietuvoje, uždarė 47 „Ryto“ mokyklas Rytų Lietuvos provincijoje ir lietuvių mokytojų seminariją Vilniuje. P. Kraujalis su kunigais K. Čibiru ir N. Raštučiu, 15 liaudies mokytojų bei visa eile kitų Vilniaus lietuvių veikėjų atsidūrė kalėjime (pabūti Lukiškėse Kraujaliui teko dar kelis kartus). Po kelių dienų išėjęs į laisvę ir matydamas, kad paprastu keliu nieko nelaimės, griebėsi nepaprastos priemonės: neįspėjęs net „Ryto“ valdybos, spalio 15 d. pasiuntė telegramą Lenkijos maršalui J. Pilsudskiui. Telegramoje labiausiai jaudintasi dėl mokytojų seminarijos likimo. Kartu Kraujalis parodė geresnę lenkų švietimo būklę Lietuvoje, negu lietuvių Lenkijoje. (Knygoje „Kun. P. Kraujalis“ telegrama užima du puslapius – daugiau kaip 500 žodžių; uždirbo paštas: už telegramą siuntėjas sumokėjo daugiau kaip du šimtus zlotų; sumokėjo iš savo kišenės.) Be to, kunigas rašė deklaraciją tikybų ir valstybinio švietimo ministrui, siuntė telegramą užsienio reikalų ministrui, klausė Vilniaus vaivados, kas priešinga Lenkijos valstybei rasta per kratą lietuvių mokytojų seminarijoje, bet į visus savo žygius atsakymo negavo. Represijos prieš lietuvišką mokytojų įstaigą iš tikrųjų buvo Lenkijos valdžios noras priversti Lietuvą užmegzti su ja diplomatinis santykius.

„Vilniaus varpo“ 1927 m. Nr. 9 išspausdintame P. Vieštauto str. „Po spalio 5 dienos“ rašoma, kad Lietuvoje „neuždarysianė vienos lenkų mokyklos tik dėl to, kad lenkai uždaro lietuvių mokyklas Vilniaus krašte“, nes lenkai yra lygūs valstybės piliečiai, Lietuvos pusės nusistatymas yra grynai valstybinis ir nuoseklus. Čia irgi pasireiškia R. Mackonio pabrėžtas P. Kraujalio publicistikos bruožas – lietuviškumas ir tikėjimas: „Jeigu kas prisi-dengdamas gražiais viliojančiais obalsiais norėtų mus nuo lietuviybės arba katalikybės atitraukti, jo reikia saugotis lygiai kaip priešo. Tų dviejų dalykų besilaikydami mūsų tėvai laimėjo didesnes kovas, laimėsime ir mes“.

„Ryto“ pirmininkas P. Kraujalis 1927 m. lapkričio-gruodžio mėnesiais paskelbė kelis pranešimus visuomenei (*MAB 67-387 – rankraštis „Mokyklų ir visuomenės gyvenimo kronika“*; „*Vilniaus varpas*“, 1927, Nr. 11). Spalio pradžioje uždarius lietuvišką mokyklą (daugiausia Vilniaus-Trakų ir Lydos apskrityse, ypač lietuviškiausiose Varėnos ir Valkininkų valsčiuose) ir mokytojų seminariją, be mokslo liko daugiau kaip 2000 sodžiaus vaikų ir 292 seminaristai. „Ryto“, Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto bei tėvų komitetų pastangos nesulaukė Vilniaus ir Varšuvos valdžios atsakymo. P. Kraujalis kaip „Ryto“ draugijos pirmininkas gruodžio 1 d. trečią kartą raštu kreipėsi į tikybų ir valstybinio švietimo ministrą ir antrą kartą į Vilniaus

švietimo kuratoriją dėl mokytojų seminarijos atidarymo. Anot kuratorijos paaiškinimo, seminarija uždaryta, nes „saugumo atstovai radę seminarijos name priešvalstybinio veikimo poziciją“, nors iš tikrųjų radę tik „Ryto“ kasos knygą. Į „Ryto“ raštą Vilniaus vaivadijai atsiųsti seminarijoje darytos revizijos protokolo nuorašą arba pranešti, kas seminarijoje rasta antivalstybiško, negauta jokio atsakymo. „Ryto“ pirmininkas gruodžio 13 d. nusiuntė telegramą tikybų ir švietimo ministrui G. Dobruckiui, prašydamas iki Kalėdų išspręsti uždarytų lietuviškųjų mokyklų klausimą.

Tartis lietuvių švietimo ir kitais reikalais 1928-1929 mokslo metais P. Kraujalis su Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto pirmininku Konstantinu Stašiu važiavo į Varšuvą pas Lenkijos ministrą pirmininką Kazimiežą Bartelį; deja, jokių pasekmių kelionė nedavė.

Kaip „Ryto“ atstovas P. Kraujalis 1932 m. rudenį važinėjo po Vilniaus-Trakų apskritį su komisija, tikrinusia lietuviškų mokyklų darbo sąlygas. Peršalo ir susirgo. Nyko visą žiemą. Prieš Velykas 1933 metais vėl persišaldė. Tą pavasarį į Vilnių iš Lietuvos atvyko žinomas visuomenės veikėjas, ekonomistas prof. kun. Fabijonas Kemėšis. Su juo Kraujalis lankė įdomesnes Vilniaus vietas, o antrąją Velykų dieną (balandžio 17-ąją) nuvyko į Trakus. Vaikištinėje po pilies griuvėsius. Atsinaujino neišgydytas rudens gripas, prisidėjo kraujo užkrėtimas. Visuotiniame „Ryto“ draugijos susirinkime 1933 m. balandžio 30 d. Kraujalis jau negalėjo padaryti metinio pranešimo. Keliems mėnesiams atsidūrė ligoninėje. Po dviejų sunkių galvos operacijų rugpjūčio 14 d. Petras Kraujalis amžinai užmerkė akis.

Apie paskutinašias P. Kraujalio dienas savo atsimimuose vaizdžiai pasakoja aktorius Juozas Kanopka (*kn. „Kunigas Petras Kraujalis“*). Kai Kraujalis jau gulėjo ligoninėje, Vilniaus studentai lietuviškai rengė didelį vakarą. J. Kanopka nunešė kunigui pakvietimą. Kraujalis labai nudžiugo, kad jo neužmiršo, pavasario žalumą palygino su jaunyste. Pageltusiais skruostais nuriedėjo didelės ašaros. Be to, Vilniaus lietuvių studentų sąjunga ruošė didelę išvyką į Trakus ir būtų buvę labai malonu, jei kunigas profesorius būtų pasveikęs ir dalyvavęs išvykoje. Po ilgo tylėjimo Kraujalis prabilo: „Pasveikinkit nuo manęs Trakus, nes aš jų jau daugiau nebematysiu“. Paskiau pasakė, kad suskaičiavęs savo pinigus įsitikino, jog dar apie dvi savaites galės būti ligoninėje, o po to važiuosias kur nors mirti.

Į P. Kraujalio laidotuves iš Nepriklausomos Lietuvos atvyko brolis Antanas Kraujalis, brolėnas kun. Juozapas Kraujalis, Merkinės dekanas Vladas Mironas, kun. prof. Ignas Česaitis, žinomas visuomenės veikėjas evangelikas Martynas Yčas, ekonomistas dr. Domas Cesevičius. Suvažiavo daug mokytojų iš visos okupuotos Rytų Lietuvos.

Velionio kūnas rugpjūčio 16 d. pavakare iš buto nuneštas į Šv. Jurgio bažnyčią. Lydėjo arkivyskupas R. Jalbžikovskis, keli Vilniaus kapitullos nariai, gausus būrys kunigų ir kitų žmonių. Gedulingos pamaldos-egzekvijos ir R. Jalbžikovskio laikytos mišios vyko rugpjūčio 18 d. Giedėjo prof. K. Galkausko ir Suduikio vadovaujamas lietuvių mokytojų ir mokinių choras. Po mišių pamokslą sakė kun. K. Čibiras. Karstą iš bažnyčios net į Šv. Petro ir Povilo (Saulės) kapines nunešė lietuvių mokytojai. Laidotuvių eisenoje ėjo lietuvių, lenkų, gudai. Atsisveikinimo žodį prie kapo pasakė mokslo draugas Vladas Mironas ir Vilniaus kunigų seminarijos rektorius Jonas Ušila (Šis kalbėjo lenkiškai). Buvo 36 vainikai, daug kitų gėlių. Vilniaus baltarusių nacionalinio komiteto vainikas buvo su užrašu „Kovotojui už Teisybę“. Vienas vainikas su lenkišku užrašu: „Kunigui Petrai Kraujaliui – nuo lietuvių, dar nemokančių gimtosios kalbos“.

Petro Kraujalio netektis sulaukė plataus atgarsio ano meto Vilniaus ir Kauno spaudoje. Apie kunigo mirtį ir laidotuves plačiausiai rašė „Vilniaus rytojus“. Rugpjūčio 16 d. Nr. 64 velionio gyvenimui ir veiklai skirtas visas pirmasis puslapis – „Kun. Prof. Petro Kraujalio gyvųjų tarpe jau nebėra“. Rugpjūčio 19-osios Nr. 65 išsamiai aprašytos laidotuvės, o rugpjūčio 23 d. Nr. 66 pateiktas pluoštas informacijų – P. Kraujalio mirties atgarsių.

Jaunimui skirtas mėnesinis Vilniaus laikraštis „Jaunimo draugas“ Nr. 9 straipsnyje „Kun. prof. Petras Kraujalis Vilniaus kraštui“, apibūdinęs P. Kraujalio kaip kunigo ir publicisto darbuotę, ypač pabrėžė jo kaip visuomenės veikėjo nuopelnus: „Daugiausia tačiau kun. Kraujalis yra nudirbęs kaip visuomenės veikėjas. [...] Didžiausias jo nuopelnas – tai Vilniaus krašto liaudies švietimo organizavimas. Kraujalis buvo įsitikinęs, kad Vilniaus lietuviai gali pasiekti šviesesnę ateitį tik šviesos keliu. [...] Reikia pradėti nuo pamatų. Reikia išauginti naują šviesią ir tautiškai subrendusią kartą. Tuo keliu Kraujalis ir ėjo prie savo tikslo“.

Kauneėjusiam „Ryte“ rugpjūčio 17 d. Nr. 185 Liudas Gira rašė: „Mirtis nulaužė vieną tvirčiausių atgijusių Lietuvos ažuolų ir toji mirtis skaudžiu aidu atsiliepė kiekviename Vilniaus žemės užkampy, kur tik yra susipratusių lietuvių, o jų ten yra šiandien visur – ir tai yra nemaža garbingojo velionio nuopelnų dalis“.

Vilniui vaduoti sąjungos žurnalas „Mūsų Vilnius“ rugpjūčio Nr. 23-24 prasidėjo P. Kraujaliu skirtu rašiniu „Vilniuje mirė kun. prof. Petras Kraujalis“. Apie pusketvirto žurnalo puslapio užima iš „Vilniaus rytojaus“ persispausdinta medžiaga.

Gudų laikraščio „Беларуская крыніца“ rugpjūčio 25 d. Nr. 28 rašinyje „Kovotojas už Teisybę“ sakoma: „Velionis pasižymėjo savo plačiomis pažiūromis, savo širdies gerumu ir teisybės mylėjimu. Būdamas gilus ir karštas patriotas lietuvis, jis nebuvo svetimas ir priešiškas lenkams, taip pat suprato ir gudų atgijusį judėjimą ir iš tikro jam pritarė ir padėjo“. P. Kraujalis moraliai palaikydavo gudus klierikus, kurių dvasininkų valdžia, tiek kunigų seminarijos, tiek ir vyskupijos, nemėgdavo ir spausdavo. Rašinio vertimą rugsėjo 6 d. Nr. 70 perspausdino „Vilniaus rytojus“.

Apie P. Kraujalį palankiai atsiliepė net lenkų spauda. Laikraštis „*Kurjer Wileński*“ rugpjūčio 18 d. Nr. 219 redakciniame straipsnyje „Lietuvos sūnus“ rašė: „Ir lenkų visuomenė, ypač ta, kuri gimė ir užaugo prie Neries ir Nemuno, turi teisę ir priežastį nuliūsti prie šviesios atminties kun. Kraujalio kapo. Buvo iš tų, kurie neapykantos nelaiko deramu būdu tarnauti savo šaliai. Neapykantos nejuto ir neplatino. [...] Kun. Kraujalio veikla, nors buvo persunkta meile tėvynei ir savo visuomenei, pasiryžimu kovoti už savo teises, pasižymėjo saikingumu ir politinės situacijos suvokimu bei geros valios pastangomis, kai reikėdavo spręsti painius lenkų ir lietuvių santykius“.

1934 m. sausio 2 d. Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos salėje surengtas susirinkimas Petrui Kraujaliui pagerbti. Koncertinėje dalyje, be kita ko, choras sugiedojo P. Kraujalio garbei pagal Povilo Karazijos žodžius Konstantino Galkausko sukurta kantatą, paskui gražiai pasirodė Antano Krutulio vadovaujamas lietuvių mokytojų choras. Taip pat atlikta J. Siniaus kantata pagal P. Karazijos ir Vlodo Šiekštelės eiles:

.....
Nešiodams aukštą savo vardą,
Nestūmei nieko nuo savęs.
Nei to, kas kenčia juodą vargą,
Nei bandančio pirmas bures.
.....
Vis kupinas planų didingų

Kun. Petras Kraujalis

Tėvynei savo patarnaut,
Nevengė žygių pavojingų,
Gana, tarei, kitiems bernaut.

.....
Ilsėk Antakalnio kalneliuos
Ramiai, darbuotojau uolus,
Ten neša Lietuvos berneliai
Šešių lentų tavus namus.

.....
Gyvas būdamas, Petras Kraujalis turėjo didelį autoritetą ir tarp dvasininkų, ir pasaulietinėje visuomenėje. Su jo pozicija ne tik skaitytasi, bet dažnai specialiai klaustasi jo nuomonės. Pavyzdžiui, Vilniaus arkivyskupas J. Matulaitis 1920 m. rugsėjo 1 d. rašė Merkinės dekanui V. Mironui klausdamas jo nuomonės dėl naujos parapijos įsteigimo buvusiam Rinkovščiznos palivarke anuometiniame Merkinės valsčiuje (*MAB 318-34485*). Naujai parapijai pritarė Ryliškių kaimo (dabar Alytaus r.) gyventojai; Ryliškiuose buvo kun. Juozo Čapliko neseniai statydinta koplyčia. Arkivyskupas prašė dekaną pasitarti su kunigais P. Kraujaliu ir Napoleonu Sobolevskiu ir tuomet pareikšti savo nuomonę. MAB 242-443 yra Rygos lietuvių laikraščio „Rygos balsas“ atstovo 1927 m. gruodžio 19 d. laiškas nežinomam adresatui. Prašoma atsakyti į laikraščio anketa: „Ką velyjam Lietuvai Naujuose Metuose?“ Prašyta dėl to paklausti ir kun. prof. P. Kraujalio.

Kita vertus, P. Kraujalis kartais turėdavo savo kategorišką nuomonę politiniais ar kitokiais klausimais. Ne visada jis pritarėdavo net katalikų viršūnių bei daugelio kunigų oficialiajai linijai. Antai 1931 m. sausio 17 d. laiške Kaišiadorių vyskupui [J. Kukta], padėkojęs už pasveikinimus, Kraujalis rašė: „Lietuviai vilniškiai naujų kelių nieiškome – brūžiname tą patį darbą ir toje pat vietoje. Vilniškių nesutarimai daugiau laikraščių išpūsti. Prof. Voldemarui nuvirtus, ir Vilniuje pirmiečiai labiau kelia galvas. Kaunas pučia stagnacijos pusėn: kiek gali remia pradėjusius atskirai gyventi kairiuosius kultūrininkus, senose ribose palaiko ir mus, tik dešiniams plėstis neduodama galimybės, kiek tai pareina nuo N.[epriklausomos] Lietuvos. Tai ir vilniečiai pradedame dabar geriau suprasti „katalikiškuosius zuparus“, „kovą su partijomis“, „su kooperatyvais“ ir pagaliau su ateitininkais. Ši paskutinė kova su ateitininkais tikrai darosi skandalinga ir atsiveria durys stačiai į Lietuvos masonų lizdą, kuris labai aiškiai pradėjo rodyti savo nagus ir ragelius“. P. Kraujalis pritarė pakeltam vyskupų balsui, kai valdžioje buvę tautininkai Lietuvoje suvaržė kunigų veiklą, tačiau kartu pastebėjo ir neigiamų dalykų: „...Tik iš tolo žiūrint yra nesuprantama taktika duoti progą kunigams agitacijai, kuri bent oficialiai lieka neribota.

Tėsinys kitame numeryje

Lietuvių tremties istorija

Karabaso rapsodija

1949 metų balandžio 1-ąją buvo sušaldytas kalinių etapas, varomas pėsčiomis iš Karabaso į Spaską Kazachstane. Aukų skaičius nežinomas.

Šiomet sueina šešiasdešimt metų nuo tų tragiškų įvykių.

Antanas SEIKALIS, Vilnius

Antanas Seikalis

Tęsinys. Pradžia Nr. 9

Kolonos priekyje vyrai brido per gilų sniegą, pramindami taką moterims, todėl jos, sekdamos iš paskos, lipo vyrams ant kulnų. Seržantas liepdavo moterims sustoti ir laukdavo, kol vyrai nutols.

– Žiūrėkite, kur jie mus varo? Aukštyn, – rodė į kalną moteris.

Kaliniams užkopus į plokščiakalnį eiti pasidarė lengviau. Čia sniego buvo mažiau. Seniai niekas nebesilaikė už parankių, patys kareiviai, atsisagstę kailinius, vilkosi iš paskos.

– Kaip tu vardą iš karto atspėjai? – neatstojo klausinėti Vida Elenutės.

– Kažkaip pasiseka. Kartą sėdžiu su bendraklasėmis po medžiu, – pasakojo Elenutė, – pro šalį eina toks pons, šunį vedasi. Aš tam šunėkui sakau: „Brisiau, ateik čia“. Brisius pribėgo, uodegą vizgina. Žmogus manęs klausia, iš kur jo šuns vardą žinau. „Mes pažįstami?“ „Ne, – sakau, – pone, nepažįstami...“ „Tai gal ir mano vardą žinai?“ – klausia jis. „Žinau“, – atsakiau. „Tai koks mano vardas?“ „Petras“, – pasakiau nepagalvojusi. Kai ištariau jo vardą, tas pons turbūt mane ragana palaikė...

– Šita sargyba mažiau pavojinga kaip tie zonoje prižiūrėtojai, – kalbėjo kalinės. Jie atitarnaus savo laiką ir ateis kiti mūsų saugoti. O tu, Ele, savo paltuką išmainyk į duoną, nes vis vien prarasi. Atims. Savais drabužiais apsirengti neleidžia. Bijo. Persirengs ir pabėgs... Bušlato, kuri duos, paprašyk didesnio. Paslėpk savo figūrėlę nuo jų akių... – patarinėjo Elenutei bendražygės. – Būk tokia kaip mes. Lietuvoje tai baidyklės būtime. Arkliai baidytusi.

Dabar Lietuvėlėj paukšteliai jau parskridę. Tik čiułba, tik ulba...

Anksčiau ir aš svajoju apie tėviškę. Dabar Lietuvą sapnuoju vis rečiau ir rečiau. Po metų, kitų sapnai pasidaro lageriniai...

Merginoms besikalbant pasirodo kapitonas. Kalinės kapitoną tuoj pat praminė Barabasu. Barabasas riktelėjo – eiti reikia sparčiau.

– Rytoj pirma balandžio... Melagių diena, „aprilis“ – tęsė pokalbį merginos.

– Čia kiekviena diena aprilis, – sakė Vida.

Vidai taip pasakius priekyje ėjusi moteris pargriuvo ir nebesikėlė. Kareiviai ją iš kolonos išvilko ir visas etapas laukė, kol pasirodys jaučiai. Kareiviai moters į roges nepasodino, bet, palaikę už pažastų, ištūmė atgal pas kalines.

Moterys vėl pasivijo vyrus. Ten, ant pargriuvusio kalinio, užsiundė vilkšunį. Suo draskė kalinio bušlatą. Kai šis atsistojo, etapas pajudėjo iš vietos.

Saulė jau seniai nebešildė kalinių nugarų. Sudrėkusios kojos greitai pavargo, apavas buvo menkas, o sniego daug. Kiek akys užmatė – jokio kelio galo.

Temo. Etapą pasivijo naktis. Ir šaltis...

Saulei nusileidus dangus, dar kurį laiką švietęs, užgeso. Po to pranyko tolimas stepės horizontas. Balzgana migla apsupo bevardę aukštumą, kuria vingiavo ilga kalinių vora. Toli atsilikę rambūs jaučiai traukė medines roges su kalinių manta.

Kai šaltis pradėjo gnaibyti merginų veidus, Danutė skara stipriau aprišo Elenutei galvą ir apvyniojo kaklą.

– Ar tau nešalta?

– Nelabai, Danute. Tik kojoms...

Kaliniai dabar sustodavo vis dažniau.

Kuris nors nebepaėjo, nusilpęs nugriuvo, visi laukė. Leisgyvius sargyba dar bandė prikelti, prikišę šautuvą prie ausies šovė. Kai žmogus nebereaguodavo, tokį užkeldavo ant rogių, išmėtė kalinių daiktus. Per etapą nuvilnijo gandas – kalinius sargyba pribaininėja. Etapo viršininkas kaliniams aiškino – į koloną nešaudė. Liepia nestovėti, nepanikuoti.

– Ele, ar tu mezgtinį gerai užsisagstei? – paklausė Danutė.

– Gerai...

– Saugok pirštines, nepamesk.

– O tu, Danute, kaip be jų?

– Aš į bušlato rankoves susikišau. Nenušalsiu.

Niekas nežino, kiek dabar laiko. Gal jau vidurnaktis, nes sutemo tamsi naktis, tokia tamsi naktis...

Ir tada šalia merginų atsirado Olegas.

Olegas pasivedė merginas į šalį, davė Vidai palaikyti šautuvą, o pats, atsiklaupęs prie Elenutės, nuavė jai batuką, paspaudė, palankstė kojų pirštus ir užmovė didelį veltinį. Po to nuavė kitą batuką, užmovė veltinį ant kitos kojos ir pasišalino.

Merginos toliau ėjo tylėdamos. Jeigu ne Olego veltiniai ant Elenutės kojų, nepatikėtum, kad taip galėjo būti.

– Ar matei, kuo jis buvo apsiavęs? – pagaliau prašneko Vida.

– Ne. Bet, manau, nebuvo basas, – atsiliepė Danutė.

Elė gailėjosi nieko Olegui nepasakiusi, bet ranka, kad ir pirštinėta, palietė jo skruostą.

Kuomet nakties priedangoje moterys susimaišė su vyrais, lietuviai prisijungė prie lietuvačių ir ėjo dabar visi kartu. Elenutė iš arti išgirdo vyro balsą: „Vyrai, palikit mane. Aš jau nepaeinu. Jūs jau mane nešate... Kam jums tokia našta... Gelbėkitės patys...“ „Nepaliksime tavęs, mokytoja, – atsiliepė kitas balsas – Kas apie kalinių godas parašys?“ ...

Susikibę už parankių vyrai, tempdami mokytoją, judėjo kartu su visais. „Ave, vita. Ave, vita, morituri“, – girdėjosi balsas tamsoje.

Elenutė, suspausta iš abiejų šonų, vilko per sniegą veltinius. Ji prisiminė, apie ką kalbėjo Danutė, kuri iki arešto dirbo ligoninėje, gelbėjo sužeistus partizanus. Apžiūrėjusi Elenutės rankas, Danutė ją paguodė pasakiusi: „Rankos atsistatys, tik nieko sunkesnio nenešiok.“

Vida – tai drąsuolė. Ryšininkė... Buvo išvežta kartu su tėvais į Sibirą. Ji iš Sibiro pabėgo... Turėjo vargo, kol ją vėl sugavo.

Danutė su Vida atrodė sveikos. Gal Spaskui ir sveikų reikia? Kalinių vilkstinėje, ką apleido jėgos, kas neturėjo į ką atsiremti, griuvo po kojomis ir liko gulėti. Elenutei gerai, kad ji buvo ne viena. O speigas ir naktis atrodė niekad nesibaigs, nesimatė jokios švieselės aplinkui. Visas etapas sustingo šaltyje. Kalinius apėmė tokia neviltis, tokia neviltis...

– Dievuliau, gelbėk... Dievulėliau, gelbėk, – pasigirdo riksmas. Kiti pradėjo verkti, dar kiti bandė giedoti, bet šaltas oras greitai užgniaužė kvapą. Pavienės aimanos dabar pavirto į ištisą dejonę. Pradėjo skalyti sargybos šunys.

– Aš išeisiu iš proto, – sudejavo Danutė.

Kalinių etapas, varomas iš Karabaso į Spaską, galutinai neteko jėgų ir nustojo ėjęs.

Elenutė jautėsi lyg panardinta po ledu ir jai labai norėjosi atsigulti ir nebesikelti. Atsigulti į sniegą norėjo ir kiti kaliniai, bet kažkas dar laikė juos ant kojų. Ir tas kažkas netrukus suriko: „Matau žiburėlį!“

Pamatę svirduliuojančius, susikibusius kalinius, Spasko sargai suprato, kad prie lagerio vartų etapo priimti negalės. Suleidę kalinius į barakus, laukė ryto.

Kalinių sumaištyje Vida pasimetė. Ji kitame barake išsitiesė ant grindų ir nebesu-prato – užmigo ar neteko sąmonės.

Kai Vida atsikėlusį nuo grindų išėjo ieškoti merginų, jau brėško rytas. Zonoje sutiko klajojančias, kaip ir ji, ukrainietes. Jos papasakojo girdėjusios nusišovus kareivį iš etapo. Moterų vilkstinėje jis atpažinęs savo seserį, sunkiai bepaeinančią apvilkęs savo kailiniais.

Pasiklausiusi, ką sakė ukrainietės, Vida suprato, Elytei apie kareivį nereikia sakyti.

Nuėjusi į kitą baraką Vida pamatė ant narų kyšančius kareiviškus veltinius ir Elytės palta. Prie Elės kojų sėdėjo Danutė, laikė ant kelių pasidėjusi nušalusias rankas. Elė dar miegojo. Barake kaliniai sanitarai, daktaro prižiūrimi, moterims nuo kojų pjaustė apavą, karpė rankoves. Vidai, pasilenkusiai prie Elenutės, Danutė ištare: „Nežadink jos... Elenutė negyva. Elytė mirė...“

– Ar ji buvo atsigavusi? – paklausė Vida.

– Buvo... Pasakiusi „Mamyte, aš noriu gyventi“, užgeso...

Daktaras liepė Danutę išvesti. Danutė šaukė: „Elytės vienos nepaliksiu, nepaliksiu!“

– Šitai merginai amputuosime rankas, – pasakė gydytojas sanitarams ir, pastovėjęs prie Elenutės, liūdnai palin-gavo galvą.

Nuo plokščiakalnio žemyn prie Spasko lagerio vartų atvarė jaučius su tais, kurie dar prikausė gyvųjų sąrašui ir juos reikėjo priduoti.

Bušlatas – vatinis kalinių drabužis.

Peresilka – kalinių paskirstymo kalėjimas.

Mokytojas, poetas Juozas Gražulis, lietuvių kalinių išgelbėtas pakeliui į Spaską.

„Ateitis“ 2009 m. Nr. 3

Muziejus laikraštyje Nr. 20 (72)

Šv. Jonas Nepomukas

Gegužės 16-oji – šventojo Jono Nepomuko diena. Jonas Nepomukas (apie 1340 – 1393) kilęs iš mažo Nepomuko miestelio Bohemijoje. Jaunystėje studijavo kanonų teisę ir teologiją Prahos bei Paduvos universitetuose. 1389 m. paskirtas Prahos Šv. Vito katedros kanauninku, Prahos vyskupijos generaliniu vikaru, buvo ir Čekijos karaliaus Václavo IV žmonos Joanos nuodėmklausys. Kilus ginčui tarp karaliaus Václavo IV ir Prahos arkivyskupo, Jonas Nepomukas pasipriešino karaliui. Todėl buvo suimtas, tardomas, kankinamas ir 1393 m. kovo 19 d. naktį nustumtas nuo tilto į Vltavos upę. Kita nužudymo priežastis nurodoma „Čekų kronikoje“. Pasak jos, karalius Václavas IV įtarinėjo savo žmoną neištikimybę, ir pareikalavo Jono Nepomuko išduoti išpažinties paslaptį. Pastarajam atsisakius, karalius įsakė paskandinti Joną Nepomuką upėje. Popiežius Benediktas XII 1729 m. Joną Nepomuką kanonizavo. Šv. Jonas Nepomukas laikomas Čekijos, kunigų, upeivių, sielinių, malūnininkų, tiltų globėju, saugančiu nuo potvynių ir nuo visų vandens nelaimių, be to tikima, kad globoja visus neteisingai apkaltintus žmones. Šventasis vaizduojamas su kunigo

Skulptūros. Šv. Jonas Nepomukas, XIX a.

Skulptūra. Šv. Jonas Nepomukas, XIXa. Iš Daugirdiškių koplystulpio. Foto V.Neliubinas

drabužiais, taip pat jį pažinti padeda ir balta kamža arba rochetė ir bieretas ant galvos. Jo individualūs atributai – krucifiksas, knyga (ne visada), palmės šakelė ir aplink galvą nimbas iš penkių žvaigždučių. Jo palaikai ilsisi Šv. Vito katedroje Prahėje. 1693 m. ant tilto, nuo kurio buvo nustumtas, pastatyta Š. Jono Nepomuko statula. Šventojo kultą po kitus kraštus išplatino jėzuitai.

Lietuvos –Lenkijos valstybėje nuo XVIII a. II pusės šv. Jonas Nepomukas tapo vienu populiariausiu šventųjų. 1792 m. sausio 12 ir 17 d. Stanislovas Augustas suteikė Anykščių ir Pilviškių miestams Magdeburgo teises ir herbus, kuriuose pavaizduotas – šv. Jonas Nepomukas. Lietuvoje yra kelios bažnyčios, turinčios šv. Jono Nepamuko vardą.

Trakų mieste, dviejų gatvių – Vytauto ir Karaimų sankirtoje stovi koplytstulpis, kuris pirmą kartą paminėtas 1622 m. Šu šv. Jono Nepamuko vardu ir koplytstulpiu susijusios daugelis Trakų miesto legendų. Viena legenda byloja, kad XVIII a. Užutrakio prievaizdas plaukė Galvės ežeru, staiga kilo audra ir jis pradėjo skęsti. Jis nuoširdžiai meldėsi šv. Jonui Nepomukui prašydamas pagalbos. Staiga prasidėjusi audra, staiga ir nurimo. Išsigelbėjęs prievaizdas užsakė skulptūrą

šventajam ir ją įkėlė į koplytstulpį. Šv. Jonas Nepomukas stovėjo koplytstulpyje iki 1863 m. sukilimo. Caro valdžios įsakymu šventasis nuverstas nuo kolonos. Tik 1935 m. šv. Jono Nepamuko skulptūra, pagaminta Vilniaus meistro S. Horno –Poplavskio, atstatyta į vietą. 1960 m. šv. Jono Nepamuko skulptūra vėl nukentėjo. Uolūs ateistai skulptūrą nukėlė ir įmetė į Lukos ežerą. Trakų istorijos muziejaus darbuotojai skulptūrą ištraukė iš ežero ir saugojo muziejaus fonduose nuo 1961 m. 1990 m. restauruota šv. Jono Nepomuko skulptūra perduota miestui ir vėl grįžo į senąją vietą.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomos septynios šv. Jono Nepomuko skulptūros. Seniausia – šv. Jono Nepamuko skulptūra iš Daugirdiškių koplytstulpio, datuojama XIX a. pradžia, kuri eksponuojama „Sakralinio meno ekspozicijoje“ dominikonų koplyčioje.

Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai

Lapynai

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Danos Buinickaitės nuotr.

Marija ir Martynas Purvinai

Susisiekti Mažojoje Lietuvoje daug kur buvo naudoti vandens keliai. Upėmis ir kanalais buvo patogų plukdyti krovinius, patiems keliauti. Tačiau ne visur būta reikiamos krypties upių, daug gyvenviečių kūrėsi atokiau nuo reikšmingesnių upių ar vandens telkinių. Tekdavo keliauti sausuma, pasirenkant lengvesnę trasą - vingiuojant tarp pelkių ir neižengiamų girių, kalvų bei slėnių. Senovinius takus palaipsniui keitė tvarkingesni vieškeliai, dažniau atkartoję senuosius vingius.

Tik XIX amžiaus pradžioje prasidėjo anuomet modernių plentų tiesimo vėjus - galop suskaičiuota, kad labai brangus, bet gerai įrengtas ir sunkių krovininių vežimų lengvai pravažiuojamas plentas esąs naudingesnis krašto gyventojams nei per šimtmečius išmalti ir duobėti vieškeliai. Tuomet pradėta planuoti labai tiesias plentų trasas, siekiant įrengti kuo trumpesnę kelią, sutaupant brangios kelių dangos ir kitko.

Tokie esminiai technologiniai pokyčiai pakeisdavo ir kai kurių krašto gyvenviečių likimą. Atsidūrusios prie naujų plentų gyvenvietės plėsdavosi, likusios nuošalyje imdavo nykti.

1422 metų Melno taika nustačius ilgaamžę valstybinę sieną tarp Kryžiuočių ordino valstybės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, dešiniajame Nemuno žemupio krante ir pamaryje pradėjo klostytis stabilus gyvenimas. Įvairiais reikalais iš Klaipėdos ir į ją keliama į Rusnę bei tolimą Ragainę (anuomet svarbiausius centrus).

Taip susiklostė senasis traktas, kuriuo jodavo raiteliai ar krovininių vežėjai sunkiai tempė savo naštas. Tas traktas vingiavo aukštesnėmis ir sausesnėmis vietomis, vengdamas stačių slaitių ar pelkynų, taikydamas į patogias brastas per upelius ir upes. Reikšmingesnėse vietose įsikurdavo pakelės karčemos, paupiuose ir keltininkų sodybos.

Šiauriau dabartinės Šilutės senasis traktas, vėliau palaipsniui virtęs geresniu vieškeliu, ėjo Tenenio upės kairiuoju krantu, taikydamasis prie senųjų perkėlų. Ten aukštesnėje ir sausesnėje vietoje nuo seno kūrėsi Lapynai (kitų vadinti Lapyne) - savotiško likimo gyvenvietė.

Pirmieji naujakuriai čia kirtė Tenenio pakrantėse plytėjusią girią, jos pakraštį stumdami tolyn į pietus. Pamiškėje, šalia senojo vieškelio, įsikūrė ilgai garsėjusi Lapynų karčema, kurioje kasmet lankydavosi daug keliautojų.

Ties karčema buvo susispietusi dalis kaimo sodybų, dar viena sodybų grupė stovėjo šiauriau, ties Tenenio upės vingiu. Kito ir gyventojų, ir sodybų skaičius.

1785 metais Lapynai buvo apibūdinti kaip karališkasis kaimas su trimis ug-

niakurais (sodybomis). Tuomet kaimas priklausė Šilutės (Šilokarčemos) valsčiui ir Verdainės parapijai. Giria piečiau kaimo, už karčemos, net ir vadinta Lapynų miško vardu (šis vietovardis išliko ir šiandien).

1807 metais Prūsijoje panaikinus baudžiavą, prasidėjo didieji pokyčiai, palietę nemažą kaimų. Tada dalis senųjų gyvenviečių gerokai pakito, keitėsi žemėvalda, sklypams pereinant iš vienu rankų į kitas.

1817 metais Lapynuose tebuvo likusios vos dvi sodybos (ugniakurai) bei penkiolika gyventojų. Tačiau išlikusios sodybos jau buvo kulmiškės (gavusios Kulmo teises ir privilegijas), savo statusu pakilusios aukščiau už eilinių valstiečių ūkius. Tuomet Lapynuose stovėjo vėjo malūnas, tebeveikė žymioji karčema.

Gyvenvietės transformacijos tęsėsi. Vienas ūkis (matyt, išgijęs kaimo valdas) gavo dvaro statusą. Prasidėjo naujas Lapynų raidos etapas.

Savotiškų varžybų tarp senosios karčemos ir naujojo dvaro (jo sodyba įsikūrė šiauriau, ties Tenenio upės vingiu) baigti, matyt, nulėmė didesnio masto įvykiai. Iki 1853 metų iš Šilutės (Šilokarčemos) link Saugų, Priekulės ir Klaipėdos buvo nutiestas naujasis plentas. Jis tiesia kaip styga trasa praėjo atokiau nuo Lapynų, per du kilometrus į vakarus nuo senojo vieškelio ir karčemos. Gan staiga karčema neteko daugumos savo lankytojų, liko nuošalėje. Atėjo dvaro suklestėjimo laikai.

Sėkmingai gyvavęs Lapynų dvaras ėmė plėsti savo valdas, įsigijo ar susikūrė savo palivarkus.

Šiandien jis mums įdomus kaip Mažosios Lietuvos kaimo savotiškos raidos pavyzdys. Ten „dvaras“ buvo ne vien tik senų laikų feodalų didelės žemės valda. Ir naujesniais amžiais (o ypač po baudžiavos panaikinimo) ten susikurdavo „dvarai“ kaip stambios sodybos, išgydavusios didesnes žemės valdas, gaudamos ir dvarų statusą bei privilegijas. Tad krašto dvarai daugiau buvo stambūs ūkiai, o ne kokių bajoriškųjų giminių priebėga.

1871 metais Lapynus sudarė trys dalys, kuriose iš viso stovėjo septyni gyvenamieji namai su 22 butais bei 127 gyventojais. Tuomet pačiame Lapynų dvare buvo trys gyvenamieji namai su 63 gyventojais, Jurginės palivarke - trys namai su 38 gyventojais, o Šviedrių sodyboje - vienas namas su 24 gyventojais. Dauguma tų namų buvo dvaro samdinių apgyventi daugiabučiai kumetynai.

Matyt, sėkmingo ūkininkavimo dėka Lapynai iš nykstančio kaimo tapo nemažu dvaru, sutraukusiu daug gyventojų. Tam padėjo ir palanki XIX amžiaus ekonominė konjunktūra, matyt, veiksmingos ūkinės bei visuomeninės reformos Prūsijoje.

1905 metais Lapynai buvo apibūdinti kaip dvaro teritorija su Jurginės palivarku. Pastarajame buvo du gyvenamieji namai, kuriuose gyveno 26 žmonės. Pačiuose Lapynuose buvo penki gyvenamieji namai su 12 butų (savarankiškų namų ūkių), kuriuose gyveno 73 žmonės. Tuomet Lapynų dvaras valdė 531 hektarą žemės ir buvo vienas iš vidutinių krašto dvarų.

Reikia pabrėžti, kad Mažosios Lietuvos dvarai XIX amžiuje rėmėsi ne valstiečių baudžiauninkų darbu (kaip kad Didžiojoje Lietuvoje, kur baudžiava buvo panaikinta tik 1861 metais), o laisvai samdomais darbininkais. Vieni iš jų tebuvo tik sezoniniai darbininkai, kiti įsidarbindavo ilgesniam laikui (už tai gaudami tam tikras lengvatas ir pan.). Tad šalia dvaro sodybos pagrindinių pastatų Mažojoje Lietuvoje būdavo statoma nemaža kumetynų - dažniau keliabučių gyvenamųjų namų samdinams. Tuo šie

*Puošnus ūkininko namas Lapynuose**Lapyno dvaro didysis molinis svirnas - sandėlis*

dvarai skyrėsi nuo baudžiavinių dvarų, į kuriuos valstiečiai eidavo dirbti iš savo sodybų bei kaimų.

Per Mažąją Lietuvą persiritus Pirmojo pasaulinio karo aidams bei pokariniam sunkmečiui, Lapynai kiek sumenko.

1925 metais Šilutės apskrities Saugų parapijos dvare Lapyne buvo 59 gyventojai. Tuomet dvaras valdė 382 hektarus žemės. Ten veikė ir Lapyinės valsčiaus centras.

Tuomet Lapynų valdos apėmė nemažą plotą tarp plento Šilutė-Priekulė-Klaipėda ir Tenenio upės. Valdytas ir Lapynų miškas (valstybinės Norkaičių girios dalis), girioje iškirsta didelė laukymė, kur buvo įsikūręs Jurginės palivarkas. Lapynų miško šiauriniame pakraštyje, prie sumenkusio senojo vieškelio, tebestovėjo karčemos sodyba. Lapynams priklausė ir į pietvakarius nuo dvaro sodybos buvusi stambių ūkininkų sodybų grupė (dar vadinta Mažaisiais Barvais).

Rytinis vieškelis nuo dvaro sodybos vedė link tilto per Tenenį (senesniais laikais ten buvusi perkėla) ir į tolimesnes gyvenvietes upės dešiniajame krante. Vakarinis vieškelis vedė į plentą.

Antrojo pasaulinio karo peripetijos berods žymiai nepalietė Lapynų senųjų pastatų bei sodybų. Tačiau netekta senųjų gyventojų, išstumtų iš savo gimtinės.

Ir sovietinės okupacijos dešimtmečiais Lapynams pavyko išlikti nuošalėje. Tuomet buvo sunaikintas tik Jurginės palivarkas. Tiesa, dauguma sodybų buvo gerokai nugyventa, dalis senųjų pastatų visiškai nugriauta, įterpta ir naujų prastų pastatėlių. Kaip ir daugelyje kitų vietovių sovietinė melioracija likvidavo tradicinės žemėvaldos pėdsakus. Įdomu, kad tada nesiimta pertvarkyti pagrindinių kelių tinklo - jis buvęs pakankamai logiškas, senieji keliai buvo gerai įrengti. Taip kai kur išliko ir senųjų kelių būdingas apželdinimas medžių eilėmis.

Dvaro ūkiniai pastatai naudoti vietos ūkio reikalams, greta senosios sodybos dar pastatyta standartinių sovietmečio namelių ūkio reikalams. Laimei, pati dvaro sodyba nebuvo žymiai sudarkyta.

Autoriui 1996 metais fiksuojant Lapynų apylinkių kultūros paveldą, dar pavyko įamžinti vaizdingus senus trobe-

sius, įdomias kapinaites pavieškelėje su išlikusiais raudonplyčiais vartų stulpais ir po ilgalaikio niokojimo tebestovinčiais pavieniais paminklais.

2008 metais pakartotinai tiriant Lapynus, konstatuota, kad čia dar vis tebėra nemažą vertybių.

Lankytojams būtų įdomūs senieji dvaro sodybos pastatai. Ten išsiskiria didysis dviaukštis svirnas - sandėlis, pastatytas iš plūkto molio. Tai vienas iš nedaugelio krašte belikusių tokių statinių, kokių būta daug (pigesnė molinė statyba praeityje viliodavo ne vien ūkininkus, bet ir dvarininkus). Tebestovi ilgieji moliniai bei mūriniai tvartai, tebeauga dalis senųjų medžių.

Kukliau šiandien atrodo kažkada garsėjusi, o vėliau sumenkusi Lapynų karčema. Pamiškėje tebestovi gal XX amžiaus pradžioje perstatytas raudonplytis pastatas, žymintis senąją sodybą.

Ryškesnių išpūdžių mėgėjai galėtų užsukti į pamiškėje prisiglaudusias Mažųjų Barvų sodybas. Senovės mylėtojai ten pastebėtų ilgą molinį gyvenamąjį namą, statytą veikiausiai XIX amžiuje. Vėliau jį efektingai nustelbė gretimos (pietinės) sodybos namas - XX amžiaus pradžioje sumūrytas iš raudonų plytų ir itin išradingai papuoštas. Matyt, anuomet prisigyvenęs ūkininkas panorėjęs pranakoti visus kaimynus, pasipuikuoti ir prieš Lapynų dvaro ponų namą (beje, labai kuklų). Čia buvo pasitelkti profesionalūs projektuotojai, sukūrę dvarelį vertą išpūdingą pastatą. Juos dar pranoko vietos mūrininkai, namo fasadus padengę „mezginių dekoru“ - nelyg tautiškų audinių raštais iš raudonų bei baltų plytų derinio, neretai naudoto šiame krašte.

2008 metais pasiūlymuose Kultūros paveldo departamentui parašiau, kad Lapynai galėtų būti laikomi nacionalinio lygmens kultūros paveldo objektu, kaip nuo XVI-XVII amžių susiklostęs ir vėliau būdingai kitęs kompleksas (senesnio kaimo vietoje susikūrusi dvaro sodyba, garsios karčemos sodyba, stambių ūkininkų sodybos, didelės kapinės), atspindintis Mažosios Lietuvos kultūros bruožus. Kaip vertingiausi išskirti dvaro sodybos pastatai bei du gyvenamieji namai buvusiuose Mažuosiuose Barvuose.

Lietuvos kariuomenės atkūrimo 90-mečiui

Mokytojas Petras Mockevičius (1895–1922)

Gintaras LUČINSKAS, Alytus*Tęsinys. Pradžia Nr. 9*

Apsiemės tvarkyti knygyno reikalus, sparčiai ėmėsi darbo ir daug pasistūmėjo pirmyn, tik staigi mirtis neleido to darbo užbaigti. Dirbdamas mokykloje ir Šaulių organizacijoje, dar buvo nuolatinis telegramų agentūros ELTA ir „Kariškių žodžio“ įgaliotasis korespondentas Seinų apskrityje ir pafrontėje, teikdavo įvairias krašto žinias ir žinutes apie savo tėviškės ir neutralios gyvenančių žmonių vargus, įvykius.

Ankstyva ir staigi mirtis užklupo Petrą Mockevičių neutralioje zonoje, Sventijansko kaime, 1922 m. liepos 14 d., kai lenkų partizanų paleista kulka nutraukė jo gyvenimo siūlą. Kiek liko neištaisytų mokinių rašto darbų, kiek nepaglostytų jų galvėlių, kiek neparašytų eilėraščių ir poemų...

Tautų Sąjungai 1919 m. birželio 18 d. tarp kariaujančių Lenkijos ir Lietuvos valstybių nustatčius demarkacinę liniją, o 1920 m. lapkričio 29 d. įvedus abiem jos pusėms 12 km pločio neutralią zoną (kartais vadintą juosta – aut. past.), lenkų partizanai viename jos kaimų – Varviškėje, ikūrė stiprų karinį forpostą, kur susitelkė keli šimtai ginkluotų vyrų (nemažai jų buvo lenkų kareiviai, perręgti civiliais drabužiais). Iš Varviškės buvo puldinėjami Leipalingio ir Kapčiamiesčio valsčių kaimai. Ne kartą vyko lenkų partizanų ir neutralioje zonoje buvusių lietuvių milicininkų (iki 1924 m. taip buvo vadinami policininkai – aut. past.) susirėmimai. Matyt, turėdamas tikslą išsiaiškinti esamą padėtį ir gauti tikslesnių žinių, Petras Mockevičius kaip korespondentas ir vyko į tas vietas. Liepos 10 d. jis atvyko į Kapčiamiestį, o iš ten pasiekė greta Varviškės, jau Leipalingio valsčiuje, tarp Nemuno ir Baltosios Ančios neutralioje zonoje esantį Sventijansko kaimą. Liepos 14 d. P. Mockevičių su kitu asmeniu (J. Mikelio atsiminimuose rašoma, kad tai buvo lietuvių milicijos būrio viršininkas – aut. past.), bevaikštinėjančius po sodžių, iš anapus Nemuno pastebėjo lenkų partizanai ir pradėjo šaudyti. Nelaimės draugas suskubo pasislėpti už namo, o Petrą Mockevičių pakirto kulka, pataikiusi viršugalvį. Šaudymas tęsėsi dar ilgai, bet mūsų milicininkai neatsisaukė. Žuvusiojo kūną paimti pasisėkė tik sulaukus nakties. Tikriausiai lenkų partizanai buvo persikėlę per Nemuną, nes lavonas buvo apiplėštas – be rūbų ir batų. Jis buvo parvežtas į Kapčiamiestį, o 15 d. ryte – į Lazdijus. Palaidojo ne bažnyčios šventoriuje, bet miestelio kapinėse liepos 17 d. Tą dieną, kada turėjo atvežti P. Mockevičiaus kūną į Lazdijus, žmonių prisirinko didžiausia minia sutikti ir palydėti velionį į kapus. Prie kapo atsisveikinimo kalbą pasakė poetas kunigas Motiejus Gustaitis, kurio tarti jautrūs žodžiai žuvusiojo kūną leidžiant į duobę, giliai persmelkė visų širdis, nes džiūkai neteko iškilios asmenybės – poeto, žurnalisto, visuomenės veikėjo ir mokytojo.

Petras Mockevičius buvo dzūkų poetas. Su Seinuose leidžiamais „Šaltinių“ ir jo priedu vaikams „Šaltinėliu“ pradėjo bendradarbiauti dar mokydamasis Seinų mokykloje. Eilėraščių buvo išspausdinta kelios dešimtys. Pasirašinėdavo P. Mockumi, o dar dažniau – Diemedėliu. Įtvirtinus Lietuvos nepriklausomybę, 1921–1922 m. daug eilėraščių išspausdino Kaune leidžiamame „Tėvynės sarge“, Amerikos lietuvių spaudoje. Dar rašė į spaudą straipsnius, žinutes, apysakėles. Petras Mockevičius ruošėsi savo eilėraščius išleisti atskira knyga, buvo parengęs spaudai jų rinkinį. Rankraščių turėjo iš prieškarinių ir okupacijos laikų, taip pat parašytų atbundančios Lietuvos laikais. Mirtis nutraukė jo sumanymus ir planus. Dalį rankraščių pasiėmė mokytojas Juozas Mulerskas, o kitus – mokytojas J. Krukonis, žadėdami juos išspausdinti. J.

Seinų aps. viršininkas Antanas Kubilius, Lazdijai, 1920-06-27

Milukas, nurodydamas Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto adresą, 1922 m. gruodžio 15 d. „Lietuvos“ numeryje rašė, kad P. Mockevičiaus raštai tvarkomi ir bus atskirai išleisti. Prašė jam siųsti trūkstamus poeto dienoraščius, kuriuos jis rašė, eilėraščius, laiškus. Gautą pelną buvo numatyta skirti Petro Mockevičiaus paminklui pastatyti ir stipendijai gabiausiajam iš jo giminių arba Dzūkijos sūnų. Tačiau dėl nežinomų priežasčių rengtoji knyga nepasirodė, o eilėraščių likimas nežinomas.

1931 m. birželio 24-ąją, minint Šaulių sąjungos dieną, paskelbtas nutarimas „Apdovanoti žuvusius dėl Lietuvos nepriklausomybės šaulius ir partizanus, pasižymėjusius tėvynės gynimo ir Šaulių sąjungos kūrimo darbe“. Šaulių žvaigždės ordinu buvo apdovanotas ir šaulys Petras Mockevičius.

EILĖRAŠČIAI

O žvaigždės...

O žvaigždės šaltosios žiemužės nakties,
Jūs blizgat, bet jūsų blizgėjimas šaltas;
Suprast jūs negalit, kas man ant širdies,
Kaip baisiai skausmų aš sugeltas!

Jūs plaukiat beribėj paskirtais takais,
Jūs nieks nekėsinas išmušti iš kelio –
Dėl to jūs veideliai nušvitę juokais
Ir gėris darbais Visagalio.

Kad linksmos, nors šaltos, beribėj dausų
Jūs ramios ir šviesios mirgėdamos siaučiat,
Aš žiūriu į jus surakintas skausmų
Ir, rodos, kad man jūs prijaučiat.

Vai, skriskit su audromis, su vėjais šiauriniams,
Jūs nekviesios viešnios prakeiktos svajonės,
Jūs apsiaučiat sielą tinklais geležiniais,
Kad jūs nepažintų daugiau gyvi žmonės.
1915 08 08
Aušra, 2001 m. spalio 1–15 d. Nr. 19, P. 19.

Malda

O, Dieve aukščiausias, aš silpnas žmogus
Tavosios pagalbos šaukiuos! Po kojomis mano štai krantas slidus –
Pražūsiu, jei rankos neduos. Nes pragaro priešas ant žingsnio kiekvieno
Pakišt stengiasi koją ir naktį, ir dieną.

Gyvenimo mano kelionėj sunkioj
Man būki tikslas Tu Valdov: Priduoki jėgų, apšviesk protą tamsoj,
Duok galės su savim vest kovą. O priešas galingas vis puola ir puola,
Ne tik mane silpną, sutrupint ir uolą.

Siela gal skrajotų padangėj aukštai,
Bet kūnas prakeiktas neduoda. Kova taip sunki, o jėgų jau mažai –
O, Dieve, tik Tu man paguoda! Tėvynės sargas, 1921 m. balandžio 24 d. Nr. 17, P. 180.

Margojoj pievelėj

Daug drugių skrajojo,
Bet mano širdelė

P. Mockevičius ir J. Milukas, 1920-10-28

Tik vienas viliojo.
Ilgai jį sekiojau,
Bet sugauti nevyko.
Net nesužinojau,
Kur jisai pranyko.

Daug gražių mergelių
Būryj susirinko,
Bet mano širdelė
Tik prie vienos linko.
Bet toji mergelė
Su kitu kalbėjo
Ir į mano šalį
Net nepažiūrėjo.
Vidugiriuose, 1919 m. XII. 31
Tėvynės sargas, 1921 m. balandžio 30 d. Nr. 18, P. 192.

Berželis

Tolokai nuo girios ant aukšto kalnelio
Išdygo išaugo baltasis berželis
Linguojamas, supamas šalto vėjelio,
Lyg motinos vygėj mažutis vaikelis.
Lietutis jį prausė, vėjelis šukavo,
O kaukdamas audros lopšinę dainavo.

Tiesus liemenėlis, gauruota viršūnė
Kiekvieną praeivį žavėte žavėjo,
Bet žmonės, gėrėdamiesi grožė vien kūno,
Liūdnųjų minčių jo atspėt nemokėjo.
O daugelį jų sukos gauruotojį galvoj,
Lyg vėjo verpetai įsiutę audroj.

Daug gimė svajonių, troškimų karštų,
Bet jaisiais dalintis nebuvo su kuo –
Arčiausias kaimynas auksinių dienų,
Vienintelis draugs buvo – šaltas akmuo.
Bet jis nesuprato berželio minčių:
Tiktai begulėjo ant jojo šaknų.

Netolimon girion eglaitė žalia
Jo jautriąją širdį užbūrus viliojo
Kokia tai neaiškia slaptinga galia.
Kentėjo siela, bet kodėl? – nežinojo.
Nors ilgesį stengė užgniaužti jisai,
Bet skrido į girią nuolat atdūsiai.

Nors žemė maitino šaknis jo gausiai,
Praeiviai laibučių šakelių nelaužė,
Drėgmės negailėjo dangaus debesiai,
Bet ilgesio kirminas nuolat jį graužė:
Nuvyto lapeliai nekasti šalnos
Ir krito pageltę ant žemės drėgnos.
Tėvynės sargas, 1921 m. spalio 16 d. Nr. 42, P. 410.

Protekcija

Turėk tu talentu nors du,
Bet jei protekcijos nebus, –
Vistiek nustipti reiks badu,
Ir niekas to nepajus.

Pasauly pirmas būk kvailys,
Bet jei užtars graži teta, –
Pasaulis tuoj tave išvys,
Bet... tiktai su kvailiais greta.
Tėvynės sargas, 1921 m. gruodžio 13 d. Nr. 50, P. 505.

Debesėlis

Vai kur, pilksai debesėli,
Taip greit plauki, kur taip skubies?
Kad net trumputei valandėlei
Nenori stot virš mūsų šalies.
Juk tu erdvybėj begalinėj
Esi ten liuosas visados.
Nevaržo pančiai geležiniai
Tau laisvės trokštančios sielos.

P. Mockevičius ir šaulių instruktorius Jonas Dereskevičius, Lazdijai, 1920 m.

Ir lyg nuo draugo numylėto
Tikėjus atsako ašai;
Tik štai nelauktai, netikėtai
Pabiro ašarų lašai.
Ir mėtydamas žaibus kerštingus
Tolyn nuskrido debesys,
Laimyt kitus kraštus laimingus
Ir šiuo keliu jau nebegrįž.
Tėvynės sargas, 1922 m. kovo 27 d. Nr. 13, P. 136.

Jauna krūtinė

Jauna krūtine, ko kilnojies?
Kam leidi atdūsius sunkius?
Juk ta, dėl kurios tiek sielojies,
Jausmų tavųjų nepajus.
Pasiilgimo skaudūs pančiai
Šventos ramybės tau neduos,
O žmonės tavo baisiai kančiai
Nei neužjaus, nei nepagaus.
Seinai, 1917 m.
Tėvynės sargas, 1922 m. gruodžio 2 d. Nr. 48, P. 520.

O egoizmo kirmine prakeiktas,
Kieno širdy tu lizdo neturi?
Lig šiol maniau: negalimas tai daiktas,
Kad daug širdžių pavergęs tu turi.
Aš vis maniau, kad tu tik retenybė,
Bet gi tave nuolat sutikt prisaina:
Net tose širdyse, kur, rodos, yr teisybė –
Geresnis nieks už tave nejeina!...

Tėvynės sargas, 1922 12 09 Nr. 49, P. 527.

Pabaiga

Šaltiniai ir literatūra:

- Lietuvos centrinis valstybės archyvas, F. 561, Ap. 2, B. 761, L. 30–30 ap.
- Petras Gintautas Vitkauskas. Apie Petrą Mockevičių // Aušra (Punkas). 2001 m. balandžio 16–30 d. Nr. 8, P. 24.
- Juozas Kuckailis. Dar karta apie Petrą Mockevičių // Aušra (Punkas). 2001 m. rugsėjo 16–30 d. Nr. 18, P. 21–23.
- Petras Mockevičius. Eilėraščiai // Aušra (Punkas). 2001 m. spalio 1–15 d. Nr. 19, P. 18–19.
- Stefanija Safronova, Daiva Mikalauskienė. Lietuvių karių kovos Lazdijų rajone. Praeitį prisiminus // Dainava (Dzūkų kultūros žurnalas). 2006 m. Nr. 1, P. 46.
- Jurgis Ramanauskas. 1918 – 1920 metai Seinų krašte // Karo archyvas. XII t., 1940 m., P. 266.
- Lietuva, 1922 m. rugpjūčio 6 d. Nr. 175, P. 4.
- Lietuva, 1922 m. gruodžio 15 d. Nr. 284, P. 6.
- Mūsų mirusieji. Mokytojas Petras Mockevičius. Pasirašė S. Tijūnaitis // Lietuvos mokykla. 1922 m. Nr. 8–9, P. 383–384.
- Laisvė, 1922 m. liepos 28 d. Nr. 120, P. 3.
- Lietuvos žinios, 1922 m. liepos 29 d. Nr. 122, P. 3.
- Nekrologas. A. A. Mokytojui Petriui Mockevičiui paminėti. Pasirašė V. Pilėnas // Mokykla ir gyvenimas. 1922 m. Nr. 7, P. 43–46.
- Petras Mockevičius (Mockus). Pasirašė Seinų partizanas // Mūsų Vilnius. 1936 m. kovo 1 d. Nr. 5, P. 64.
- Mirusiems paminėti. Liūdnas laiškas. Pasirašė J. Andziulis // Tėvynės sargas. 1922 m. liepos 29 d. Nr. 30, P. 320.
- Trimitas, 1931 m. liepos 2 d. Nr. 27, P. 530.
- Biržiška Mykolas, Vilniaus Golgota, Vilnius, 1992 (2-asis leidimas), P. 179.
- Ivaškevičius Eugenijus (sudarytojas). Lietuvos karių, partizanų ir šaulių kapų atlasas 1919–1940, Vilnius, 2003, P. 82, 84.
- Jarmala Albinas, Lazdijų krašto žmonės, Marijampolė, 1998, P. 102–103.
- Kašėlionis Bronius, Dainava. Seinų kraštas (Istorija, kultūra, žmonės), Vilnius, 2002, P. 196.
- Kviklys Bronius, Mūsų Lietuva, Vilnius, 1991 (2-asis leidimas), T. 3, P. 515.
- Mikėlionis Juozas, Karan išejo vyrai, Vilnius, 1998, P. 48, 61.
- Pupienis Antanas, Po Dzūkijos dangum (Lazdijų kraštas ir žmonės), Vilnius, 1994, P. 51, 160.

Autoriaus kolekcijos nuotr.

Skautai Lietuvai padovanojo tūkstantį medelių

Vida DZENKAUSKIENĖ,

Bezdonių vidurinės mokyklos direktorė,

Gedimino draugovės vyresnioji skautininkė

1992 m. įsikūrusi lietuviška mokykla Vilniaus r. Bezdonių kaime ėmėsi gražios iniciatyvos – miško sodinimo, siekdama įprasminti save ir gražinti Lietuvą. Metai iš metų vyresniųjų klasių mokiniai, o vėliau prie jų prisijungę Valdovų rūmų tunto, Bezdonių Gedimino draugovės skautai, dalyvaudavo miškasodžio talkose. Išpūdingas miško sodinimas skirtas Lietuvos įstojimo į ES progą.

Visus tuos metus sodinimo darbai vyko Nemenčinės miškų urėdijos dėka, kuri rėmė mūsų miško sodinimo darbus. Urėdas Eligijus Ryškus – geras mokyklos draugas.

Šiais metais Gedimino draugovės skautai sumanė Lietuvos tūkstantmečio progą pasodinti 1000 medelių Dzūkijos miškuose. Buvo susisiekiama su Varėnos r. Druskininkų miškų urėdija. Ji maloniai sutiko pagelbėti. Todėl jau gegužės 5 d. patraukėme į Dzūkiją. Mus lydėjo Valdovų rūmų tunto vyresnysis skautininkas Ričardas Simonaitis ir sesė Rima, Merkinėje sutiko Varėnos r. Druskininkų

miškų urėdijos Kibyšių girininkijos girininko pavaduotojas Tautvydas Lesnias. Jis palydėjo į Dūdiškės mišką, kuriame mes pasodinome Nemenčinės urėdijos padovanotų 1000 medelių. Kaip vėliau paaiškėjo, sodinome medelius Nemenčinės urėdo Eligijaus Ryškaus senelio, kuris taip pat buvo girininkas, miške.

Darbas vyko kaip iš pypkės. Gal mus maloniai veikė Dzūkijos gamta, o gal pati išvyka. Įdomu, koks miškas bus po kelių šimtų metų ir dar įdomiau, koks gamtovaizdis puoš Lietuvą palydint antrą tūkstantmetį. Po darbų aplankėme Merkinės piliakalnį ir Kryžių kalnelį. Vakare nakvojome vienoje Dzūkijos sodyboje, kurioje buvo iškūrenta pirtelė ir kur šiais metais atidarėme maudymosi sezoną.

Mes savo darbu gražiname Lietuvą ir tikime, kad po tūkstančio metų Lietuvoje oš dar tankesnės girios, kuriose skambės paukščių ir žvėrių balsai, o žmogus ras jose ramybę ir palaimą.

Miško sodinimo iniciatyvos dalyviai

Už dovanotus sodinukus dėkojame Nemenčinės urėdai Eligijui Ryškui. Taip pat dėkojame visiems, kurie prisidėjo prie šios misijos vykdymo – Kibyšių girininki-

jos girininko pavaduotojui Tautvydui Lesniasui, Valdovų rūmų tunto vyresniajam skautininkui Ričardui Simonaičiui ir sesei Rimai.

Komentarai, nuomonės, diskusijos, problemos

Augijaus arklidės

Viktoras JENCIUS-BUTAUTAS, Rokiškis

Tęsinys. Pradžia Nr. 8

Pjuvenų sandėlis ir jo griovimo istorija

Ši istorija apie be leidimo pastatytą pjuvenų sandėlį su ciklonu turi pradžią, tačiau pabaigos dar nėra. Kokiai statybos rūšiai priklauso ciklono pastatymo (sumontavimo) darbai, lieka neaišku iki šiol. Klausimas paprastas, tačiau atsakymo nėra. Kodėl?

Marijampolės apskrities viršininko administracija nustatė AB „Alvito žemdirbys“ terminą pjuvenų sandėliui su ciklonu nugriauti iki 2008-08-01. Tačiau po kiek laiko, išklausus svarių AB „Alvito žemdirbys“ argumentų, terminą nukėlė iki 2008-12-01. Bet tai - dar ne pabaiga. Nugriovus pjuvenų sandėlį ir nukėlus cikloną paaiškėjo, kad jie pastatyti ant keturių pamatų, maždaug 1 kv. m ploto, apie 15 cm kyšantys virš žemės, o kiek įkasti žemėje, neaišku. Marijampolės apskrities viršininko administracija vėl įpareigojo AB „Alvito žemdirbys“ išardyti pamatus iki 2009-04-15. Terminas ir vėl nukeltas, tik ši kartą dėl išalo.

Amžinas įšalas

Lieka viltis, kad įšalas nebus amžinas ir ciklono pamatai, esantys svetimoje žemėje ir sumontuoti be savininko leidimo, bus likviduoti, kaip ir tvoros, pastatytos be savininko sutikimo. Nelegalių tvorų statymas yra AB „Alvito žemdirbys“ vadovų hobis.

Be savininko sutikimo pastatyta tvora po kurio laiko užregistruojama nekilnojamo turto registre. Tikras stebuklas. Tik visa nelaimė, kad prieš keliolika metų darytose kartografinėse nuotraukose tų tvorų nėra.

Marijampolės apskrities viršininko administracijos tvirtina, kad savininkas privalo sudaryti žemės nuomos sutartį su AB „Alvito žemdirbys“. Nejau sugrįžo sovietiniai laikai, kai visi klusniai vykdė komandas iš viršaus. Toks teiginys prieštarauja sutarčių sudarymo laisvanoriškumo principui.

Laikas baigti žaisti slėpynes

Atėjo laikas Marijampolės apskrities viršininko administracijai pripažinti,

kad ilgą laiką žaidė slėpynes su teisėtais žemės savininkais ir įpareigoti AB „Alvito žemdirbys“ likviduoti visas nelegalias statybas: tvoras, medinius laiptus, naujus, neva ore kabančius, ventiliatorius, ciklono pamatus, priestatus.

Laikas paaiškinti AB „Alvito žemdirbys“, kad sutartys sudaromos savo noru, savitarpio susitarimu ir privačiai žemei Lietuvoje jau senai netaikomi valstybinės žemės nuomos įkainiai.

Laikas Marijampolės apskrities viršininko administracijai kreiptis į prokuratūrą dėl neteisėtai atliktų įrašų NT registre registruojant tvoras, asfalto aikšteles, kurių įgijimo dokumentų nėra ir nelegalių priestatų, nepadengtų akcijomis registracijos AB „Alvito žemdirbys“ vardu. Ypač svarbu ištirti, kaip pavyko apgaulės būdu padidinti senosios Alvito dvaro karvidės plotą, dėl ko T. Stomma neatkurta nuosavybė į minimą pastatą. Lieka tik viltis, kad prokuratūra apgins viešą interesą, tai yra nuosavybės atstatymą.

Pabaiga

Tikiuosi, kad pasikeitus valdžiai Marijampolės apskrities viršininko administracijoje, taisyklė, kad dėmenis sukeitus vietomis suma nesikeičia, negalios. Nėra abejonės, kad šis matematikos dėsnis netinka politinei valdžiai, kuriai mandatą davė rinkėjai.

Tikiuosi, kad teismai nebus ta institucija, kuri įteisins AB „Alvito žemdirbys“ tvoromis užgrobtą svetimą žemę, kaip įvyko su demarkacinės linijos tarp Lietuvos ir Lenkijos įteisinimu Ambasadorių konferencijoje 1923-03-15, kai laikina linija tapo pastovia siena. Tuomet tarptautinės bendruomenės jėgos ir praktiškumo užimta pozicija atvedė į abiejų valstybių žlugimą ir tamsos jėgų išgalėjimą Europoje.

Sukeitus dėmenis vietomis, suma nesikeičia arba kodėl akcinę bendrovę „Alvito žemdirbys“ globoja Marijampolės viršininko administracija...

Pabaiga

⁶Lietuvos respublikos Aplinkos ministerijos raštas 2008 12 03 Nr. (1-19) – D8 - 10461

⁷Lietuvos respublikos Aplinkos ministerijos raštas 2008 12 03 Nr. (1-19) – D8 - 10461

Pjuvenų sandėlis su ciklonu

Savavališki priestatai, kuriuos dovanuoja meras AB „Alvito žemdirbys“

Lietuvos vardo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose tūkstantmečiui

Dar kartą apie šv. Brunono 1009 metų misiją į Lietuvos pasienį

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.
Toliau žymusis vienuolynų Lietuvoje istorikas rašo: *Šis viduramžiais madoje buvęs ugnies bandymas, be abejonės, yra prasimanytas. Vysk. Brunas (t. y. Brunonas) - Bonifacas ir be jo galėjo karalių įtikinti, kad pagonių dievai netikri, ir įtikėjusį į tikrąjį Dievą, su jo ištikimais pavaldiniais apkrikštyti. Gi ugnies bandymą, kankinio garbei, galėjo stebuklu pagražinti to paties Viperto (misijos dalyvio, aprašiusio šv. Brunono žūtį) fantazija, juo labiau, kad, kiek žinome, aiškiai (baltai), taigi ir prūsai su jotvingiais, stabų neturėjo, o buvo tik gamtos garbintojai (ten pat). Šią straipsnio mintį nurodau todėl, kad kiti mūsų istorikai nėra taip aiškiai ir drąsiai „ugnies bandymą“ paaiškina.*

V. Gidžiūnas neabejodamas tvirtina, kad tada misija buvo organizuota į Prūsų žemę ir buvo krikštijami vokiečių prūsais laikomi jotvingiai, kaip manoma ir minėtame mano straipsnyje *Vorutoje*. Jis šv. Brunoną skelbia buvusį jotvingių misininku (p. 45). Popiežius Silvestras II jį buvo paskyręs Prūsų misijų vadovu (p. 49-50). V. Gidžiūnas šventąjį Brunoną ir vadina Prūsų arkivyskupu, aprašiusiu savo pirmtako Prūsų žemėje šv. Adalberto-Vaitiekaus gyvenimą ir veiklą bei jo pėdomisėjusį (p. 50).

Baigdamas pasakojimą apie šv. Brunoną ir išskėlęs jį kaip švento gyvenimo vyrą, pavyzdinę vienuolį, besipešančių valdovų taikintoją, uolų misininką ir kankinį, V. Gidžiūnas toliau rašo: *Gaila, kad jam (Brunonui) žuvus, prieš Vokiečių ordino įsikūrimą Prūsijoje, neatsirado daugiau į jį panašių misininkų, kurie tęstų jo darbą. Tuomet, galbūt, ne tik Prūsų, bet ir Lietuvos likimas būtų buvęs laimingesnis. Tiesa, jis Prūsų ar Jotvingių krašte žuvo, bet jis pakrikštijo vieną to krašto valdovų. Jei jo darbą be pertraukos būtų tęsę kiti, gal krikščionybė dar XI-ame amž., be kraujo praliejimo, būtų pasiekusi Lietuvą* (p. 56).

Pagal V. Gidžiūną šv. Brunonas į Prūsus prie Lietuvos sienos vyko iš Lenkijos, kur buvo sudaręs tam tikrą misijų bazę

(p. 49, 52-53, 56). Vyskupą J. Borutą stebina tai, kaip kruopščiai ir rūpestingai šv. Brunonas rengėsi baltų genčių evangelizacijai. 2009 04 19 laiške šio straipsnio autoriui J. Boruta rašo, kad šv. Brunonas *siekia popiežiaus siuntimo tai misijai, pasiunčia 5 draugų grupę, kad netoli baltų gyvenamų teritorijų įkurtų eremą - atramos bazę toms misijoms, keliauja susipažinti su mesijinio darbo specifika į 966 metais krikštytų lenkų, Kijevo Rusiją (krikštą priėmusią 988 m.) ir tik ką - 1001 m. - krikštą priėmusią Vengriją. Ir tik po šios „mesijinės praktikos“ keliauja į Prūsus ir toliau į Jotvingių žemę.*

Visus šiuos vyskupo Borutos ir istoriko V. Gidžiūno pateiktus duomenis, lygiai kaip mano *Vorutos* straipsnyje nurodytus faktus, neįmanoma suderinti su teiginiais, esančiais neseniai pasirodžiusioje L. Palmaičio knygoje *Įmintos tūkstantmečio mįslės*. Šventasis Brunonas Bonifacas, senovės baltai ir pasienis. Kaunas: Kalendaris, 2009. Šioje knygoje tvirtinama, kad šv. Brunonas žuvo ne senosiose jotvingių žemėse arti Lietuvos, bet prie Mituvos upės į šiaurę nuo Jurbarko.

L. Palmaitis teigia, kad šv. Brunono žūtį aprašančiuose šaltiniuose minima *Rusia* (Rusijos ir Lietuvos pasienis) esanti ne Kijevo Rusia, bet antrasis to paties pavadinimo kraštas, tariamai buvęs Nemuno žemupyje. Tasai pavadinimas, L. Palmaičio nuomone, išliko upės *Rusnė* (kalbininkų paprastai siejamos su *rusnoti* „lėtai tekėti, srovėti“), vokiškame varde *Russ* „Rusnė“. Nepaisoma lietuvių k. tyrinėtojo Kazimiero Būgos dar prieš I pasaulinį karą išpėjimo nedaryti istorinio pobūdžio išvadų iš svetimųjų iškraipytų lietuviškų vardu, jeigu tų išvadų neparemia autentiškas lietuviškas vardynas. Tada K. Būga sukritikavo akademiko Aleksejaus Sachmatovo teiginį, kad kažkada Lietuvoje gyventa keltų, kuri žymusis rusų mokslininkas buvo padaręs analizuodamas oficialius, carinės Rusijos administracijos įvestus, taigi iškraipytus, Lietuvos vietovardžius, primenančius

keltiškuosius (plačiau apie tai žr. K. Būga, Rinktiniai raštai, I, p. 85-86, 496-530). K. Būgos išpėjimo nepaisymas nuvedė knygos autorių į klystkelius. Jis net nepasidomėjo, kaip buvo vokietaimas lietuvių vardynas. Tai ištyrė vokiečių kalbininkas Walteris Fenzlau (Fenzlau), parašęs vokiškai veikalą *Klaipėdos krašto lietuviškųjų vietovardžių ir asmenvardžių vokiškos formos*, kurį išleido Halėje 1936 m. Jame nustatyta (p. 138), kad Rusnės upės ir gyvenvietės vokiškas pavadinimas *Russ* esąs antrinis, atsiradęs iš lietuvių vardo *Rusnė*, išnykus *n* prie balsiui. L. Palmaitis šio veikalą nepaminė.

Be to, jis neatkreipia dėmesio ir į tai, kad vokiečių šaltiniuose anksčiau minima forma su *n* (*Russna* 1420 m., *Rusna* 1526 m.), tik po to - be *n* (*Russe* 1576 m., 1595 m., *Russ* 1735 m.).

Knygos autorius neatsižvelgia į tai, kad jo tariamoji Rusia, taigi ir ieškomoji šv. Brunono žūtis vieta į šiaurę nuo Jurbarko, yra ne senosios Lietuvos, bet Kuršių žemės pasienyje, tuo tarpu kai šaltiniai nedviprasmiškai nurodo Lietuvos pasienį. Anuomet senosios Lietuvos žemės buvo toli nuo Mituvos - apie Kernavę, Trakus, Vilnių, Ašmeną, Naugarduką ir toliau rytuose. Nemuno žiotyse ir Baltijos jūros bei Kuršių marių (nuo *kuršių* vardo!) pakraščiuose, kaip žinome, gyveno baltų gentis kuršiai. Tai rodo ne tik istoriniai šaltiniai, bet ir kuršių kilmės žemaitybės šių vietovių gyventojų kalboje. Bet juk kuršių gentis tuose šaltiniuose, kuriuose kalbama apie šv. Brunono žūtį, visai neminama.

Toliau į rytus nuo Kuršių žemės anuomet prasidėjo senoji Žemaičių žemė, kurios gyventojai, nors kalbėjo lietuviškai, bet ankstyvuosiuose šaltiniuose skiriami nuo senosios Lietuvos, buvusios minėtuose Aukštaičių aukštumos vietovėse. Šv. Brunono žūtį aprašančiuose šaltiniuose neminimi nei *Curonia* „Kuršių žemė“, nei *Samogitia* „Žemaičių žemė“ ar panašūs pavadinimai. Be to, Nemuno žemupio

žmonių atsiminimuose nėra jokios šv. Brunono žūties pasakojimo tradicijos, priešingai negu Jotvingių žemėje, kur tokia tradicija akivaizdi.

L. Palmaitis daug dėmesio skiria šaltiniuose esamam šv. Brunono žūties vietos apibūdinimui kaip paribį tarp *Rusijos* ir *Lietuvos*, būtent, kad pirma nurodoma *Rusia*, o po jos *Lietuva*. Atseit tai rodo, kad šv. Brunonas vyko iš Rusijos (tariamąsios, esančios Nemuno žemupyje) į Lietuvą. Tačiau tokią abiejų šalių eilę galėjo lemti ne ėjimo kryptis, bet tas faktas, jog šv. Brunonui, kaip ir kitiems jo aplinkos žmonėms, Kijevo Rusia anuomet buvo geriau pažįstamas kraštas (šv. Brunonas jame lankėsi, buvo pramokęs vietos kalbą), negu Lietuva (apie kurią galėjo išgirsti būdamas Kijevo Rusijoje, plg. vartojamą slavišką Lietuvos pavadinimą), taigi pirma paminėjo geriau pažįstamą šalį, o po to - mažiau žinomą.

Baigiant norėtusi suformuluoti šias svarbiausias išvadas apie pirmąjį Lietuvos vardo paminėjimą istorijos šaltiniuose:

Seniausias Lietuvos vardo paminėjimas istorijos šaltiniuose yra betarpiškai susijęs su Vakarų krikščionybės priartėjimu prie Lietuvos (tai neretai nutylima).

Lietuvos vardas buvo žinomas ir vartojamas (bent slavų) daug anksčiau, mažiausiai pusę tūkstantmečio iki pirmojo jo paminėjimo istorijos šaltiniuose, tik jis buvo palyginti vėlai užrašytas.

Kvedlinburgo analuose yra paminėtas Lietuvos vardas, bet ne vientisa Lietuvos valstybė, kurios tada, matyt, dar nėra buvo. Kiek žinoma, etninės lietuvių gentys, valdomos atskirų kunigaikščių, pradėtos jungti tik maždaug po poros šimtmečių. Tai galutinai įvykdė karalius Mindaugas.

Vardo paminėjimas nėra tiesioginiu būdu susijęs su Lietuvos krikštu.

Šv. Brunonas Bonifacas žuvo ne senosiose etninės lietuvių, bet greičiausiai jotvingių žemėse. Taigi jį nužudė ne lietuviai.

Lietuvos bažnyčios istorija

Kunigas Vladas Jezukevičius (1886 VII 27-1959 V 16)

Dr. Mindaugas BLOZNELIS, Kaunas

Tęsinys. Pradžia Nr. 9

Stakliškių bažnyčia

Kun. V. Jezukevičius buvo parengęs ir atspausdinęs Jėzaus Širdies arkibrolijos istatus, ugdė brolijos narius savo parapijoje.

Buvo kalbama, kad Vincas Krėvė-Mickevičius, ruošdamasis tuoktis su būsima žmona, prašė kun. V. Jezukevičiaus paruošti ją krikštui. Jie ir buvo sutuokti Šv. Mikalojaus bažnyčioje.

Jau anksčiau buvo minėta, kad kun. V. Jezukevičius brangino mistiką. Jis yra kalbėjęs, kad labai meldėsis, prašydamas Lietuvai nepriklausomybės. Ypač jam reikšmingos būdavo maldos Didįjį penktadienį, kai, sekant liturgija, kunigas guldavosi prieš altorių. Tokios maldos metu jis davė įžadus stoti į vienuolyną, jei Lietuva taps nepriklausoma.

Kun. V. Jezukevičius buvo ypač tolerantiškas, sugebėjo bendrauti su įvairių tautybių žmonėmis. Tik ne su lenkų administracija. Bostone išleistoje Lietuvių enciklopedijoje rašoma, kad 1924 m. kun. V. Jezukevičius buvo priverstas palikti Vilnių. Spalio 25 d. jis oficialiai atsisakė nuo Šv. Mikalojaus bažnyčios pareigų dėl sveikatos ir išvyko į Marijampolės marijonų vienuolyną.

Kiek prisimena Marcinkonyse gyvenę giminės, brolio šeima, kun. Vladas Vilnių paliko labai staigiai, nedaug pasiėmęs daiktų - gal tik biblioteką, kurioje buvo nemažai retų ir senų knygų, istorijos, teologijos, etnografinių veikalų.

Stakliškės kunigo gyvenime

Lietuvoje kun. V. Jezukevičius stoji į vienuolyną Marijampolėje, tačiau susirgo, ir ark. J. Matulaitis jį nuo įžadų atleido. Jis kaip Vilniaus vyskupijos kunigas nuvyko pas kun. J. Kuktą, tuo laiku įgaliotą tvarkyti nepriklausomoje Lietuvoje likusią Vilniaus vyskupijos dalį. 1925 m. kun. V. Jezukevičius buvo paskirtas Stakliškių dekanu ir klebonu, 1934 m. pakeltas kanauninku.

Vilniuje dirbusiam ir aktyviai veikusiam

Kun. Vladas Jezukevičiaus kapas

kunigui provincijos miestelis tapo savotiška gyvenimo lūžio vieta. Iš religinio ir intelektualaus gyvenimo centro, kur kun. V. Jezukevičiaus veikla buvo pakankamai žymi (jis buvo Lietuvių mokslo draugijos narys, leido lietuviškus leidinius, kai Šv. Mikalojaus salėje būrėsi Vilniaus intelektualinis elitas), jis atsidūrė smulkiais buitiniams rūpesčiais apgaubtame miestelyje, kurį su Kaunu siejo tik vienas privatus autobusas.

Dzūkijos šiluose, iš kur buvo kilęs kun. Vladas, pats ūkis buvo glaudžiai susijęs su gamtos dovanomis. Taip pat ir žmonių santykiai buvo glaudesni, šiltesni, galbūt skatinami solidarumu nugalėti žmogui nepavaldžios gamtos kaprizus.

Čia, Stakliškėse, žemė buvo gera.

Žemės ūkio kultūrai daugiau įtakos turėjo suvalkietiška mąstysena, nors patys stakliškiečiai dažnai save laikė dzūkiais.

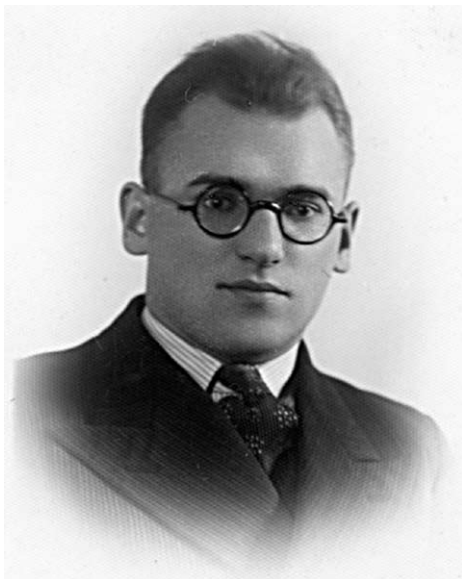
Tiesa, Stakliškių bažnyčia - tikras vėlyvojo baroko sedevras. Per karus ji apšepo, buvo atimti varpai. Remonto darbai, varpų įsigijimas, parapijos namo statyba (būtinai su sale!) priverstė pamiršti miestą. O 30 hektarų geros bažnytinės žemės paverstė buvusį visuomenės veikėją tradiciniu kaimo klebonu, vaišingu visų parapijos renginių globėju, dažnai mecenatu ir geru ūkininku.

Kun. V. Jezukevičius nepriklausė jokiai partijai - jam buvo svarbu Lietuvos ateitis, jos klestėjimas. Jis rėmė pavasarininkus, šaulius, džiaugėsi geru choru. Prenumeravo daug

Nukelta į 16 p.

Lietuvos istorikai

Istorikas Bronius Dundulis

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Šiaulių universitetas

B. Dundulis. 1935 m.

Tęsinys. Pradžią Nr. 9

Studentas aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje, išaugusioje net į tarptautinę plotmę: 1930 m. kartu su studentu Jonu Baranausku atstovavo studentams ateitininkams Rygos universiteto abstinentų šventėje, 1931 m. kartu su studentu Stasiu Rudžiu – Baltijos ir Skandinavijos studentų abstinentų konferencijoje Helsinkyje. Universitete vienai kadencijai buvo išrinktas Studentų atstovybės nariu.

B. Dundulis, labai gerai išlaikęs egzaminus ir parašęs labai gerai įvertintą diplominį darbą „Žemaičių delegacijos skundas Konstanco susirinkimui“, 1933 m. gavo aukštojo mokslo baigimo diplomą, kurį pasirašė rektorius prof. V. Čepinskis ir dekanas prof. P. Kuraitis.

Pirmasis lietuvis istorikas Sorbonos universitete

Gavęs Lietuviių katalikų mokslo akademijos (LKMA) stipendiją, B. Dundulis galvojo kokiame Vakarų universitete testti studijas ir kokią temą pasirinkti disertacijai. Nors vokiečių kalba buvo pagrindinė Lietuvos mokyklose ir studijas jau buvo įprasta testti Vokietijoje ar vokiškos kultūros kraštuose (Austrijoje, Šveicarijoje), tačiau Hitlerio atėjimas į valdžią sukėlė nerimą ir Lietuvoje. Tad B. Dundulis nutarė pasirinkti Prancūziją, juolab, kad niekas iš lietuvių istorikų ten dar nebuvo studijavęs. Tema irgi greit buvo pasirinkta – 1812 metai

1933–1940 m., gaudamas LKMA

stipendiją, istorijos žinias gilino Sorbonoje (Paryžiaus universitete), mokslo reikalais lankėsi Lenkijoje. Nuo 1936 m. studijoms baigti gavo Prancūzijos stipendiją. Be to, lėšomis jį rėmė dėdė prelatas.

1940 m. kovo 6 d. Sorbonoje aukščiausiu laipsniu apgynusiam disertaciją B. Dunduliui buvo suteiktas istorijos daktaro laipsnis. Tačiau dar prieš ginant disertaciją reikėjo mokslinį darbą išleisti atskira knyga. 1939 m. liepos 26 d. Petras Klimas parašė recenziją itin aukštai vertindamas B. Dundulio darbą. 1940 m. pasirodė 344 puslapių knyga prancūzų kalba „Napoleonas ir Lietuva 1812 m.“ Disertacijai autorius pasinaudojo gausiais Prancūzijos archyvų fondais, Užsienio reikalų ministerijos ir Karo ministerijos, taip pat įvairiose šalyse paskelbtų šaltinių rinkiniais ir amžininkų atsiminimais.

Paryžiuje sutikti lietuviai

Paryžiuje B. Dunduliui teko bendrauti su Lietuvos nepaprastuoju pasiuntiniu Prancūzijoje ir įgaliotuoju ministru Petru Klimu, Lietuvos atstovybės pirmuoju patarėju Stasiu Bačkiu, buvusiu Lietuvos atstovu Maskvoje poetu Jurgiu Baltrušaičiu, kuris išėjęs į pensiją apsigyveno Paryžiuje.

B. Dundulis studijavo kartu su Juozu Miltiniu, dailininkais Vytautu Kazimieru Jonynu, Broniumi Pundziumi, ekonomistu Pranu Padalskiu (Padaliu), rašytoju Antanu Vaičiulaičiu, muziku Antanu Račiūnu.

Tuo metu, kai Bronius studijavo Sorbonoje, Dundulių šeima, prel. P. Pukio skatinama, 1934 m. iš Aukštaitijos – Gyvakarų kaimo – persikėlė į Žemaitiją, į prie Plungės esantį Prūsalių kaimą, kurime pirkosi beveik 32 ha ūkį.

Sugrįžus į Lietuvą

1941 m. Bronius Dundulis – pirmasis lietuvis, istorijos mokslus baigęs Sorbonoje, grįžo į Lietuvą. Iki vokiečių okupacijos dirbo Vilniaus dailės muziejuje kuriamo istorijos skyriaus vedėju, vėliau – Vilniaus miesto archyvo vedėju. Nuo 1941 m. ru-dens pradėjo pedagoginį darbą Vilniaus universitete ir Pedagoginiame institute.

Maskva nepripažįsta Sorbonos universiteto diplomo

Sovietams okupavus Lietuvą, Maskva perėmė į savo rankas švietimo reikalus. Tad nenuostabu, kad aukščiausioji atestacinė

komisija (VAKas) B. Dundulio disertacijos, apgintos Sorbonoje, nostrifikavimo Vilniaus universitete nepripažino ir siūlė ją padaryti marksistinę bei ginti iš naujo.

Tai buvo didelis smūgis mokslininkui, tačiau jis nepalūžo: griežtai atsisakęs perdirbinėti marksistiniais pagrindais disertaciją, ėmėsi naujų temų: laikė egzaminus, rengė naujas disertacijas.

1955 m. B. Dundulis apgynė istorijos mokslų kandidato disertaciją „Lietuvos diplomatinė ir ginklo kova su vokiečių ordinu ir sąjunga su husitais (1410–1422)“ (1960 m. išleista atskira knyga „Lietuvių kova dėl Žemaitijos ir Užnemunės XV amžiuje“).

Po dvylikos metų, t. y. 1967 m., apgynė daktaro disertaciją „Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV a.“ (1968 m. išleista knyga).

Pagaliau 1969 m., nors ir paradoksas – praėjus beveik 30 metų nuo daktaro disertacijos apgynimo Paryžiuje, Broniui Dunduliui suteiktas profesoriaus vardas.

Profesorius B. Dundulio šeima

1947 metų balandžio 30 d. B. Dundulis sukūrė šeimą – vedė Pranę Stukėnaitę ir kartu išgyveno 44 metus. Po žmonos, profesorės etnologės Pranės Dundulienės mirties prof. Bronius Dundulis išgyvenęs dar devynis su puse metų buvo pasiūlytas į Amžinybę. Profesoriai Pranė ir Bronius Dunduliai išaugino dvi dukras - Daivą ir Ievą, kurios irgi apsigynusios disertacijas, išleidusios mokslo darbus tapo žinomomis fizikos ir istorijos mokslo pasaulyje.

Bronius Dundulis – Nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje

Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, 1993 m. sausio 22 d. naujai įkurtoji Lietuvos mokslo taryba B. Dunduliui nostrifikavo humanitarinių mokslų (istorijos) habilituoto daktaro laipsnį bei profesoriaus vardą ir paskyrė istorijos mokslo laipsnių ir vardų nostrifikacijos komisijos nariu.

50 metų be pertraukos išdirbęs Vilniaus universitete (nuo 1983 metų turėjo jau pusę krūvio), 1992 m. balandžio 16 d. profesorius B. Dundulis išėjo į pensiją.

Prof. B. Dundulio mokslinė, pedagoginė ir visuomeninė veikla

Be jau minėtų trijų knygų, mokslininkas parašė dar devynias monografijas (taigi iš viso 12). Tarp jų ir „Lietuvos užsienio politika XVI a.“ (1971); „Švedų feodalų įsiveržimas į Lietuvą XVII–XVIII a.“ (1977); „Lietuva Napoleono agresijos metais (1807–1812)“ (1981); „Normanai ir baltų kraštai (IX–XI a.)“ (1985); „Napoleono imperijos žlugimas ir Lietuva

(1813–1815 m.)“ (1989); „Lietuva laisvės kovų sukuriuose (IX–XIX a.)“ (1990). Prieš 25 metus pasirodžiusi knyga „Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV a.“ (pakartota 1993-aisias – žymiai išplėsta, įdėti du nauji skyriai, papildyta istoriografija); Lietuva Europos politikoje 1795–1915“ (1998).

Prof. B. Dundulis buvo Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvos istorijos instituto istorijos krypties doktorantūros ir habilitacijos komisijos narys. Daugelį metų jis kartu su žmona, prof. P. Dundulienė dalyvavo Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų (istorijos) daktaro laipsnio suteikimo tarybose.

B. Dundulis buvo prie Lietuvos – Prancūzijos asociacijos kūrimo ištakų ir pirmojoje šios asociacijos konferencijoje perskaitė pranešimą. Vėliau buvo išrinktas Lietuvos – Prancūzijos draugijos garbės pirmininku.

Prof. B. Dundulis buvo pirmasis atkurtos Lietuvos istorijos draugijos pirmininkas (1988–1991), skaitė pranešimus konferencijose, ypač aktyviai dalyvavo jose atkūrus Lietuvai Nepriklausomybę. Vėliau profesorius buvo išrinktas Lietuvos istorijos draugijos garbės pirmininku.

Prof. B. Dundulis dėstė pastovų vidurinių amžių istorijos kursą. Jam vadovaujant parašyta apie 15 diplominių darbų (studentai nenorėjo rinktis šio laikotarpio temų diplominiams darbams, nes trūko literatūros). Jis - septynių daktarinių disertacijų oficialus oponentas, oponavęs nemažai ir kandidatinių disertacijų.

Įvertinimai

1998 metais profesorius buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino II laipsnio ordinu. 2000 m. liepos 5-ąją – Valstybės dienos, Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo dienos išvakarėse – mokslininkui įteiktas Prancūzijos Nacionalinis nuopelnų komandoriaus ženklo ordinas. Šį retą Lietuvoje Prancūzijos Vyriausybės apdovanojimą įteikė Prancūzijos ambasadorius Mišelis Turenas kartu su kolega Prancūzijos ambasados Kultūros centro direktoriumi Patriku Donabedianu. Apdovanojimas suteiktas už nuopelnus istoriografijos mokslui ir ypač už darbus bei publikacijas, skirtas Napoleono kompanijai ir jo žygiui į Lietuvą, už Lietuvos istorinių ryšių su Europos valstybėmis ir ypač su Prancūzija atskleidimą.

xxxxxxxxxx

Profesorius Broniaus Dundulio mokslinis palikimas – knygos bei straipsniai, pedagoginė ir visuomeninė veikla įgalina visus, ypač studentus, klausiusius jo paskaitų, mokslininkus, kuriems jis savo geranoriškais patarimais ir kitokia pagalba padėjo kopti į mokslo aukštumas, jo gimimo 100-mečiui prisiminti ir pagarsinti šią neeilinę asmenybę.

*Pabaiga***Muziejus laikraštyje Nr. 21 (73)****Dailininkas Denis Augustas Marija Raffet**

Prancūzų dailininkas D.A.M. Raffet (Raffee) gimė 1804 metais kovo 2 dieną Paryžiuje. Ankstyvoje jaunystėje mokėsi medžio tekintojo amato. Besimokydamas amato vienoje iš savo kvartalo mokyklų, vakarais D. Raffet pradėjo lankyti piešimo klasę, o vėliau pas vietinį dailininką Aleksandrą Cabanelį pradėjo mokytis piešimo ant porceliano. Dirbtuvėse D. Raffet susipažino su dailininku Nikolia-Tussenu Šarle (1792-1845), kuris ir padėjo apsispręsti, kokią dailės kryptį pasirinkti. N. Šarle tuo metu jau būdamas brandus dailininkas, įtakoją, kad D. Raffet 1924 metais įstotų į Karališkąją menų mokyklą. Čia jo mokytoju tapo žymus to meto dailininkas baronas Gro (Antuanas Žanas Gro 1777-1835). Kadangi baronas buvo atsargos karininkas jo darbuose dažnai buvo vaizduojama karo tematika. Tai buvo gera proga D.Raffet studijuoti ir susipažinti su to meto kariškių buitimi. Savo darbuose jis taip pat dažnai vaizdavo karo scenas, tačiau jos nebuvo tokios batalinės, kokias tapė baronas Gro. Nors D. Raffet darbai nebuvo įspūdingų dydžių, tačiau jie pasižymi aukštu menininko profesionalumu. Dailininko litografijose vyrauja Napoleono kampanijos tematika, nuo žygio į Egiptą 1798 metais iki Vaterlo

Litografija Jauna karaimė. Dailininkas D.A.M. Raffet.

mūšio 1815 metais. Susižavėjęs belgų tautos ryžtu kovoję už nepriklausomybę, 1832 metais D.Raffet lydėjo Prancūzijos kariuomenę žygyje į Belgiją ir 24 litografijose įamžino Antverpeno apgulties epizodus.

1837 metais keliautojas A. Demidovas organizavo ekspediciją į Krymą, kurioje dalyvavo 22 įvairių profesijų žmonės. Tarp jų buvo nemažai mokslininkų ir du dailininkai – Denis Raffet ir Andre Diuran (1807-1867). Šios ekspedicijos metu D. Raffet sukūrė daug darbų, daugiausia litografijų, kuriose pavaizdavo aplankytose vietovėse gyvenančių tautų buitį. Keletas darbų buvo skirta Krymo karaimams įamžinti. Tai – litografijos: „Feodosijos karaimai“, „Jauna karaimė“, „Karaimų vestuvinė eiseną“, „Akmentašys Kazasas“ ir kt. Trumpas A. Demidovo ekspedicijos darbų aprašymas buvo išleistas Paryžiuje 1838 metais. 1840 – 1842 metais prancūzų kalba buvo leidžiamas išsamus keturių tomų leidinis apie šią kelionę. Kadangi leidinys buvo dedikuotas Rusijos carui, pagal to meto papročius įvardiname pirmojo tomo puslapyje buvo atvaizduotas Nikolajus I. Kadangi caras nelabai mėgo A.Demidovą, aukso medalį už atliktą darbą pasiuntė ne

kelionės organizatoriui ir mecenatui, o veikalą apie šią kelionę išleidusiam prancūzui Ernestui Burdenui.

Kartu buvo išleistas ir dviejų dalių didelio formato atlasas su D. Raffet graviūromis. Pirmasis atlaso tomas, kuriame buvo 95 įvairios dailininko graviūros, buvo išleistas 1842 metais, antrasis su 100 graviūrų – 1848 metais.

Leidinyje „Kelionė po pietinę Rusiją ir Krymą per Vengriją, Valahiją ir Moldaviją atlikta 1837 metais Anatolijaus Demidovo ir papuošta Raffet piešiniais“ rusų kalba buvo išleistas 1853 metais Maskvoje. D. Raffet darbai iš kelionės po Rusiją išpopuliarino dailininką. Todėl buvo visiškai suprantama, kad 1839 metais išleista ir didelio dėmesio sulaukusi knyga „Napoleono istorija“ iliustruota graviūromis, pieštomis pagal D.Raffet darbus.

1849 metais D. Raffet dalyvavo prancūzų organizuotoje ekspedicijoje į Italiją. Čia jis nupiešė ištisą darbų kolekciją, kurią pavadino „Didžioji apžiūra arba gegužės penktosios naktis“.

Be batalinių siužetų, dailininkas puikiai piešė karikatūras ir iliustracijas įvairiems leidiniams. Jo spalvotų kūrinių sąrašą sudaro maždaug 45 paveikslai. Jo darbai

puikavosi to meto Prancūzijos žurnaluose „Journées de la Revolution“ ir „La Nemesis“. D. Raffet piešiniai puosė žinomų to meto rašytojų leidinius. Mirė dailininkas Italijoje, Genujos mieste 1860 metais vasario 16 dieną. 1862 metais prancūzų dailininkas ir kolekcionierius Hector'as Giacomeli paskelbė Raffet darbų katalogą. 1893 metais Paryžiuje, Luvre, pagerbiant menininką, buvo pastatytas monumentas D.A.M.Raffet atminti, kurį sukūrė prancūzų skulptorius E. Fremiet. Trakų istorijos muziejuje karaimikos rinkinyje saugomos dvi originalios D.A.M.Raffet litografijos. Tai – 1837 metais ekspedicijos po Rusiją metu pieštos litografijos „Jauna karaimė“ ir „Feodosijos karaimai“. Litografijoje „Jauna karaimė“ nupiešta Čufut- Kale karaimų dvasininko Mordechajaus Sultanskio žmona su sūnumi. Šie dailininko darbai papildė muziejinių žinias apie Krymo karaimų buitį bei aprangą XIX a.

Muziejininkas Dangis Varankevičius

Komentarai, nuomonės, diskusijos, problemos

Lietuvių kalba ir išvirusios varlės sindromas

Aušra KALINAUSKIENĖ, Vilnius

2009 m. gegužės 13 dieną LR Seime įvyko konferencija „Lietuviška rašyba ir lietuvių kalbos ateitis šiuolaikiniame pasaulyje“. Prieš prasidedant konferencijai Seimo III rūmų galerijoje buvo atidaryta Rasos Praniskienės pastelės paroda, pristatytas Algimanto Birbilo naujas šachmatų žaidimas „Lietuviški šachmatai“ ir Nijolės Balčiūnienės knyga „Abipus Neries“. Konferencijoje dalyvavo žinomi kalbininkai, visuomenės veikėjai.

„Bendra tendencija kalbos atžvilgiu šiuo metu yra nihilistiška“, - tokiais žodžiais dabartinę lietuvių kalbos padėtį apibūdino Seimo narys Gintaras Songaila, kuris inicijavo ir pradėjo renginį. Pabrėžęs, kad lietuvių kalba yra ir turi išlikti konstitucine nepriklausomos Lietuvos vertybe, jis informavo susirinkusiuosius apie neseniai įvykusios parlamentinės Lietuvos Lenkijos asamblėjos darbą, kurioje kalbėta plačiai pastaruoju metu diskutuojamu klausimu – apie lenkiškų vardų, pavardžių bei vietovardžių rašybą ir bandymus aukščiausiu lygiu inicijuoti jų rašybos pakeitimus Lietuvos teritorijoje. Kartu G. Songaila informavo, jog Seimo nariai kreipėsi į LR Konstitucinį Teismą dėl kitų tautybių piliečių vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose. Kaip galima ir svarstyti formą jis nurodė siūlymą rašyti kitų tautybių Lietuvos Respublikos piliečių pavardes pagal lietuvių kalbos taisykles, greta padarant tokį įrašą, kuris atitiktų piliečio gimtosios kalbos ir jos rašybos reikalavimus.

Kalbininkas, humanitarinių mokslų daktaras, filologijos mokslų kandidatas Pranas Kniūkšta susirinkusiems priminė LR dokumentus, reglamentuojančius kitų tautybių Lietuvos piliečių vardų, pavardžių rašymą, kaip jie keitėsi ir kokios tuo klausimu buvo sudarytos tarptautinės bendradarbiavimo sutartys. Kartu pranešėjas pastebėjo, jog daugiatautėje mūsų valstybėje tokio pobūdžio klausimus kelia tik vienai - lenkų tautybei atstovaujantys politikai, priminė, jog galbūt jų formuojama nuomonė kaimyninėje valstybėje lemia, jog iš ten gaunamos notos (1997 m.) ir kitokio pobūdžio reikalavimai keisti įstatymais reglamentuotą rašybą. Pareiškęs, jog jis nesutinka su nelietuviškų vardų ir pavardžių lietuvi-nimu, P. Kniūkšta pastebėjo, kad „žmogaus vardų ir pavardžių rašyba yra ir kalbos, ir teisinis dalykas“ bei siūlė atskirti vardų ir pavardžių rašymo oficialiuose dokumentuose ir kituose tekstuose klausimus. Kartu kalbėjusysis pastebėjo, jog kyla ir kitas aktualus klausimas – kaip rašyti sutuoktinio, kuris paėmė užsienio šalies piliečio pavardę.

Iš dalies su pranešėju nesutiko prof. habil. dr. Vitas Labutis, pastebėjęs, jog gali kilti keblumų, jeigu neatitiks pavardžių ir vardų rašymas oficialiuose dokumentuose ir kituose tekstuose.

„Lietuvių kalba unikalūs dalykas ne tik lietuviams, - kalbėdamas apie neseniai įvykusio Kultūros kongreso nuostatas kalbos atžvilgiu, pastebėjo prof. Krescencijus Stoškus. – Nėra kitos taip tradicijas išlaikiusios kalbos, todėl lietuvių kalbą būtina išsaugoti kaip visos Europos vertybę“.

Žinant, kaip pasaulio mokslininkai traktuoja vienos iš seniausių indoeuropiečių kalbos gyvąją tradiciją, negali nesutikti su etninės kultūros specialistės dr. Dalios Urbanavičienės pastaba, jog, žinant kalbai

kylančias grėsmes, pats laikas svarstyti galimybę siūlyti lietuvių kalbą įtraukti į UNESCO saugomų objektų sąrašus.

Lietuvos kalbos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas, habil. dr. Kazimieras Garšva pažvelgė į klausimą ne vien iš kalbininko pozicijų. Kadangi daugelį metų aktyviai domisi kalbos ir jos ugdymo situacija Pietryčių Lietuvoje, jis leido sau klausimą suformuluoti taip: kam paranku siaurinti valstybinės kalbos funkcijas ir kaip tai ateityje gali atsiliiepti Lietuvos suverenitetui?

Pastebėjęs, jog klausimas įstatymiškai esąs išspręstas, dr. Mindaugas Tamošiūnas dėl kai kurių sprendimų kritikavo Lietuvių kalbos komisiją. Aštriai pasisakyta ir Seimo atžvilgiu, kuris, pasak pašnekovo, neskiria pakankamai dėmesio klausimams, susijusiems su lietuvių kalbos, kaip kultūros ir konstitucinės vertybės, reikalams. Kritiškus žodžius girdėjo ir konferencijoje dalyvavę Seimo nariai, tačiau stebint jų reakciją kilo klausimas: ar per tiek metų jie nėra susikūrę kažkokio ypatingo „apsauginio“ skydo bet kokiai kritikai? Kaip kad sakydavo mūsų seneliai, „būkim neturtingi, bet teisingi“. Daugelio jų šiuo klausimu daromi žingsniai yra daugiau piarinio, parodomosio, o ne konstruktyvus ir dalykinio pobūdžio.

„Jeigu varlę įmeti į verdantį vandenį, ši iš jo iššoka, tačiau jeigu įdedi į šaltą ir pamažu kaitinį, ji pripranta prie kintančios temperatūros ir išverda“, - tokiau priminimu pradėjo dėstyti savo nuogastavimus dėl valstybės veikėjų veiksmų Zita Nauckūnaitė. Pasak jos, už Lietuvą kur kas tvirtesnė ir senas demokratijos tradicijas turinti Švedija itin ryžtingai pasipriešino, kai jos kalbą kėsinosi pakeisti anglų kalba. Tuo tarpu pas mus svarstoma, ar nebūtų tikslinga perimti užsienio šalių kalbų strategiją. Tai reikštų, kad vaikai jau darželyje, kai dar nėra galutinai susiformavęs gimtosios kalbos jausmas, pradėtų mokytis užsienio kalbos, o nuo 5-tos klasės būtų taikomas ir integruotas dalyko mokymas. Taip pamažu būtų sunaikintas prigimtinis savisaugos instinktas ir tautą išliktų ne kitoks, o tik aukščiau aprašytas varlės sindromas.

Vertėjams svarbiais vardų ir pavardžių rašymo klausimais pasisakė šios gildijos nariai Laimontas Jonušys ir Irena Balčiūnaitė.

Iki diskusijų lygmens neišaugo klausimas apie prieš keletą metų madingu tapusį kai kurių moterų pavardžių keitimą išimant socialinę padėtį nusakančią priesagą ir paliekant trumpą pavardės formą su galūne „ė“: Zvonkė, Budrė ir pan. Tiesa, apibrėžusi iš šio reiškinio kylančias grėsmes kalbos tradicijai, dr. D. Urbanavičienė išpėjo, kad pasiduoti madai lengva, tačiau sunku vėliau sugrįžti.

Seime vykusio konferencija „Lietuviška rašyba ir lietuvių kalbos ateitis šiuolaikiniame pasaulyje“ aprėpė kur kas siauresnius kalbai ir jos išlikimui svarbius klausimus, negu skelbė jos pavadinimas. Tai natūralu. Ji buvo orientuota į tai, kad būtų atkreiptas valdžios vyrų dėmesys į pasaulio mastu unikaliai lietuvių kalbai kylančias grėsmes. Ir kad būtų galima laiku pasipriešinti ir išvengti išvirusios varlės sindromo.

Svarstyti klausimu buvo priimtas kreipimasis į LR Prezidentą ir Seimą.

Sveikiname

Rimantas Juozas KLIMAS, miškininkas, miškų ūkio ministras, kultūrininkas, dainininkas ir „Nalšios“ ansamblio kūrėjas švenčia gražų 70-ies metų jubiliejų. Ant Neries kranto, netoli Nemenčinės, susirinkę jo draugai pasakė daug gražių žodžių, padėkų, linkėjo naujų kūrybinių sumanymų ir gražių darbų. Susirinkusiems jubilias pristatė savo kompaktinį diską „Žaliojon girelan nuveisiu“. Ir pats dainavo, ir draugai padėjo. Buvo linksma ir smagu.

„Voruta“ taip pat prisideda prie visų linkėjimų jubiliatui.

Ilgiausių metų!

Lietuvos bažnyčios istorija

Kunigas Vladas Jezukevičius (1886 VII 27-1959 V 16)

Dr. Mindaugas BLOZNELIS, Kaunas

Atkelta iš 14 p.

laikraščių ir kultūros žurnalų. Savo ūkį tvarkė pavyzdžiai - laikė veislinius gyvulius, taikė modernią agrotechniką. Ypač džiaugdavosi arkliais - galbūt dar senelio Sandzios atliepą. Laikė ir mėgo rūpintis bitėmis. Kun. J. Kukta tapo Kaišiadorių vyskupu - jo tiesioginiu vadovu. Kaip autoritetingam kunigui ir dekanui jam dažnai siųsdavo maištingesnius vikarus, kurie kun. V. Jezukevičiui kartais kainuodavo nemažai nervų. Nors šiaip jo savijauta buvo neblogo, įtemptos dienos Vilniuje buvo gerokai pakirtusios nervus, skųsdavosi nemiga.

Kun. V. Jezukevičius išliko tolerantiškas kitaip mąstantiems, kitų tikėjimų žmonėms. Užmezgė glaudžius ryšius su rabinu. Mažame miestelyje bendruomenės siejosi, todėl ir daugelis dorovinių problemų buvo bendros.

Kai sykį į Stakliškes ieškodamas šaknų užklydo Olandijos menotyrininkas, rabinas svečią atvedė pas kleboną supažindinti su bažnyčios architektūra. Klebonas neblogoi bendravo vokiškai. Svečias labai stebėjosi tokiam Europos užkampyje slypinčia architektūra bei pašnekovų erudicija. Toks abiejų dvasiškių sutarimas skatino ir greta gyvenančių, nors etniškai skirtingų žmonių, gražų bendravimą.

Stakliškėse kun. V. Jezukevičius išgyveno ir abi sovietų okupacijas. Ūkio jau nebebuvo, ir jis ėmėsi senos svajonės - aprašyti savo krašto papročius, gyvenimą, kuris jau tik prisiminimuose buvo likęs. Tai buvo XIX amžiaus pabaigos išpūdžiai bei išgyvenimai, susiję su „gudo šalimi“ (dabar pakrikštyta Čepkelių raistu), ją supančiomis giriomis. Šia etnografinę studiją kun. V. Jezukevičius labai brangino, skyrė daug laiko ir dėmesio.

Dar jaunas vikaras į Stakliškes patekęs, kun. Vincentas Sladkevičius šiltai prisimenė senąjį kleboną, jo tėvišką rūpestį ir jo etnografinę studiją, kurių kalbą klebonas prašydavęs pataisyti, teisindamasis, kad nebemokąs naujoviškos gramatikos.

Ši etnografinė studija vėliau buvo patekusi pas kunigą N. Švogžlį, tačiau šiam mirus dingo.

1958 metais iš Kolymos grįžęs jo sūnėnas

Redakcijos pastaba

Laikraščio „Voruta“ gegužės 9 d. Nr. 9 (675) išspausdintas P. Dumbliausko straipsnis „Senųjų knygų aukcionas“ ir nuotrauka, kurios buvo fotografuotos ne senųjų knygų aukciono metu, o vasario 16 d. Alytaus muziejuje per kolekcininkų parodos atidarymą. Jų autoriais galėtų būti Z. Stankevičienė, L. Stankevičiūtė ir G. Tamošiūnienė.

rado dėdė šventoriuje renkant nukritusius lapus: „Matai, kiek nedaug žmogui reikia. Va, surinksiu lapus, bus ožkai pakraikams. O kokius kluonus prikraudavom... ir vargo kiek būdavo! Kiek spalvų pabirę čia. Kiekviena diena kaip dovana“.

Mirė kun. V. Jezukevičius 1959 m. gegužės 16 d., žy dint alyvoms.

Prisimenant dvidešimt penktąsias mirties metines, kun. N. Švogžlys stakliškėčiams per pamokslą kalbėjo: „Jūsų šventoriuje guli Vilniaus didvyris ir Vilniaus kankinys. Neužmirškite!“

Dabar kun. V. Jezukevičiaus atminimu rūpinasi Stakliškių klebonas kan. Alfredas Rukšta.

Literatūra:

1. R. Firkovičius. Šv. Mikalojaus bažnyčia. Kn. V. Petkus. Šv. Mikalojaus bažnyčia. V., 2004, p. 374.
2. Šv. Mikalojaus parapijos archyvas.
3. Pokalbis su kun. V. Jezukevičium. 1943 m., M. Bloznelio asmeninis archyvas.
4. V. Petkus. Šv. Mikalojaus bažnyčia. V., 2004, p. 108.
5. Martynas Yčas. Atsiminimai. Nepriklausomybės keliai. Antroji laida, Kaunas, 1991 m., II d. p. 11.
6. Martynas Yčas. Atsiminimai. min. veik. p. 13.
7. Ten pat, p. 29.
8. A. Šapoka. Lietuvos istorija, Kaunas, 1936 m., p. 537.
9. V. Petkus. Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčia. V., 2004, p. 260.
10. Pokalbiai su kun. Vl. Jezukevičium. 1943, M. Bloznelio asmeninis archyvas.
11. Lietuvių Enciklopedija, Boston, 1956, IX t., p. 399.
12. Pokalbis su kardinolu V. Sladkevičium 1997 VII 24, M. Bloznelio asm. archyvas.

Gegužės 17 d., sekmadienį, Stakliškių Švč. Trejybės bažnyčioje (kleb. jubil. teol. mgr. Alfredas Rukšta Op) buvo aukojamos šv. Mišios 50-ųjų kunigo Vlodo Jezukevičiaus mirties metinių proga, kuriose patarnavo Stakliškių vidurinės mokyklos Vlodo Jezukevičiaus vardo skautų draugovė. Skautai skaitė skaitinius, stovėjo garbės sargyboje, uždegė žvakutes ant kunigo kapo, bendravo su a. a. kun. Vl. Jezukevičiaus giminaičiais.

Jolitos SURVILIENĖS nuotr.
ir tekstas apie skautus

Voruta Visos prekių ženklo teisės saugomos 	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimties leidimo metų. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt . Spausdino AB spaustuvė „Tiltmagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1200 egz.	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt Redakcija: Albina Trečiokienė (buhalterė), Auksė Kękytė (redaktorė), Viktorija Vaškytė, Birutė Zemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius
---	-----------------------------------	---	--